

**ERGENLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME
YAŞANTILARI İLE GELECEK BEKLENTİLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Hale SAVCI

**Yüksek Lisans Tezi
Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE
2016
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA BİLİM DALI

ERGENLERİN
ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE
GELECEK BEKLENTİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
(Investigation of Relationship between Childhood Trauma Experiences and
Future Expectations of Adolescents)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hale SAVCI

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE

ERZURUM
Kasım, 2016

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd.Doç.Dr. Arzu GÜLBAHÇE danışmanlığında, Hale SAVCI tarafından hazırlanan “Ergenlerin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışma 07/11 / 2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Doç Dr. İsmail SEÇER

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Bünyamin ATEŞ

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr. Arzu GÜLBAHÇE

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

10 / 11 / 2016

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ERGENLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE GELECEK BEKLENTİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

10/11/2016

Hale SAVCI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERİN ÇOCUKLUK ÇAĞI ÖRSELENME YAŞANTILARI İLE GELECEK BEKLENTİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Hale SAVCI

2016, 157 sayfa

Bu çalışma ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentilerinin cinsiyete, kardeş sayısına, anne babanın birliktelik durumuna, anne eğitim düzeyine, baba eğitim düzeyine, algılanan sosyoekonomik düzeye, aile yapısına, algılanan okul başarısına ve sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim- öğretim yılı II. döneminde Elazığ il merkezinde öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Elazığ il merkezinde 2015-2016 eğitim- öğretim yılı II. döneminde öğrenim görmekte olan 212'si kız, 196'sı erkek olmak üzere toplam 408 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarını ölçmek amacıyla “Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF)”, ergenlerin gelecek beklentilerini ölçmek amacıyla “Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)” ve öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 20.00 istatistik paket programında *t* Testi, Tek Yönlü Anova, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, Çoklu Regresyon Analizi, yüzde ve frekanslar aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının gelecek beklentileri ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif ilişkili olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ergenlik, çocukluk çağı örselenme yaşantıları, gelecek beklentileri.

ABSTRACT

MASTER THESIS

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN CHILDHOOD TRAUMA EXPERIENCES AND FUTURE EXPECTATIONS OF ADOLESCENTS

Hale SAVCI

2016, 157 page

This study was conducted to examine the relationship between adolescents' childhood traumas and their future expectations. With respect to this general purpose, whether or not there is a relationship between childhood traumas of adolescents and their future experiences was examined. In addition, whether childhood trauma experiences and future expectations of adolescents significantly differed or not with respect to the gender, number of siblings, parents' marital status, educational level of the mother, educational status of the father, perceived economic condition, family structure, perceived school success and grade level variables, was examined. The population of the study consists of high school students studying in the central province of Elazığ during the Fall Term of 2015-2016 academic year. The sample of the study consists of a total of 408 high school students, 212 of whom are female and 196 male, studying in the central province of Elazığ during the Fall Term of 2015-2016 academic year. As the data collection instruments, the "Childhood Trauma Questionnaire Short Form (CTQ-SF)" to evaluate childhood trauma of the students, the "Adolescent Future Expectations Scale (AFES)" to evaluate future expectations of adolescents and the "Personal Information Form", developed by the researcher, to determine the demographic features of the participants, were used in the study. The collected data were analyzed with the SPSS 20.00 statistics software through *t* Test, One Way Anova, Pearson's Product-Moment Correlation Analysis, Multiple Regression Analysis, percentage and frequency. According to study results, childhood trauma experiences of adolescents are statistically, significantly and negatively related to their future expectations. It was also observed that adolescents are mostly exposed to emotional neglect.

Key Words: Adolescence, childhood trauma, future expectations.

ÖNSÖZ

Bu araştırmada ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitimim boyuncaengin bilgi ve deneyimlerimden yararlandığım, bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan, sağduyusu ve sevgi dolu yüreğiyle yanımda olan değerli hocam, tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Arzu GÜLBAHÇE' ye ve geri bildirimleriyle teze katkı sunan değerli jüri üyelerine teşekkür ederim. Ayrıca psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitimim boyunca bana emek veren tüm değerleri Hocalarıma,

Hayatımdaki varlıklarıyla sevgilerini ve manevi desteklerini her zaman hissettiren aileme,

Koşulsuzca destek vererek yanımda olan Hayatımı daha anlamlı kılan ve beni her zaman destekleyen sevgili eşime içtenlikle teşekkür ederim. Son olarak hayatımızı daha da anlamlandıran kızıma teşekkür ederim.

Erzurum -2016

Hale SAVCI

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Alt Problemleri	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5. Varsayımlar.....	6
1.6. Sınırlılıklar	7
1.7.Tanımlar.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1. Kuramsal Çerçeve.....	9
2.1.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları	9
2.1.1.1. Çocuk istismarının tarihçesi	9
2.1.1.2. Çocuk istismarının tanımı.....	11
2.1.1.3. Çocuk istismarının türleri	12
2.1.1.3.1. Fiziksel istismar	12
2.1.1.3.2. Cinsel istismar	14
2.1.1.3.3. Duygusal istismar	15
2.1.1.3.4. İhmal.....	17
2.1.1.4. Çocuk istismarının kısa ve uzun vadeli etkileri.....	18

2.1.1.4.1. Fiziksel istismarın kısa ve uzun vadeli etkileri.....	18
2.1.1.4.2. Duygusal istismarın kısa ve uzun vadeli etkileri.....	19
2.1.1.4.3. Cinsel istismarın kısa ve uzun vadeli etkileri	20
2.1.1.4.4. İhmalin kısa ve uzun vadeli etkileri.....	21
2.1.1.5. Çocuk istismarının nedenleri/ risk faktörleri	21
2.1.1.5.1. Anne babaya yönelik nedenler	21
2.1.1.5.2. Çocuğa yönelik nedenler	22
2.1.1.5.3. Çevresel nedenler	23
2.1.1.6. Çocuk istismarının önlenmesi	23
2.1.1.6.1. Hukuk alanında önlenmesi	23
2.1.1.6.2. Sağlık alanında önlenmesi	24
2.1.1.6.2.1. Birincil önleme	25
2.1.1.6.2.2. İkincil önleme	25
2.1.1.6.2.3. Üçüncül önleme.....	25
2.1.1.6.3. Eğitim alanında önlenmesi	25
2.1.2. Gelecek beklentisi.....	26
2.1.2.1. Gelecek beklentisinin tanımı	28
2.1.2.2. Ergenlikte gelecek beklentisi.....	29
2.1.2.2.1. Ergenlikte başarıya yönelik beklentiler	32
2.1.2.2.2. İlişkisel beklentiler	34
2.1.2.2.3. Varoluşsal beklentiler	35
2.1.2.2.4. Sağlık ve yaşamsal beklentiler	37
2.2. Çalışılan Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	38
2.2.1. Çocuk istismarı ile ilgili araştırmalar	38
2.2.2. Gelecek beklentisiyle ilgili araştırmalar	45
2.2.3. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	54
3.1. Araştırmanın Modeli.....	54
3.2. Evren.....	54

3.3. Örneklem	54
3.4. Verilerin Toplanması	57
3.5. Verilerin Analizi	58
3.6. Veri Toplama Araçları	58
3.6.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF)	58
3.6.2. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)	60
3.6.3. Kişisel Bilgi Formu	60

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	61
4.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	61
4.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi	63
4.3. Gelecek Beklentilerinin Öğrenim Görülen Sınıf Açısından İncelenmesi	65
4.4. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Açısından İncelenmesi	69
4.5. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Açısından İncelenmesi	74
4.6. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi	78
4.7. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Aile Yapısı Açısından İncelenmesi	83
4.8. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi	85
4.9. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi	91
4.10. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumu Açısından İncelenmesi	96

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	101
5.1. Sonuç ve Tartışma	101
5.1.1. Ergenlerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuç Tartışma	101
5.1.2. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma.....	102
5.1.3. Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	104
5.1.4. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	105
5.1.5. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	107
5.1.6. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	108
5.1.7. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	109
5.1.8. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	109
5.1.9. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	110
5.1.10. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma	111
5.2. Öneriler	111

KAYNAKÇA.....	115
EKLER....	138
EK 1. Araştırma İzni.....	138
EK 2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF).....	139
EK 3. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)	140
EK 4. Kişisel Bilgi Formu	141
ÖZ GEÇMİŞ.....	142

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Örneklem Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler.....	55
Tablo 4.1.Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 4.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantılarının Gelecek Beklentilerini Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	61
Tablo 4.3. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.4. Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler	66
Tablo 4.5. Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	68
Tablo 4.6. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler	70
Tablo 4.7. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	72
Tablo 4.8. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	74
Tablo 4.9.Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	77
Tablo 4.10. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler	79
Tablo 4.11. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	81

Tablo 4.12. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları.....	83
Tablo 4.13. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler	86
Tablo 4.14. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	90
Tablo 4.15. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler	92
Tablo 4.16. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	95
Tablo 4.17. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler	96
Tablo 4.18. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	99

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt	: Aktaran
ÇÖYÖ-KF	: Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantısı Ölçeği Kısa Formu
EGBÖ	: Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Zaman, insanlığın varoluşundan beri kontrol edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum zamana hem fiziksel hem de öznel bir boyut kazandırmıştır. Ayrıca bireyin deneyimlerini anlamlandırma isteği ve zamanın organize edilmesi ihtiyacı zamana yönelik algıların incelenmesini gerekli kılmıştır (Drake, Duncan, Sutherland, Abernethy ve Henry, 2008). Bireyin şimdiki yaşantıları geçmiş deneyimlerin somut yaşanmışlığı ve geleceğe yönelik beklentilerin etkisiyle şekillenmektedir. Bu bağlamda gelecek zamanın insan davranışları üzerindeki motivasyonel etkisi ve şimdiki davranışlarımızı şekillendirmesi araştırmacıları gelecek zamana odaklanmaya yönlendirmiştir (Güler-Edwards, 2008; Lennings, Burns ve Cooney 1998; Vazquez ve Rapetti, 2006).

Gelecek zaman kavramı şimdiki davranışlarımızı beklentiler çerçevesinde etkilemektedir. Rotter'a (1954) göre gelecek beklentisi kavramı geçmiş yaşantılara ve deneyimlere dayanarak gelecekte belli bir alandaki başarı ya da performansa ilişkin düşünceler olarak tanımlanabilir (Akt., Akman, 2002). Gelecek beklentileri, gelecekle ilgili korku ve ilgileri içeren bilişsel haritalar olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle gelecek beklentileri kararların alınmasında güçlü faktörlerdir (Nurmi, 1991).

Geleceğe ilişkin planlar yapmak insanların önemli ve gerekli özelliklerinden birisidir. Bu özellik bireyin şimdiki davranışlarının sorumluluğunu almasına ve davranışlarını şekillendirmesine yardımcı olmaktadır. İnsanların gelecek hakkında planlar yapması gelişim dönemlerine göre değişmektedir. Geleceğe yönelik planların yoğunluk kazandığı en önemli dönem ergenlik dönemidir. Ergenlik dönemi gelecek beklentilerine sahip olma, gelecekteki yaşamı planlama ve yetişkinlik sorumluluklarına hazırlanma gibi görevleri içermektedir (Shmotkin ve Eyal, 2003).

Ergenlik tüm gelişim alanlarında bir gelişme ve olgunlaşmanın gerçekleştiği, ilişkilerin nitelik değiştirdiği, yeni deneyimlerin yaşandığı, kimlik kazanma ve

bağımsızlık denemelerinin yapıldığı çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 1998). Ergenlik döneminde biyo-fizyolojik değişim ve bilişsel gelişim ergenlerin tekrar yeni bir denge kurmalarını zorlaştırmaktadır. Ergenlik döneminin değişim içeren dinamiklerinin yanı sıra ergen gelecekteki yaşamını planlama ve geçmiş yaşamdaki tecrübelerini yorumlayarak geleceğe yönelik sağlıklı kararlar alma durumuyla karşı karşıyadır. Ergenler meslek seçimi, karşı cinsle ilişkiler, topluma etkin katılım ve kimlik gelişimi gibi yetişkinlik rolleri için hazırlık aşamasındadırlar (Seginer ve Lilach, 2004). Ergenin geleceğe yönelik beklentileri kimlik ve benlik gelişimini etkilemektedir (Artar, 2003). Ergenler geleceğe yönelik hedefleri doğrultusunda farklı seçenekleri değerlendirerek ve seçimler yaparak kendi gelişimlerini yönetmektedir (Seginer ve Lilach, 2004). Ergenin yetişkinlik döneminde yaşamına ilişkin nasıl bir yol çizeceği ve bu doğrultuda nasıl davranması gerektiğini düşünmesi gelişim görevlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Erikson, 1968, Akt., Nemlioğlu, 2011). Ergenlerin gelecek beklentileri başarı, evlilik, sağlık ve varoluşsal amaçlara ilgili olabilir.

Toplumun gelişimine önemli bir katkı sağlayan ergenlerin geleceğe ilişkin olumlu beklentiler oluşturmaları şimdiki eylemlerine yön vermelerini ve kendilerinden ve yaşamlarından hoşnut olmalarını etkiler (Yavuzer, Demir, Meşeci ve Sertelin, 2005). Ayrıca ergenlerin geleceğe yönelik olumlu beklentileri sağlıklı bir kimlik gelişiminin parçasını oluşturmaktadır. Sağlıklı kimlik gelişimi toplumsal rolün yerine getirilmesine ve hoşnut bir yaşam sürerek ruh sağlığının korunmasına destek olmaktadır. Ergenlerin gelecek beklentileri bazı faktörlerden etkilenmektedir. Ergenlik döneminde oluşturulan planlar çevresel koşullardan, sahip olunan bilgi ve beceri düzeyinden, geleceğe yaklaşım şeklinden, sosyoekonomik koşullardan, cinsiyet ve değerlerden etkilenmektedir (Güleri, 1998). Bu etkilerin yanı sıra ergenlerin gelecek beklentileri geçmiş deneyimlerden de etkilenmektedir. Ergenlik dönemi çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında bir geçiş dönemi olarak köprü görevini oluşturmaktadır. Çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılar gelecek beklentilerini etkileyebilmektedir (Ney, Fung ve Wickett, 1994).

Birey doğum öncesinden başlayan büyüme sürecini de kapsayan bir dönemde ailesi ya da kendisine bakmakla yükümlü kişi ya da kuruluşlarla etkileşim halindedir. Çocukluğun sağlıklı bir şekilde geçirilmesi ergenlik ve yetişkinlik dönemlerini olumlu bir şekilde etkilemektedir. Aile çocuk için gerekli olan bakımı, korumayı, sevgi ve ilgiyi

sağlamakla yükümlüdür. Çocuğun şimdiki ve gelecekteki yaşamında bu sorumluluk anahtar rol taşımaktadır. Nitekim bazı aileler ya da bakmakla yükümlü olan kişiler kaza dışı olarak zarar verme amaçlı ve önlemesi mümkün olan davranışlara çocuğu maruz bırakmaktadır (Polat, 2001). Bu dönemde meydana gelen örselenme yaşantıları çocukluk çağı örselenme yaşantıları olarak ifade edilmektedir (Polat, 1998). Çocuklukta maruz kalınan örselenme yaşantıları yaşama ilişkin algıyı değiştirebilmektedir. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları çocuğun yaşama başladığı andan itibaren en yakınında bulunan kişiler tarafından yapılması, uzun süreli etkilerinin olması ve tedavisinin oldukça zor olmasından dolayı çok boyutlu bir travmadır (Polat, 2007a).

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları bireyin fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen deneyimlerdir. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde meydana gelen depresyon, kişilik bozuklukları, madde kullanımı ve anti sosyal davranış bozuklukları gibi birçok ruhsal sorunla ilişkili olarak çocukluk çağı örselenme yaşantılarına odaklanılmıştır (Brown ve Anderson, 1991). Örselenme yaşantılarına maruz kalan çocuklar yaşamın ilerleyen yıllarında gelişimsel, kişilerarası ve toplumsal problemlerle daha fazla karşı karşıya kalmaktadır.

Adler'e (1994) göre bir insanın davranışlarını gelecekte bekledikleri kadar geçmiş yaşantıları da etkilemektedir. Olumsuzluklar karşısında yeterli direnci gösteremeyen kişilerde olumsuz yaşantılar, korku, endişe ve hayal kırıklığı gibi duygular ortaya çıkmaktadır (Akt., Akman, 2002). Bu duygular geleceğe yönelik ilginin azalmasına ve olumsuz beklentilerin oluşturulmasına neden olabilmektedir (Rotter, 1954, Akt., Akman, 1992). Ergenlerin gelecek beklentileri, geçmiş yaşantılarının onları etkileme düzeylerinden, sahip olunan koşullardan ve karşılaştıkları durumlara yaptıkları olumlu ya da olumsuz atıflardan etkilenmektedir. Geçmiş deneyimlerin olumlu olması bireyin hem içinde bulunduğu dönemin gelişim görevlerini yerine getirmesi hem de ileriki yaşam dönemlerine yönelik olumlu beklentiler oluşturmaya destek sağlamaktadır (Tuncer, 2011a).

Ergenlerin gelecek beklentileriyle çocukluk çağı örselenme yaşantıları arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu ilişkinin varlığını destekleyen araştırmalar mevcuttur (Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan, 2002; Özen, Antar ve Özkan 2007). Ancak literatürde benzer çalışmalarının varlığıyla birlikte ergenlerin gelecek beklentileri

ve çocukluk çağı örselenme yaşantılarını doğrudan inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile geleceğe yönelik umutsuzluk, depresyon, intihara teşebbüs, kaygı, düşük akademik başarı, psikosomatik belirtiler arasında güçlü ilişkiler olduğu saptanmıştır (Nurcombe, 2000; Ystgaard, Hestetun, Loeb ve Mehlum, 2004). Örselenen çocuklarda öğrenme güçlükleri, davranış bozuklukları, madde kötüye kullanımı, düşük akademik başarı, düşük özsaygı ve düşük olumlu gelecek beklentileri gibi olumsuzluklar görülmektedir (Cowen, 1999). Ancak ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecekteki davranış problemlerine yönelik araştırmalar ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri hakkında yeterli ve ayrıntılı bilgiler verememektedir.

Ergenlerin gelecek beklentilerinin yüksek olması riskli davranışlardan uzak kalmalarını sağlamakta ve toplumsal gelişimine yön vermektedir (McWhirter ve McWhirter, 2008). Ergenler şimdiki davranışlarının gelecekteki etkileri konusunda sorumluluk alabilmekte ve toplumsal rollerine uygun davranabilmektedir. Ergenlerin gelecek beklentilerine ilişkin uygun eylem planlarının oluşturulabilmesi, sunulacak koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetleri ve ergen gelecek beklentileri üzerinde geçmiş yaşantıların etkilerini azaltıcı çalışmalar ergen gelecek beklentileri ve bu gelecek beklentileri ile ilişkili faktörlerin tanınması ile mümkündür. Bu nedenle bu araştırmada ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

Bu araştırmanın amacı ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasında ilişki var mıdır?
2. Ergenlerde çocukluk çağı örselenme yaşantıları gelecek beklentilerini yordar mı?

3. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin gelecek beklentileri sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri algılanan okul başarısına göre farklılaşmakta mıdır?
6. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri kardeş sayısına göre farklılaşmakta mıdır?
7. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri algılanan aile gelir düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
8. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri aile yapısına göre farklılaşmakta mıdır?
9. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri anne eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
10. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri baba eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
11. Ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri ebeveyn durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentilerinin çeşitli değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Toplumsal gelişimin olumlu nitelik kazanması sağlıklı bireylerin katkısıyla mümkündür. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, geleceğin yetişkinleri olarak ergenler toplumsal gelişime yön vermektedir. Toplumsal yapının en küçük birimi olan ailenin

çocukluk dönemindeki bireylere karşı sorumluluklarının bilincinde olması önemlidir. Çocuğa uygun koşulları ebeveynleri ya da kendisine bakmakla yükümlü olan kişiler sağlamakla yükümlüdür. Çocukluğun örselenme yaşantılarına maruz kalınmadan gelişim dönemlerine uygun bir şekilde tamamlanması ve bir sonraki gelişim dönemine geçmesinin önemi ailelerin bu konuda bilinçlenmesini gerekli kılmaktadır. Ailelerin çocuk yetiştirme yöntemleri konusundaki bilgi eksikleri, çatışma durumlarını yönetememesi, çevresel koşullar ve yetersiz sosyoekonomik durumlar gibi nedenlerden dolayı çocuk örselenme yaşantılarına maruz kalmaktadır. Örselenme yaşantıları çocuğu kısa ve uzun vadede etkilemektedir. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kısa ve uzun dönemli etkileri, etki alanları, örselenme yaşantılarının tespiti ve önleyici yasa ve tedbirlere yönelik araştırmalar ve çalışmalar yapılmaktadır (Büke, 2006; Turhan, Sangün ve İnandı, 2006). Literatürde çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ileriki yaşamı etkilediği ve ileriki yaşamdan beklentilere yön verdiği saptanmıştır (Brown ve Anderson, 1991; Güler ve diğerleri, 2002; Özen ve diğerleri, 2007). Çocukluk çağında maruz kalınan olumsuz yaşantıların bireyin geleceğe bakış açısını etkilediği bilinmektedir. Literatür incelendiğinde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının etkilerine yönelik çalışmalar yapıldığı (Beyazova ve Şahin, 2007; Eroğul ve Türk, 2013; Orhon, 2008) fakat gelecek beklentilerine doğrudan etkisine yönelik yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı görülmektedir. Bu araştırmada ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmanın, ergenlerin geleceğe yönelik planlama sürecine etki eden faktörlerin anlaşılmasında ve çözümlenmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu araştırmanın ailelerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının kısa ve uzun vadedeki etkilerini anlamasına, önlemlerin alınmasına, fiziksel, ruhsal ve duygusal yönden sağlıklı çocukların yetişmesine ve toplumun olumlu gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

1. Araştırmanın verilerini toplamak için kullanılan ölçme araçları geçerli ve güvenilir olup araştırmanın amacı doğrultusunda veri toplamaya uygun ölçeklerdir.

2. Araştırmaya katılan öğrenciler maddeleri içten ve samimi bir şekilde yanıtlamışlardır.
3. Araştırmanın örneklemini araştırmanın evrenini temsil eder niteliktedir.

1.6.Sınırlılıklar

2. Bu araştırmadan elde edilen bulgular Elazığ il merkezindeki 5 lisede öğrenim görmekte olan öğrencilerle sınırlıdır.
3. Öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri “Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu” ve “Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilen veriler ile sınırlıdır.
4. Araştırma bulguları lise düzeyinde öğrenim görmekte olan 14-18 yaş arasındaki öğrenciler ile sınırlıdır.
5. Araştırmadan elde edilen veriler 2015-2016 eğitim öğretim yılı II. döneminde Elazığ il merkezindeki liselerde 9., 10., 11. ve 12. sınıflarda öğrenim görmekte olan 408 öğrencinin yanıtlarıyla sınırlıdır.

1.7.Tanımlar

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları: Ailesinin ya da bakmakla yükümlü olan kişilerin çocuğu kaza dışı, zarar verme amaçlı ve önlenmesi mümkün davranışlara maruz bırakmasıdır (Polat, 1998).

Fiziksel istismar: Çocuğa yetişkinler tarafından uygulanan, kasıtlı bir şekilde gerçekleşen, çocukta fiziksel bir probleme, yaralanmaya, hatta ölüme neden olabilen tüm davranışları kapsamaktadır (Kozcu, 1991).

Duygusal istismar: Çocuğu özellik ve ihtiyaçlarının kötülenerek sosyal etkileşimden yoksun bırakma, metafizik veya mistik figürlerle korkutma, örseleme veya ihmal etme ile tehdit etme ve çocuktan içerisinde bulunduğu gelişim döneminin özellik ve yeterlikleri ile çelişen isteklerde bulunma olarak tanımlanmaktadır (UNICEF).

İhmal: Anne babanın ya da çocuğa bakmakla yükümlü kişinin çocuğun iyi yetişmesi ve iyi durumda olması için gerekli temel ihtiyaçlarını (koruma, beslenme, giyim, tıbbi bakım ve eğitim) ihmal etmesidir (Polat, 2007a).

Gelecek beklentisi: Bireyin gelecekle bağlantılı ilgi, görüş ve kaygılarını içeren bilişsel haritalardır (Şimşek, 2012).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları

2.1.1.1. Çocuk istismarının tarihçesi

Çocuğa yönelik örselenmenin bilim dünyasına konu edilişı son yüzyıl içerisinde olmakla birlikte, çocuk istismarının tarihi insanın var oluşundan beri söz konusudur (Polat, 2007a). İnsanlık tarihi boyunca çocukların çeşitli biçimlerde kötüye kullanıldığı görülmüştür (Onur, 2005). Eski çağlarda istenmeyen çocukların ölüme terk edilmesi, Roma döneminde yeni doğan çocuklara sağlamlık ve çalışma durumuna göre yaşama hakkının verilmesi, çocukların öldürülmesinin legal olduğu dönemler ve toplumların olması ve toplumların inançlarına göre çocukların örselenmesi çocuk istismarının uzun bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir (Kozcu, 1991; Polat, 2007a). Eski Yunan'da babanın ırkın özelliğini korumak için çocuğa uyguladığı istismar yasalarca kabul görmekteydi. Yunan hekimi Soranus yetiştirilmeye değer görülmeyen çocukların ölüme terk edilmelerinde bir sakınca olmadığını belirtmektedir (Polat, 2007a).

Çocuklara yönelik kötü muamelenin çocukluğun tarihçesi içerisinde değerlendirmek önemlidir. Sosyal tarihçi Aries batıda Ortaçağda çocukluğun insan gelişimin belli bir evresi olarak onbeşinci ve onaltıncı yüzyıldan önce görülmediğini belirtmektedir. Çocuğun yedi yaşına kadar süren bir bebeklik dönemi olduğu vurgulanmaktadır. Çocuklar yetişkinlerle aynı görüldüğünden dolayı onları tanımlayacak kelimelerin olmadığını ve çocukların yetişkin dünyasında yaşananlara şahit olduğu ve maruz kaldığı vurgulanmaktadır (Onur, 2005; Polat, 2007a; Tan, 1994). Çocuklar yetişkinlere uygun giysiler giyer, yetişkinler gibi davranır, alkol alır, cinsel içerikli materyallere veya olaylara maruz kalır hatta cinsel olarak örselenebiliyordu. Tarihte geriye gidildikçe, çocuk bakımının gerilediği, çocuk öldürme, terk, işkence gibi

eylemlerin ve cinsel istismar örneklerinin arttığı görülmektedir (Hiner ve Hawes 1991, Akt., Tan, 1994). Bu bağlamda günümüzde örselenme olarak değerlendirilen yaşantıların geçmişte olağan davranışlar olarak değerlendirildiği söylenebilir (Onur, 2001).

Çocuklara yönelik kötü muameleye dikkat çekilmesi, tutuklu bireylerin çocuğa yönelik istismar suçunu işleyip işlemediğinin bir avukat tarafından incelenmesiyle gündeme gelmiştir (Işıklı, 2008, Akt., Acehan ve diğerleri, 2013). Hugo ve Dickens çocuk istismarının tıbbi tanımlamasından önce romanlarında konuya değinmektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). İlk kez 1860 yılında Adli Tıp Profesörü Ambroise Tardieu dayak sonucu ölen çocuklar üzerinden tespit ettiği otopsi bulgularını derlemiştir. Bu çalışma modern anlamda fiziksel istismara yönelik ilk tıbbi araştırma olarak kabul edilmektedir (Finkelhor ve Korbin, 1988, Akt., Polat, 2007a). 1946 yılında John Caffey’in konu ile ilgili ilk bilimsel makalesi, çocukların uzun kemiklerindeki çok sayıda kırıkların çocuk istismarıyla ilişkisini vurgulamaktadır.

1961 yılında Dr. Henry Kempe ve arkadaşları “Hırpalanmış Çocuk Sendromu” kavramını ortaya atmışlardır. Çocuk istismarı konusunu tıp ve toplumun gündemine getirmişlerdir. Bu sendromla ilgili kapsamlı tanımlamalar, 1962 yılında çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmiştir (Kempe ve diğerleri, 1962, Akt., Polat, 2007a). 1972 yılında Caffey “Sarsılmış Bebek Sendromu” kavramıyla bebeğin silkeleme ve sarsma nedeniyle oluşan lezyonlarını tanımlamıştır (Büke, 2006). “Hırpalanmış Çocuk Sendromu” kavramı Türkçeye çocuk sömürüsü, kırımı, kıyımı, ezimi, örselenmesi, istismarı ve kötüye kullanımı olarak çevrilmiştir (Kozcu,1991). 1970’lerde cinsel istismar olgularının farkına varılmıştır (Özcebe, 2006). Garbarino ve Gilliam (1980) çocuğa yönelik örselenme yaşantılarının incelenmesi gerektiğini belirtmiştir (Akt., Dokgöz ve Afşin, 2004). 1980’lerden sonra ise duygusal istismarında diğer istismar türleri kadar önemli ve gelişime zarar verdiğine ilişkin görüşler yaygınlaşmıştır (Özcebe, 2006).

Modern anlamda dikkat çeken gelişme 1989’da Birleşmiş Milletlerce imzalanan Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Devletlerin yükümlülüğünü sağlayan Çocuk Hakları Sözleşmesi, uluslararası kabul görmüş en geniş katılımlı sözleşmedir. Bu sözleşmenin bazı maddeleri (19, 34, 39) çocuk örselenmesinin önlenmesine yöneliktir (Polat, 2000). Sözleşmenin 19. maddesi çocuğa bakmakla yükümlü kişilerden gelecek her türlü kötü

muameleye karşı çocuğun korunmasına yöneliktir (Polat, 2002; Polat, 2007b). Bu gelişmelerle birlikte 1924'te imzalanan Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi kritik bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Uluslar Arası Halk Sağlığı Eğitimi (UNESCO) ve Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) çocuğun korunmasına yönelik önemli kurum ve kuruluşlardır. Türkiye'de çocuk istismarına yönelik olarak 1991'de disiplinler arası bir katılımı kurulan Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği konuya yönelik ilk dernektir (Kara ve diğeri, 2004).

2.1.1.2. Çocuk istismarının tanımı

Çocuk örselenmesi çok boyutlu bir olgudur. Çalışma alanına göre farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Çocuk örselenmesi nedenleri, uygulanma şekli ve neden olduğu klinik sonuçlara göre farklılık gösterebilir (Polat, 2001). Dünyadaki birçok farklı bilim literatüründe çocuk istismarı yer almaktadır. Çocuğun bakımı ve yetiştirilmesindeki prensiplerde kültüre özgü faktörler söz konusudur. Bu nedenle, çocuk istismarının kültüre duyarlı olduğu söylenebilir. Çocuklara yönelik davranışların, disiplin açısından kabul edilmesi ve istismar olarak değerlendirilmesinde farklılıklar söz konusudur (Topbaş, 2004). Ancak Polat (2007a) çocuk istismarının “kültürel olarak göreceli” bir kavram olarak görülmemesi gerektiğini belirtmektedir. Polat'a (2007a) göre yerel normlardan ziyade mutlak standartlar dikkate alınmalıdır.

Çocuk istismarının disiplinler arası bir kavram olması, farklı bilim dallarının çocuk istismarının farklı boyutlarını ele almaları, toplumsal ve kültürel değerlerden etkilenmesi çocuk istismarına yönelik ortak bir tanım yapmayı güçleştirmektedir. Ayrıca çocuk istismarı kavramı kültürel değerler, inançlar, normlar ve aile ilişkileri gibi faktörlerden etkilendiğinden dolayı tanımı zorlaşmaktadır (Kempe ve diğeri, 1962 Akt., Polat, 2007a).

Çocuk istismarı ve ihmalini örselenme, ezim, kötü muamele ve istismar sözcükleri karşılamaktadır. Bu kavram çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan zarar görmesini ifade etmektedir (Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu, 1991; Kars, 1994; Kulaksızoğlu, 1998). Hukukçular kötü muamele terimini, psikologlar ezim ve örselenme, tıp doktorları ise dövülmüş çocuk sendromu terimini kullanmışlardır. Ancak

son yıllarda istismar kavramı farklı disiplinlerde ortak bir kavram olarak kullanılmaktadır (Polat, 2007a). Polat'a (1998) göre örselenme bakım verenin çocuğu kaza dışı, zarar verme amaçlı ve önlenmesi mümkün olan davranışlara maruz bırakmasıdır. Dr. David Gill çocuk istismarı ve ihmalini bireyler, kuruluşlar ya da toplum tarafından gerçekleştirilen çocuğun gelişmesine engel olan eşit hak özgürlüklerini kısıtlayan aktif veya pasif davranışlar olarak tanımlamaktadır (Akt., Taban ve Lutzker, 2001). Ayrıca Wolfe, Scott, Wekerle ve Pittman (2001) çocuğa bakmakla yükümlü kişilerin çocuğa kasıtlı ve sürekli zarar vermesini çocuk istismarı ve ihmal kapsamında değerlendirmektedir.

Çok sayıda kuramcı ve araştırmacı çocuk istismarı ve ihmalini ailedeki iletişim ve etkileşimini dikkate alarak açıklamaktadır. Helfer (1987) çocuk istismarı ve ihmalini iletişim ve etkileşim eksikliği üzerinden tanımlamaktadır. Helfer'a (1987) göre aile bireyleri arasındaki iletişim ve etkileşim eksikliği çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu durum çocuk istismarı ve ihmalinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Akt., Polat, 2007a). Ludwing'a (1992) göre istismar olgusu ailesel toplumsal ve sosyal bir fenomendir (Akt., Polat, 2007a).

Zeytinoğlu (1999) reşit olmayan çocukların gelişimine zarar veren her türlü eyleme çocuk istismarı, çocukların temel gereksinimlerinin giderilmemesini ihmal olarak değerlendirmektedir. Son olarak Dünya sağlık örgütü WHO (2006) çocuk istismarı ve ihmalini on sekiz yaş altı çocuklara duygusal, cinsel ve fiziksel olmak üzere uygulanan her türlü örseleyici davranış, ihmal ve sömürü sonucunda çocuğun gerçek ya da gizli bir şekilde sağlığının, gelişiminin ve saygınlığının zarar görmesi olarak tanımlamaktadır.

2.1.1.3. Çocuk istismarının türleri

2.1.1.3.1. Fiziksel istismar

Fiziksel istismar yetişkinler tarafından uygulanan, kasıtlı bir şekilde gerçekleşen, çocukta fiziksel bir probleme, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olabilen tüm davranışları kapsamaktadır. Fiziksel istismar sonucunda morarmalar, kırıklar, baş travmaları ve yanıklar meydana gelmektedir. Fiziksel İstismar kaza sonucu

yaralanmalardan farklıdır. Kırık kemikler, morarmalar, yumruk izleri, koparılmış saçlar, ısırlıklar, sigara yanıklarının olması, yaralanma sıklığı, yaraların farklı iyileşme düzeylerinin olması ve yaralanma şeklinin mantıklı bir şekilde açıklanamaması gibi belirtiler fiziksel istismarı kaza sonucu yaralanmalardan ayırmaktadır (Kozcu, 1991). Fiziksel istismar ile ilgili birçok tanım yapılmaktadır. Tüm tanımlarda sağlanan konsensüs çocuğun sağlığına zarar verme ve yaralanmaların meydana gelmesidir (Pelcovitz ve diğerleri, 2000). Fiziksel istismar kavramı kişilerin dini inanç, yaşam deneyimi, ebeveyn tutumu, gelir düzeyi ve toplumsal faktörlerden etkilendiği için çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır (Polat, 2001).

Şiddet çabuk etkisini gösterdiği, çocuğu korkuttuğu, aileler tarafından istenilen davranışı yapmaya olanak sağladığı ve istenmeyen davranışın yapılmasına engel olduğundan dolayı sıkça kullanılan bir ceza şeklidir (Polat, 2001). Bu tür disipline etme davranışları fiziksel cezalandırma olarak değerlendirilmektedir (Şahin ve Beyazova 2001). İstismar olgularında sadece fiziksel istismar gözlenmemektedir. Çocuklar fiziksel istismarın yanında duygusal istismara ve ihmale de maruz kalmaktadır (Mash ve Wolfe, 1991). Fiziksel İstismar yetişkinlerin otorite kurma, disiplin sağlama, cezalandırma ve öfke boşaltmak için çocuğun vücuduna elle veya aletle kasıtlı olarak zarar verme olarak tanımlanmaktadır (Bilgin, Toros, Çamdeviren, Şaşmaz ve Mert, 2004). Benzer şekilde Oral (2004) fiziksel örselenmeyi çocuğun annesi, babası ya da bakmakla yükümlü kişi tarafından gerçekleştirilen, kaza dışı ve çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve bedensel bütünlüğüne zarar veren yaralanmalar olarak tanımlamaktadır.

Fiziksel örselenme davranışları çocuğa tokat atmaktan, çocuğu öldürmeye kadar geniş bir çerçevede değerlendirilmektedir. Fiziksel istismar en sık dövme şeklinde, daha seyrek olarak ise yanık, kesik, zehirlenme ve boğulma şeklinde görülmektedir (Kara ve diğerleri, 2004). Topbaş (2004) fiziksel istismar olgularının kayda geçilmediğini belirtmektedir. Bu durumun istismarcı yetişkinlerin uygulamış oldukları istismarı gizleme çabalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Araştırmalarda fiziksel istismarın bebeklerde ve okul öncesi dönemde daha sıklıkla görüldüğü belirtilmektedir (Bilir ve diğerleri, 1991). Türkiye’de fiziksel istismarın görülme sıklığı %24 olarak saptanmıştır (Turhan ve diğerleri, 2006).

Fiziksel örselenme çocukların duygudurumunu ve diğer insanları algılayışını olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Fiziksel istismara maruz kalan çocuklarda benlik kavramı zedelenmekte, anksiyete, düşük dürtü kontrolü ve yıkıcı davranışlar ortaya çıkmaktadır (Veltkamp ve Miller, 1994). Ayrıca çocuklarda depresyon, kaygı bozukluğu, akademik başarısızlık ve bilişsel gelişim problemleri fiziksel istismarın etkileri olarak değerlendirilmektedir (Özmen, 2004). Fiziksel istismar çocukta gerileme (regresyon) (Bahçecik ve Kavaklı, 1993), ilişki kurmakta güçlük, düşük düzeyde duygusal yoğunlaşma, öfke kontrol problemlerine ve çatışmalı ilişkilere neden olmaktadır (Kaplan, Pelcovitz ve Labruna, 1999).

2.1.1.3.2. Cinsel istismar

Cinsel istismar çocuğun hastalanmasından ölümüne kadar geniş bir sonuç yelpazesine sahip, psikolojik ve fizyolojik etkileri olan ve yetişkinlik dönemine kadar olumsuz sonuçları görülen bir şiddet türüdür (Keskin ve Çam, 2005). Cinsel istismar çoğunlukla gizli kalan ve saptanması en zor olan istismar türüdür. Diğer istismar türlerine göre kısa ve uzun vadeli etkileri daha fazladır (Polat, 2007a). Cinsel istismar çocuğun duygusal, cinsel ve sosyal gelişiminin olumsuz etkilenmesine, kişilerarası ilişkilerinin bozulmasına, özgüvenin düşmesine ve travmatik yaşantılara neden olmaktadır (İşeri, 2008).

Kempe ve Kempe (1978) gelişimsel olarak olgunlaşmamış ve bağımlı çocuk ve ergenlerin onay verme yeterliği olmadığı ve cinsel konuları tam olarak algılayamadığından dolayı cinsel faaliyetlere taraf olmasını cinsel istismar olarak değerlendirmektedir (Akt., Polat, 2007). Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkez'ine göre çocuk ve yetişkin arasındaki temas ve ilişki yetişkinlerin stimülasyonunu sağlıyorsa bu durum cinsel istismar olarak değerlendirilir (Akt., Polat, 2007a). Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği'ne göre reşit olmayan bir bireyin, yetişkin bir bireyin cinsel doyumuna yol açacak şekilde bir eylem içinde olması ve bu durumun yapılmasına izin verilmesi cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır. Oral (2004) cinsel istismarı psikososyal ve seksüel gelişimini tamamlamış bir yetişkinin psikososyal gelişimini tamamlamamış bir çocuğun cinsel

uyarım amacı ile kullanılması olarak ifade etmektedir. Bu davranışın çocuk tarafından tam olarak algılanması gerekmemektedir.

Cinsel istismara maruz kalan çocuk ile istismarcının yakınlık derecesine göre ayırım yapılmaktadır. Yakınlık, cinsel istismara uğrayan çocuğun ve istismarcının arasındaki temasın sıklığını belirler. Yakınlık, istismarın devamlılığını ve sürekliliğini etkilemektedir. Araştırmalarda cinsel istismarın yaklaşık %20-25'ini enest şeklinde gerçekleştirdiği saptanmıştır (Golge, Yavuz ve Basol, 2003). Ancak bu tür olayların belirlenmesi zor olabilmektedir. Cinsel istismar olgularının yaygınlığı konusunda gerçek istatistiksel verilere, bildirimde bulunulmaması gerekçesiyle ulaşmak güçleşmektedir (İşeri, 2008). Ülkemizde kapsamlı cinsel istismarına yönelik istatistiksel bilgi olmamakla birlikte bu oranın %9-18 olduğu belirtilmektedir (Polat, 2000).

Kız çocukları erkek çocuklara göre cinsel istismara daha fazla maruz kalmaktadır (Dubowitz, 2002; Kara ve diğerleri, 2004). Ayrıca erkek çocukların cinsel istismarı açığa vurmasının kızlara oranla daha az olduğu ifade edilmektedir (Finkelhor, 1994, Akt., Polat, 2007a).

2.1.1.3.3. Duygusal istismar

Farklı gelişim dönemlerine göre normal kabul edilebilen istismar tipi olan duygusal istismar diğer türlere göre saptanması zor ve karmaşıktır ve gündelik yaşamda sıklıkla karşılaşılabilmektedir (Polat, 2007a). Duygusal istismar, tek başına olabileceği gibi diğer istismar türlerine de eşlik edebilir. Somut izler bırakabilen fiziksel ve cinsel örselenmenin sonrasında bile duygusal örselenme devam edebilmektedir (Thompson ve Kaplan, 1999).

Duygusal istismarın temelinde çocuğun psikolojik olarak zarar görmesi söz konusudur. Duygusal istismara maruz kalan çocuklar kendilerine bakmakla yükümlü kişiler tarafından temel ihtiyaçları olan ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılmaktadır (Polat, 2007a). UNICEF duygusal istismarı çocuğun özellik ve ihtiyaçlarının kötülenerek sosyal etkileşimden yoksun bırakma, metafizik veya mistik figürlerle korkutulması, örselenme veya ihmal etme ile tehdit edilmesi ve çocukta içerisinde bulunduğu gelişim döneminin özellik ve yeterlikleri ile çelişen isteklerde bulunulması olarak tanımlamaktadır. Ayrıca çocuğu aşağılamak, çocukla alay etmek, küçük

düşürmek, azarlamak, bağırarak ve yaşına uygun olmayan beklentilerle çocuğu zorlamak duygusal istismarın davranış biçimleri olarak değerlendirilmektedir (Turhan ve diğerleri, 2006). Crittenden ve Ainsworth (1989) ise duygusal istismara neden olan ebeveyn davranışlarını aşağıda belirtildiği şekliyle sınıflandırmıştır (Akt., Polat, 2007a).

Reddetme: Çocuğun özerk birey olarak görülmemesi ve isteklerinin karşılanmaması, çocuğun olumlu özelliklerinin desteklenerek motive edilmemesi, çocukta işe yaramazlık hissinin oluşturulması ve fiziksel temastan kaçınarak duygusal yakınlığa dair davranışlarda bulunulmaması reddetme davranışları kapsamına girmektedir.

Tek başına bırakmak: Çocuğun yalnız olduğuna inandırılarak, kendileriyle ilişki kurmasını ve toplumsal ilişkiler geliştirmesine yönelik fırsatlar oluşturmamak ya da bu olanakların kasıtlı bir şekilde engellenmesidir.

Yıldıрма: Çocuğun fiziksel ve sözel saldırılar sonucunda korkunun baskın olduğu bir ortamda yaşaması, tehdit edilmesi ve gözdağı verilerek korkutulması yıldırma davranışları olarak değerlendirilmektedir.

Suçta yöneltme: Ebeveynler tarafından çocuğa kötü model olunması, antisosyal davranışların desteklenmesi ve kötü örneklerle özendirilmesi suçta yöneltme davranışları olarak değerlendirilmektedir.

Duygusal tepki vermeyi reddetme: Çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini destekleyen tepkiler verilmemesidir.

Aşağılama: Çocuğun onurunu zedeleyen, yetersizlik duygusu uyandıran takma isimlerle çağırma gibi çocuğun küçük düşürülmesine yönelik eylemlerin sistematik bir şekilde tekrarlanmasıdır.

Kendi çıkarına kullanma: Ebeveynlerin çocuğu çıkarları doğrultusunda kullanmasıdır. Çocuk problemlili evliliklerde evlilik güvencesi olarak kullanılabilir.

Vaktinden önce yetişkin rolü verme: Çocuğun gelişim dönemine uygun olmayan beklentiler içerisinde olma, beklentiler için baskı uygulama ve yaşına uygun olmayan sorumluluklar vermek vaktinden önce yetişkin rolü verme davranışları olarak değerlendirilmektedir.

2.1.1.3.4. İhmal

Çocuk ihmali pasif çocuk istismarı olarak değerlendirilmektedir. Anne babanın ya da çocuğa bakmakla yükümlü kişinin çocuğun iyi yetişmesi ve iyi durumda olması için gerekli temel ihtiyaçlarının (koruma, beslenme, giyim, tıbbi bakım ve eğitim) ihmal edilmesidir (Polat, 2007a). Diğer bir ifadeyle çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuğun bakım ve beslenme ihtiyaçlarını karşılamaması, gerekli tıbbi ihtiyaçlarını gidermemesi, anne babanın çocuğa yönelik yönlendirme görevini yerine getirmemesi, çocuğun sosyal ve eğitsel açıdan ihtiyaçlarının giderilmemesi gibi davranışlar ihmal davranışları olarak değerlendirilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001; Taşdelen, 1995). İhmal; fiziksel, duygusal ve tıbbi olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır.

Fiziksel İhmal: Çocuğun yetersiz beslenmesi, yetersiz temizlenmesi, büyük ya da küçük kıyafetler giymesi, mevsimine uygun kıyafet giymemesi, yetersiz ev koşulları, evin kırık dökük ve temizlik açısından uygun olmayışı, korunma önlemleri alınmadığı için çocukların kazalara karşı açık hale gelmesi ve annenin gebelikte gerekli önlemleri almaması fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilmektedir (Polat, 2007a; Şahin, 2002).

Duygusal ihmal: Çocuğa sevgi ve ilginin gösterilmemesi, çocuğa karşı anne babanın kayıtsız kalması, çocuğun aşağılanması, duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması ve çocukla ilgilenilmemesi sonucunda çocuğun tehlikelerle karşı karşıya kalması duygusal ihmal kapsamında yer alan davranışlardır (Oral, 2004; Şahin, 2002; Yaşar ve Akduman, 2007).

Tıbbi ihmal: Ekonomik olanakların yeterli olmasına karşın çocuğun yaşına uygun tıbbi bakımın sağlanmasında yetersizlik olarak tanımlanmaktadır. Tıbbi ihmalde çocuğun zarar görmesi durumunda temel sağlık bakımı gereksinimlerinin karşılanmaması söz konusudur. Ayrıca bakım verenin çocuğun hastalık ya da yaralanma durumunda tıbbi bakım için zamanında başvurmaması, tıbbi önerilere uymaması, tedaviyi sağlamaması, çocuğun sağlık izlemlerinin zamanında yaptırılmaması ve çocuğun aşılarının eksik ya da zamanında yapılmamış olması tıbbi ihmal kapsamında yer alan davranışlardır (Polat, 2007a).

2.1.1.4. Çocuk istismarının kısa ve uzun vadeli etkileri

İstismar ve ihmal farklı gelişimsel problemlerle sonuçlanmaktadır. İstismar ve ihmal yaşantıları davranışsal, sosyal, bilişsel ve duygusal alanlarda çocuğu olumsuz etkilemekte ve psikopatolojik durumlara neden olmaktadır (Clausen ve Crittenden, 1991; Kendall-Tackett, 2002). İstismar ve ihmal sonucunda okul başarısızlığı, davranış problemleri, depresyon, düşük benlik saygısı, saldırganlık, intihar, gelişim geriliği, cinsel davranış bozuklukları gibi geniş yelpazeli uzun ve kısa dönemli sonuçlar gerçekleşmektedir (Kendall-Tackett, 2002). Ancak bu etkiler çocuğun demografik özelliklerinden etkilenmektedir (Runyan, Wattam, Ikeda, Hassan ve Ramiro, 2002, Akt., Yılmaz-Irmak, 2008).

Çocukluk çağında yaşanan örselenme yaşantıları ileriki yaşam dönemlerinde davranış problemleri ve davranış bozukluklarına neden olmaktadır (Brown ve Anderson, 1991). İstismarın uzun süreli etkileri çocukluk döneminde istismara maruz kalan ve kalmayan yetişkinlerin karşılaştırılması ile incelenmiştir (Kendall-Tackett, 2012). Kendall-Tackett'a (2012) göre istismara maruz kalmış kişilerde travmatik olayların bedenin işleyişini etkilemesinden dolayı beden tehditlere ve stres uyaranlarına karşı hassas hale gelmektedir ve bunun sonucunda psikopatolojik ve fiziksel problemler ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.4.1. Fiziksel istismarın kısa ve uzun vadeli etkileri

Fiziksel istismarın kısa vadeli sonuçları yetişkinlerle temas kurmaktan kaçınma, anne babaya yönelik korku geliştirme, korku verici durumlar karşısında bile tepki vermede güçlük yaşama, saldırganlık ve içe dönük çekingen davranışlar gösterme, kişilerarası ilişkilerde yüzeysel davranma ve ev dışında olmayı daha çok tercih etme şeklinde meydana gelmektedir (Zeytinoğlu, 1999). Ayrıca akademik başarıda gerilik, okul aktivitelerine katılma konusunda isteksizlik, altına kaçırma, yetişkinlere ve hayvanlara karşı agresif davranışlarda bulunma ve düşük benlik saygısı fiziksel istismarın kısa vadeli sonuçları olarak değerlendirilmektedir (Bahçecik ve Kavaklı, 1993; Olive, 2007). Benzer şekilde Veltkamp ve Miller (1994) fiziksel örselenme sonucunda çocuğun dünyaya ve diğer insanlara yönelik algısının ve kendisine yönelik duygularının olumsuz etkilendiğini vurgulamaktadır. Bunun sonucunda çocuğun benlik

kavramı zarar görmekte, dürtü kontrolü sağlanamamakta ve yıkıcı davranışlar meydana gelmektedir. Aşırı kontrol, öfke, fiziksel temastan ve insanlardan korkma, gelişim geriliği, okul zorlukları, zihinsel beceri kaybı, okul başarısızlığı (Kaplan ve diğerleri, 1999; Taner ve Gökler, 2004), antisosyal kişilik özellikleri (Page, 2004), madde kullanımı, dikkat eksikliği ve anksiyete (Kaplan ve diğerleri, 1999) fiziksel istismarın kısa vadeli sonuçları olarak değerlendirilmektedir.

Fiziksel örselenme yaşantılarının uzun vadeli sonuçları konusunda literatür incelendiğinde, riskli davranışlar, saldırganlık eğilimi, antisosyal davranışlar (Boutwell, Franklin, Barnes ve Beaver, 2011; Felson ve Lane, 2009), riskli cinsel davranışlar, madde ve alkol kötüye kullanımı (Oshri, Tubman ve Burnette, 2012; Thompson, Kingree ve Desai, 2004), intihar girişimi (Perkins ve Jones, 2004), kişiler arası ilişki ve sosyal uyum problemleri (Haskett, Allaire, Kreig ve Hart, 2008) davranış problemleri, travma sonrası stres bozukluğu (McCoy ve Keen, 2009), insanlara karşı güvensizlik, geçmişe yönelik öfke ve kendisine yönelik yıkıcı davranışlar (Olive, 2007; Thornberry ve diğerleri, 2014) fiziksel istismarın uzun vadeli sonuçları olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca kalıcı engele sahip olma ve duygusal uyum problemleri (Ammerman, Cassisi, Herseni ve Hasselt, 1986; Herrenkohl ve Herrenkohl, 1981; Herrenkohl, Egolf ve Herrenkohl, 1997, Akt., Yılmaz-Irmak, 2008) fiziksel istismarın uzun dönemli etkileri arasında sayılmaktadır.

2.1.1.4.2. Duygusal istismarın kısa ve uzun vadeli etkileri

Duygusal örselenme sonucunda çocuklarda parmak emme, ısırma, sallanma, altını ıslatma, bilişsel ve duygusal gelişim problemleri, dikkat eksikliği, tırnak yeme, enürezis, enkoprezis, aşırı hareketlilik, saldırganlık ve antisosyal davranış problemleri meydana gelmektedir. Ayrıca düşük öz-saygı, depresyon, uyku bozuklukları, anksiyete ve dikkat bozukluğu gibi duygusal ve bilişsel sonuçlarla da karşılaşmaktadır (Erkman, 1999, Akt., Siyez, 2003; Polat, 2001).

Düşük benlik saygısı, dikkat sorunları, aşırı hareketlilik, uyku bozuklukları, yeme bozuklukları, hırsızlık, suça bulaşma, gelişim sorunları, güvensiz bağlanma, madde kullanımı, kişilerarası ilişkiler kuramama, akademik başarısızlık, alkol ve sigara kullanımı, depresyon, bağlanma bozuklukları, gelişimsel, eğitimsel ve sosyal

problemler, yıkıcı davranışlar, yetişkin psikopatolojisi, kişilik bozuklukları, düşük benlik saygısı, özgüven eksikliği, yetersizlik ve aşağılık duygusu, düşük düzeyde kendini kabul, sosyal geri çekilme, intihar ve kendine zarar verme duygusal istismarın etkileri olarak değerlendirilmektedir (Afifi ve diğerleri, 2011; Goldstein, Faulkner ve Wekerle, 2013; Hibbard ve diğerleri, 2012; Iwaniec, 2006; Mersky ve Topitzes, 2010; Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison, 1996; Olive, 2007; Wingo ve diğerleri, 2010).

2.1.1.4.3. Cinsel istismarın kısa ve uzun vadeli etkileri

Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, davranış ve okul problemleri, uyku sorunları, kaygı bozuklukları, tekrarlayıcı ve rahatsız edici düşünceler, olayla ilgili kabuslar, olayı hatırlatan nesnelere karşı yoğun kaygı, öfke patlamaları, konsatrasyon güçlüğü, dissosyatif bozukluk, parmak emme ve tırnak yeme cinsel istismarın kısa dönem etkileri olarak değerlendirilmektedir (Bal, Van Oost ve Bourdeaudhuij, 2003; Duncan ve diğerleri, 2008; Eröcal, Alyanak ve Mukaddaes, 1995; Gölge, 2005; Kaptanoğlu, Seber ve Tekin, 1993; Öztö ve Özcan, 2010; Yüksel, Ender, Baral ve Öktem, 1994).

Davranım ve cinsel davranış bozuklukları, alkol ve madde kötüye kullanımı, yeme bozuklukları, çabuk tepki verme, kaçınma, çaresizlik, yıkıcı davranışlar, travma sonrası stres bozukluğu, intihar düşünceleri, disosyatif bozukluk, hafıza problemleri, bilişsel hatalar ve depresyon cinsel istismarın uzun dönem etkileri olarak değerlendirilmektedir (Demir, 2008; Eisenberg, Ackard ve Resnick, 2007; Kendall-Tackett, 2012; Kendall-Tackett, Williams ve Finkelhor, 1993; Majer, Nater, Lin, Capuron ve Reeves, 2010; Maniglio, 2011).

İstismarcının yakınlığı, istismara maruz kalınan süre, cinsel istismara eşlik eden diğer istismar türleri, çocuğun bu konuda yardım arayışının sonuçsuz kalması, istismarın gerekli kurumlara bildirilmesinde geç kalınmış olması gibi faktörler cinsel örselenmeye yönelik kısa ve uzun vadeli sonuçları etkilemektedir (Cankaya, Talbot, Ward ve Duberstein, 2012; Olive, 2007).

2.1.1.4.4. İhmalin kısa ve uzun vadeli etkileri

İhmal diğer örselenme türleriyle ilişkili olduğundan sonuçları daha yıkıcı olabilmektedir (Arata, Rohling, Bowers ve O'Brien, 2007). İhmal zihinsel, toplumsal ve duygusal işlevlerde, akademik becerilerde, psikolojik gelişimde, öz-bakım becerilerinde problemlere neden olmaktadır (Tanner ve Turney, 2003). İhmale maruz kalmış çocuklarda yakın ilişki kurmada güçlük, saldırganlık, ilişkilerin duygusal boyutunu oluşturamama, sosyal işlevsellik alanlarında sorunlar, motor dil becerilerinde gerilik, yeme bozuklukları, duyguları ifade etme problemleri ve düşük benlik saygısı gözlenmektedir (Karadeniz, 2008; Olive, 2007; Taner ve Gökler, 2004).

2.1.1.5. Çocuk istismarının nedenleri/ risk faktörleri

Farklı demografik özelliklere sahip çocuklar istismar ve ihmale uğramaktadır. Ayrıca ebeveyn, çevre ve çocuğun bazı özellikleri istismar ve ihmal riskini arttırmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü çocuk istismarının nedenleri/ risk faktörlerini bireye ilişkin faktörler, aileye ilişkin faktörler ve topluma ilişkin faktörler olmak üzere üç ana başlık altında toplamıştır (WHO, 2006).

2.1.1.5.1. Anne babaya yönelik nedenler

Anne babanın kişilik yapısı, aile yapısı gibi nedenler iç stres faktörleri olarak değerlendirilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001). Horton ve Cruise'a (2001) göre düşük benlik saygısı, depresyon, anksiyete, madde bağımlılığı, ebeveynlik stresi, kişilik bozuklukları, erken anne-baba olma, eğitimsizlik, çocuklara empatik davranmama, daha önce kötü muamele görmüş olmak, çocuk gelişimi konusunda bilgi eksikliği ve çocuğun gelişim düzeyine uygun olmayan beklentiler içerisinde olma gibi ebeveyn özelliklerin çocuğun kötü muamele görmesinde risk faktörleri olduğunu ifade etmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001; Bekçi, 2006). Ebeveynlerin olumsuz davranışları kapsamında değerlendirilen saldırganca davranışlar, çocukların duygusal ve fiziksel istismarında önemli bir risk faktörüdür. Çünkü aile ortamında ebeveynler saldırganca davranışlarını çocuklarına kolayca yansıtabilmekte ve aktarabilmektedir (Mammen, Kolko ve Pilkonis, 2002). Ayrıca olumsuz ebeveyn tutumları, anne-babanın evliliği devam

ettirme isteği, ebeveynlerin ayrılması, ailede şiddet, ebeveynlerin işsiz olması ve ebeveynlerin çocukluk döneminde örseleyici davranışlara maruz kalmış olması aile ile ilgili risk faktörleri olarak değeriendirilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

Yoksulluk, işsizlik ve borçlanma çocuk istismarının önemli dış stres kaynakları olarak değeriendirilmektedir. Ekonomik yetersizlikler istismar ve ihmal riskini arttırmaktadır (Güler ve diğerleri, 2002). Ailenin sosyal ilişkileri sosyal çevresel stres kaynakları arasındadır. Ailenin sosyal çevresinin kısıtlı oluşu, çevresiyle uyumsuzluk yaşaması ve sosyal sorunlar aile içyapısını etkileyerek çocuk istismar ve ihmali riskini arttırmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001; Bilir ve diğerleri, 1991). Ayrıca genç, yalnız, sosyal güvencesi olmayan annelik, sık aralıklarla çocuk doğurmak veya istenmeyen gebelikler, madde bağımlılığı, kalabalık aile, ebeveyn psikopatolojisi ve ebeveynlerin eğitimsizliği gibi nedenler dış stres kaynakları olarak değeriendirilmektedir (Büke, 2006; Şahin ve Beyazova, 2001; Windham ve diğerleri, 2004). Benzer şekilde Bulut (1996) düşük sosyoekonomik durum, sosyal destekten yoksun olma, tek başına anne veya babalık ve eşler arasında yaşanan sorunlar, çocukluklarında örseleyici yaşantılara maruz kalmış ebeveynler ve parçalanmış ailelerin çocuk örselenmesinde önemli risk faktörleri olduğunu belirtmektedir.

2.1.1.5.2. Çocuğa yönelik nedenler

Araştırmalarda yedi yaş ve altındaki çocukların yaralanma, dört yaş ve altındaki çocukların ölümle sonuçlanan örselenme yaşantılarına maruz kaldığı saptanmıştır. Ayrıca erken doğan, gelişim geriliği ve yetersizliği olan çocukların istismara maruz kalma riskinin daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Horton ve Cruise, 2001). Konuşma geriliği yaşayan, duygusal ve davranışsal bozuklukları olan, düşük doğum kilosuna sahip, kronik hastalığı olan, hiperaktivite ve saldırgan davranışlara sahip, akademik başarısızlığı, ortopedik engeli bulunan ve konuşma sorunları olan çocuklar istismar ve ihmal açısından risk faktörü olarak değeriendirilmektedir (Ayan, 2007; Kocaer, 2006). Dünya Sağlık Örgütü (2010) dört yaşından küçük olmak veya ergen olmak, istenmeyen çocuk ya da anne babanın beklentilerini karşılayamayan çocuk olmak ve bazı rahatsızlıklara sahip olmak şeklinde risk faktörlerini belirtmektedir.

Çocuğa ait risk faktörlerinin tanımlanması, koruyucu tedbirlerin alınması açısından önemlidir (McCoy ve Keen, 2009).

2.1.1.5.3. Çevresel nedenler

Yüksek doğurganlık, göç, sağlıksız kentleşme, sağlık hizmetleri örgütlenmesindeki yetersizlikler, şiddetin aile içinde kabul görmesi ve şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılması istismar ve ihmal açısından çevresel risk faktörleridir (Polat, 2001). Ayrıca azınlık, engellilik ve cinsiyet gibi nedenlerden dolayı çocuğun değer görmemesi, toplumsal eşitsizlikler, savaşlar, kavgalar, suç, toplumda şiddetin onaylanması, medya şiddeti ve kültürel normlar Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği toplumsal risk faktörlerindendir (Turhan ve diğerleri, 2006). Ayrıca Runyan ve diğerleri (2002) yoksulluk, kültürel değerler, aile politikaları, çocuğu korumaya yönelik sistemin yetersizliği ve savaşların çocuk istismarı ve ihmaliinde toplumsal risk faktörleri olduğunu vurgulamaktadır (Akt., Yılmaz-Irmak, 2008). Polat (2007a) çevresel risk faktörlerini ailenin çevre ile ilişkileri üzerinden açıklamaktadır. Polat'a (2007a) göre ebeveynin sosyal desteklerinin olmayışı, ebeveynin toplumdan soyutlanması ve ırk, gelir ve eğitim açısında dezavantajlı olması gibi nedenler istismar ve ihmali arttırmaktadır.

2.1.1.6. Çocuk istismarının önlenmesi

Çocuk istismarının önlenmesi hukuk, sağlık ve eğitim olmak üzere üç temel kategoride incelenebilir.

2.1.1.6.1. Hukuk alanında önlenmesi

Türk hukuk sisteminde çocuk hakları uluslararası sözleşmeleri de içerecek şekilde güvence altına alınmıştır. Çocuk hakları Anayasada yer alan temel ilkelerle düzenlenmiştir (Polat, 2007b). Türkiye, uluslararası sözleşmeler kapsamında 1990 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Bu anlaşmada çocuk istismar ve ihmalinin önlenmesi konusunda düzenlemeler yer almaktadır.

“Madde 16, özel yaşantının korunması, madde 19 suistimal ve ihmalden korunma, madde 20 ailesiz çocuğun korunması, madde 25 yerleştirme uygulamasının

düzenli denetimi, madde 34 cinsel sömürü, madde 35 çocukların kaçırmaları, satılmaları ve fuhuşa zorlanmaları, madde 6 sömürünün diğer biçimleri şeklindeki maddeler istismar ve ihmali önlemeye yöneliktir” (Polat, 2007b).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı resmi gazetede yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralı haline gelmiştir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu iç hukuk kuralı haline gelen sözleşmenin, uygulamaya konulması ve izlenmesinden sorumludur (Polat, 2007b). Türkiye hukukunda uygulama usul ve esasları farklılık gösteren koruma gereksinimi olan çocuklara yönelik kanunlar, dağınık bir şekilde yer almaktadır. 5395 sayılı çocuk koruma kanunu çocuk hakları sözleşmesindeki temel hakları 4. madde kapsamında düzenlemektedir. Kanunun amacı, korunma gereksinimi olan veya suça sürüklenmiş çocukların korunmasına, hakların ve esenliklerin güvence altına alınmasına yöneliktir. 18 yaşını doldurmayan kişiler çocuk olarak kabul edilmektedir. Gelişimi ve güvenliği risk altında olan, örselenen ve ihmal edilen veya suça itilen çocuklar korunmaya ihtiyacı olan çocuklar kapsamında değerlendirilmiştir (Polat, 2007b). Türkiye’de çocuğu korumaya yönelik hukuk alanındaki önemli düzenleme 2828 sayılı kanunla sağlanmıştır. Bu kanun kapsamında SHÇEK Genel Müdürlüğü korunmaya muhtaç çocuklara ve ailelere yönelik sosyal hizmet çalışmalarının planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi ve denetlenmesi konularında görevli ve yetkili kılınmıştır. Ayrıca 2005 yılında yürürlüğe giren Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ile suça itilen çocukların korunmasını amaçlanmıştır (Yolcuoğlu, 2009).

2.1.1.6.2. Sağlık alanında önlenmesi

Çocuk istismarına yönelik önleme çalışmaları krize müdahaleye göre daha kolay yapılmakta ve daha başarılı sonuçlar elde edilmektedir (Acehan ve diğerleri, 2013). Çocuk istismarı disiplinler arası bir konu olmasından dolayı başta sağlık çalışanları olmak üzere diğer çalışanların da konu hakkında bilgi sahibi olması ve çabası önemlidir (Turhan ve diğerleri, 2006). Çocuk istismar ve ihmalinin önlenmesi 3 basamakta ele alınmaktadır.

2.1.1.6.2.1. Birincil önleme

Tüm çocuklara yönelik koruma programlarının yapılmasını kapsamaktadır. Koşulların iyileştirilmesi, aile eğitimleri ve yaşam kalitesine yönelik çalışmaların yapılması çocuk istismarı ve ihmalinin risk faktörlerini ortadan kaldırması açısından önemlidir. Ayrıca çocuğa yönelik şiddetin azaltılması amacıyla gerçekleştirilen hukuksal reformlar bu kapsamda değerlendirilmektedir (Acehan ve diğerleri, 2013). Riskli gruplara yönelik hizmetler yapılması, doğum öncesinden izleme çalışmalarının yapılması ve ailelere yönelik desteklerin artırılması birincil koruma olarak değerlendirilmektedir (Şahin, 2002; Turhan ve diğerleri, 2006).

2.1.1.6.2.2. İkincil önleme

Yüksek risk gruplarındaki çocuklara yönelik hizmetlerin kullanılmasını sağlayacak stratejiler ve bu ailelere yönelik gerekli ek hizmetlerle desteklenmesi çalışmalarını kapsamaktadır (Herschkowitz, 2009; Sillber, 1978, Akt., Acehan ve diğerleri, 2013; Şahin, 2002).

2.1.1.6.2.3. Üçüncül önleme

İstismara maruz kalmış çocuğun tekrar istismar edilmesi ve ölüm gibi olumsuz sonuçların önlenmesi ile ilgilidir. Çocuk istismarına yönelik tedavi ve rehabilitasyonun profesyonelce ve işlevsel olarak planlanması gerekmektedir. Herhangi bir istismar ve ihmal olayında acil olarak müdahale edilmeli, travma sonrası 1. derecede çocuğun ve 2. derecede ailenin örselenmesini önleyecek programlar hazırlanmalıdır (Oral, 2006).

2.1.1.6.3. Eğitim alanında önlenmesi

Çocuklara istismara yönelik temel prensiplerin öğretilmesi sağlıklı yetişkin ve ebeveynler yetiştirmeye ciddi katkılar sağlamaktadır. Okullarda istismarı önleme; yaşam becerileri eğitimi, anne-babalığa hazırlık eğitimi, kendini tehlikelere karşı koruma eğitimi, ikamet edilen bölgeye özgü eğitim hizmetleri ve riskli aileler için eğitimler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Polat, 2007b).

Çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalığı olan bir eğitimcinin çocukta fiziksel değişimleri gözlemesi mümkündür. Davranışsal olarak içe kapanma, akademik başarısızlık, saldırganlık gibi davranışların gözlenmesi sonucunda müdahale çalışmaları başlatılmalıdır (Şahin ve Beyazova, 2001). Bu kapsamda öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi çalışmalarındaki görevi, yetkili kurum ve kuruluşlara bildirim yapmaktır. Böylelikle istismara maruz kalan çocukların tanımlanması, istismar ve ihmalin durdurulması, aile ve çocuğa desteğin sağlanması ve istismarın tekrar oluşmasının engellenmesi sağlanabilir (Walsh, 2005, Akt.,Tugay, 2008). Okul rehberlik servisi istismarın önlenmesi ve müdahale konusunda önemli bir göreve sahiptir. Okul rehberlik servisi bilinçlendirme ve müşavirlik çalışmaları gerçekleştirmektedir. Ayrıca ailelere yönelik çalışmalarda çocuk yetiştirme yöntemi konularında çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bireysel ve grupla psikolojik danışma ile istismar ve ihmalin sağaltımını planlamaktadır (Polat, 2001).

2.1.2. Gelecek beklentisi

Zaman kavramı farklı bilim dallarına konu edilmiş ve yüzyıllardan beridir dikkat çeken bir konu haline gelmiştir (Buccheri, Gesu ve Saniga, 2000). İnsan düşüncesini ve yaşamını şekillendiren “zaman”ı tanımlamak kolay olmamakla birlikte psikolojide zaman, bireyin iç deneyimleri ve insan bilincinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ancak zaman konusunda ortak bir açıklamaya varılamamıştır (Güler, 2004; McGrath ve Kelly, 1986). Kelime anlamı olarak incelendiğinde zaman kavramı, Bir işin, bir oluşun içinde geçtiği, geçeceği veya geçmekte olduğu süre şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Ancak zaman konusuna yönelik ilginin eski zamanlara uzanmasına karşın deneysel çalışmaların tarihi eski zamanlara dayanmamaktadır (McGrath ve Tschan, 2004).

Zaman fiziksel bir olgu olmasının yanı sıra bireyin davranışlarını organize edebilmesi ve yaşam deneyimlerini anlamlandırması bakımından psikolojik bir olgu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. James (1950) psikolojik bir olgu olarak öznel zaman algısına dikkat çekmiştir. Bu durum zamanın insan deneyimleri ve yaşantılarıyla birlikte ele alınmasını sağlamıştır. Psikoloji alanının zamana olan ilgisi arttıkça zamana yönelik terminoloji çeşitliliği de artmıştır (Drake ve diğerleri, 2008). Zaman psikolojik

gelişimsel sürecin tamamlayıcı bir parçası olarak zaman deneyimi, zaman yönelimi, zamana ilişkin tutum ve inanç ve bireyin zaman nedeniyle hangi davranışta bulunduğu şeklinde dört boyutlu bir yapıyı içermektedir. Bu dört boyutlu yapı bilişsel görüntü ve haritalardan ve sembolik temsillerden oluşarak yaşam boyu değişimi içermektedir (Shmotkin ve Eyal, 2003).

Zaman kavramı içerisinde yönelim olarak geçmiş, şimdi ve gelecek zaman bölgeleri yer almaktadır. İnsanların psikolojik ve sosyal yaşantılarının algılanması sürecinde zaman yöneliminde seçtiği bölge önemli olmaktadır (Holman ve Zimbardo, 2009). Diğer zaman bölgelerine oranla gelecek zamanın insan motivasyonunda önemli olduğunu vurgulayan Frank (1939) ve Lewin'e (1935) göre hayal edilen geleceğin sonuçlarının insan davranışları üzerindeki etkisi oldukça önemlidir (Akt., Husman, McCann ve Crowson, 2000). Diğer bir ifadeyle gelecek zaman motivasyon ve mevcut davranışları etkilemesi açısından kritik bir öneme sahiptir (Güler-Edwards, 2008; Lennings ve diğerleri, 1998; Vazquez ve Rapetti, 2006). Literatürde gelecek zaman kavramına yönelik çeşitli kavramların olduğu görülmektedir. Bu kavramlar gelecek zaman perspektifi, gelecek zaman yönelimi, gelecek zaman algısı, geleceğe yönelik tutum ve gelecek beklentisi olarak incelenmiştir.

Gelecek zaman perspektifi bireyin zaman bölgeleri içerisinde geleceğe yönelme eğilimi şeklinde tanımlanmaktadır (Gjesme, 1979; Zimbardo ve Boyd, 1999). Zimbardo ve Boyd'a (1999) göre sahip olunan zaman perspektifi, şimdiki davranış, duygu ve düşünceleri etkilemektedir. Bu nedenle bireyin gelecekteki beklentileri geçmişteki yaşantılarından etkilenmektedir. Ayrıca zaman perspektifi erken dönemlerde belli bilişsel şemalar aracılığıyla gelişerek ve toplumsal yapıyla şekillenerek kişiliği etkilemektedir (İmamoğlu ve Güler, 2007).

Gelecek zaman perspektifi bireyin ümit, korku ve gelecek hedeflerine ulaşmak için ortaya koyduğu tutum ve davranışları içermektedir (Zimbardo ve Boyd, 1999). Literatürde gelecek zaman yönelimi gelecek zaman perspektifine benzer bir kavram olarak kullanılmaktadır. Gelecek zaman yönelimi bireyin gelecek hedeflerine yönelmesini ifade etmektedir (Van Calster, Lens ve Nuttin, 1987). Gelecek zaman yönelimi ve gelecek perspektifi terimleri literatürde birbirinin yerine kullanılmaktadır (İmamoğlu ve Güler-Edwards, 2007). Gelecek zaman yönelimi bireyin psikolojik

dünyasına göre yapılanmaktadır. Bu nedenle bireyin şimdiki yaşantıları geçmiş yaşantılardan ve geleceğin olası beklentilerinden etkilenmektedir. Öznel bir yapı olan gelecek zaman algısı, bireyin yakın ya da uzak gelecek hedeflerinin şimdiki eylemlerini etkilemesi şeklinde açıklanmaktadır (Avcı ve Erden, 2009; Nuttin ve Lens, 1985). Geleceğe yönelik tutum bireyin geleceğe pozitif veya negatif bakışı veya tutumu olarak ifade edilmektedir (Nuttin ve Lens, 1985). Ancak yapılan tanımlara rağmen literatürde gelecek zamana yönelik kavramlar birbirinin yerine kullanılmıştır.

2.1.2.1. Gelecek beklentisinin tanımı

Beklenti, gerçekleşmesi beklenen şey ya da bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Farklı bir tanımda Rotter (1954) beklenti kavramını geçmiş yaşantılara ve benzer alanlardaki deneyimlere dayanarak gelecekte belli bir alandaki başarı ya da performansa ilişkin düşünceler olarak tanımlamaktadır (Akt., Akman, 2002). Bu bağlamda beklenti ve ortaya çıkan performansın karşılıklı olduğu söylenebilir (Bandura, 1978). Benzer şekilde Nurmi (1991) geleceğe yönelik beklentilerin güncel kararların güçlü motivasyon kaynakları olduğunu vurgulamaktadır.

Israeli (1930, 1936), Frank (1939) ve Lewin (1939, 1948) motivasyonunu anlamada hayal edilen geleceğin önemini düşünen ilk modern psikologlar olarak gelecek beklentisinin kavramsallaştırılmasında önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Lewin'e (1942) göre bireyin gelecekle ilgili beklentileri, onun mevcut zamandaki duygu durumlarını ve eylemlerini etkilemektedir (Akt., Nuttin ve Lens, 1985). Gelecek beklentisine yönelik öncü çalışmalar 21. yüzyılda Thomas tarafından gerçekleştirilmiştir. Seigner'e (2003) göre gelecek yönelimi bireyin gelecek tasarımlarının bireysel yapısını kapsamaktadır. Geleceğe yönelik oluşturulan bu tasarımlar kişisel ya da toplumsal, gerçeğe uygun, ideal ya da gerçek dışı olarak yer alabilmektedir (Akt., Şimşek, 2012).

Gelecek hakkında düşünmek; planlar ve hedefler edinme, karar verme süreci ve öz-düzenleme açısından gereklidir. Bireyin gelecek beklentileri tüm davranışlarını etkilemekte ve bu durum bireyi olumlu ya da olumsuz yönlendirmektedir (Aylar, 2012; Gültekin, 2006). Geleceğe yönelik beklentiler geleceği şimdiye getirmeye yönelik

davranışlardan meydana gelmektedir. Bu durum bireyin aktivitelerini planlama ve geliştirme kapasitesine sahip olmasını gerektirir (Seijts, 1998). Gelecek beklentilerine sahip olmak mevcut zamanda önemli motivasyonel ve davranışsal sonuçlar oluşturmaktadır (Lens, Paixao, Herrera ve Grobler, 2012).

Psikolojik bir perspektiften gelecek beklentileri, bireyin gelecekle bağlantılı ilgi, görüş, kaygılarını içeren bilişsel haritalardır (Şimşek, 2012). Geleceğe yönelik beklentilerin oluşturulmasında geleceğe yönelik planlama süreci gereklidir. Geleceğe yönelik planlama; güdülenme, planlama ve değerlendirme basamaklarından oluşmaktadır. Birey ilk olarak beklentileri ve değerleri doğrultusunda geleceği şekillendirme açısından amaçlar belirlemektedir. Daha sonraki süreçte ise amaçlara ulaşma konusunda planlar yapmaktadır. İki süreçten sonra ise birey beklentilerine ulaşma ihtimallerini göz önüne alarak değerlendirme yapmaktadır (Artar, 2003; Nurmi, 1991; Salmela-Aro, 2001; Şimşek, 2012).

Bireyin gelecekte beklenenleri hem geçmişteki yaşantılarına ilişkin tutum ve davranışlarını hem de mevcut yaşamına yönelik algılarını da etkilemektedir. Böylelikle bireyin geleceğe yönelik tutumlarının kaynağı oluşmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, gelecek beklentileri gelişim görevleri arasında bir köprü görevi üstlenmektedir.

2.1.2.2. Ergenlikte gelecek beklentisi

Yaşam süresince bireyler değişim ve gelişim içerisinde. Gelişim ve değişimin yoğunlaştığı dönemlerden biri ergenlik dönemidir (Steinberg, 2007). Ergenlik fırtına ve stres dönemidir. Bu karmaşa süreci ergenin yetişkinliğe hazırlanmasını sağlamaktadır (Berzonsky, 2000). Ergenlik dönemi çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında bir geçiş dönemidir. Ergenlik biyolojik, psikolojik ve sosyolojik gelişme ve olgunlaşmanın meydana geldiği ve özerkliğin sağlanmaya çalışıldığı bir dönemdir (Yavuzer, 1998).

Ergenlik döneminde gelecek zamana ilişkin hedeflerin belirlenmesi ve kimlik edinme çabası geleceğe yönelik bir kaygı oluşturabilmektedir (Hampel, Meier ve Kummel, 2008). Erikson'a (1968) göre ergenin kimlik gelişimi grup kimliği, mesleki kimlik, ulusal kimlik, kültürel kimlik ve cinsel kimliğin bütünlüğüyle birlikte oluşmaktadır. Böylelikle ergen bireysel rolleri ve düşünce sisteminin etkisiyle iş, evlilik

ve geleceğe yönelik önemli kararların alınması sürecini yaşamaktadır (Akt., Nemlioğlu, 2011).

Genel olarak ergenlik dönemi gelişimsel özelliklerde ortaya çıkan değişimlere göre üç temel alt döneme ayrılır. Bunlar; ön ergenlik (12-14 yaş), orta ergenlik (15-17 yaş) ve son ergenlik (18-21 yaş) dönemidir (Lerner ve Steinberg, 2004). Ön ergenlik döneminde geleceğe yönelik endişeler hissedilmeye başlanmaktadır. Varsayıma dayanan düşüncelerle geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunma ön ergenlik döneminin spesifik özelliklerindendir (Derman, 2008). Orta ergenlikte kimlik gelişimi söz konusudur. Hukuk ve adalet gibi soyut kavramlar üzerine düşünülmektedir. Geç ergenlik döneminde ise kimlik keşfi tamamlanmakta ve gelecek planları yoğunluk kazanmaktadır. Özetle ergenlik dönemi süresince ergen yaşam biçiminin belirlenmesi, karşı cinsle ilişkiler kurma, değerler bütünü oluşturma, felsefi ve dini görüşlerin oluşması gibi kimliğin kazanılma sürecini yaşamaktadır (Çuhadaroglu-Çetin ve diğerleri, 2004).

Havighurst ergenlik döneminde sekiz maddelik gelişim görevini vurgulamaktadır. Bu gelişim görevleri aşağıda sunulmuştur (Akt., Dönmez ve Çelen, 2004).

1. Fiziksel özelliklerini kabul etmek ve fiziksel özelliklerini etkili bir şekilde kullanmak.
2. Kadın ya da erkek olarak bir toplumsal rolü yerine getirmek.
3. Hem kendi cinsinden hem de karşı cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgunlaşmış ilişkiler oluşturmak.
4. Ebeveynlerinden ve diğer yetişkinlerden duygusal özerkliğini sağlamak.
5. Mesleğe hazırlanma sürecini yaşamak ve ekonomik süreçleri göz önünde bulundurmak.
6. Evlilik ve aile olma yaşantısına hazırlanmak.
7. Toplumsal olarak sorumluluk içeren davranışları istemek ve uygulamaya koymak.

8. Davranışlarına yön verecek olan değerler sistemi kazanmak ve bir ideoloji oluşturmak olarak ifade edilmiştir.

Havighurst'un ergen gelişim görevleri incelendiğinde, geleceğe yönelik planlama son ergenlikten genç yetişkinliğe doğru gelişmektedir. Diğer bir ifadeyle ergen soyut düşüncenin de etkisiyle geleceğe yönelik tasarımlar yapabilmekte ve beklentiler oluşturmaktadır (Luyckx, Lens, Smits ve Goossens, 2010; Yavuzer, 1998). Ergen bu dönemde geleceğe ilişkin akademik, mesleki planlar yapmaya ve hedefler belirlemeye çalışmaktadır (Lerner ve Steinberg, 2004). Ergen geleceğe yönelik beklenti duygusunu kaybedilen dönemin pişmanlığı, kendini yeniden düzenleme gibi değişim süreçlerini yaşayarak, yetişkinlik hayatı boyunca sahip olacağı kimliğini şekillendirmektedir (Coleman ve Hagell, 2007). Ergen için geleceğe yönelik olmak birçok açıdan önem taşımaktadır. Geleceğe yönelik planlama süreci hedeflere ulaşma ve kimlik gelişimine katkı sağlamaktadır (Nurmi, 1991).

Ergen gelecek beklentileri ergenin somut davranışları açısından oldukça önemlidir. Ergenler gelecek beklentilerine ulaşmak için öncelikle hedefler belirlemektedir. Ergen oluşturduğu hedeflere ulaşmak için gerekli araçları belirlemekte ve olası sonuçları değerlendirme sürecine almaktadır (Nurmi, 1989). Ergenlerin gelecek beklentileri üç temel süreçle yakından ilgili ilişkilidir. Motivasyon, planlama ve değerlendirme süreçleri gelecek beklentilerinin süreçlerini içermektedir (Artar, 2003; Şimşek, 2012).

Ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerine sahip olması kadar gelecek beklentilerinin içeriği de önemlidir. Gelecek beklentilerinin içeriği ilk kez Gılispie ve Allport (1955) tarafından incelenmiştir. Araştırmalarda ergenlerin devam ettikleri eğitimlerini tamamlamak, ebeveyn olmak, bir işte başarılı olmak, unvana sahip olmak, flört etmek, evlenmek şeklinde planlar yaptıkları, kişisel özelliklerine ve yaşamsal olarak değişime yönelikte planlar oluşturdukları tespit edilmiştir. Ayrıca ergenlerin kişisel özelliklerine ya da yaşamsal değişikliklerine yönelik planları diğer planlara oranla daha az yaptıkları saptanmıştır (Akt., Artar, 2003; Nurmi, 1991).

Ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriklerine yönelik gerçekleştirilen kültürlerarası araştırmalarda bir tutarlılık söz konusudur (Nurmi, 1991). Nitekim araştırmalarda ergen gelecek beklentilerinin eğitim, meslek ve aile hayatı, hobiler ve

diğer kişisel konularda yoğunlaştığı görülmüştür (Nurmi, 1991). Ayrıca ergenlerin gelecek beklentilerinde iyimser oldukları vurgulanmaktadır (Lanz ve Rosnati, 2002; Malmberg, 2002). Bununla birlikte gelecek beklentilerinin meslek seçimi ve eğitim başarısına yoğunlaştığı saptanmıştır (McCabe ve Barnett, 2000).

Öte yandan Artar'a (2003) göre gelecek beklentileri okulu bitirmek, meslek sahibi olmak, unvan sahibi olmak gibi başarıya yönelik beklentiler, sevgili, eş bulmak, aile kurmak, çocuk sahibi olmak gibi ilişkişel beklentiler, daha yararlı ve yardımsever bir insan olmak gibi varoluşsal beklentiler ve ülke yaşam biçimini değıştirmek gibi deneysel beklentilerden oluşmaktadır. Ergenler yetişkinlere kıyasla kendilerinin ve toplumun geleceğine ilişkin görüşlerini daha rahat ifade ederler (Nurmi, 1989).

Gelecek beklentileri incelenirken iyimserlik ve kötümserlik kavramları önemli kavramlar olarak değıerlendirilmektedir (Carver ve Scheier, 2005; Peterson, 2000; Seligman, 1998). İyimserlik gelecekteki olayların olumlu olacağına dair bir beklentiği içerirken kötümserlik tam tersini içermektedir. Araştırmalar, ergenlerde olumlu beklentilerin yüksek benlik değıerine ve baş etme stratejileriyle ilişkişel olduğunu ortaya koymuştur (Lanz ve Rosnati, 2002). Gelecek beklentilerine yönelmede umut ve umutsuzluk kritik kavramlar olarak değıerlendirilmektedir (Çelikel ve Erkorkmaz, 2008). Tokuç, Evren ve Ekuklu'ya (2009) göre geleceğe yönelik olumlu beklentiler umutlu olmak ile ilişkilendirilirken; gelecekle ilgili olumsuz beklentiler umutsuzluk ile ilişkilendirilmektedir.

2.1.2.2.1. Ergenlikte başarıya yönelik beklentiler

Ergenlik döneminin bireyde meydana getirdiğı değıişimler akademik başarı ve meslek seçimi ve gelecek planlaması gibi zorlu süreçleri de meydana getirmektedir (Seginer ve Lilach, 2004). Meslek ve başarıya yönelik planlama yetişkin dünyasının sorumluluklarına yönelik kararların en önemlileri olarak değıerlendirilmektedir (Kuzgun, 2000). Ayrıca kariyer araştırması, meslek seçimi, seçimin uygulanmaya konması, mesleki gelişim görevlerinin uygulanması ergenlikten yetişkinliğe (12-24 yaş) kadar uzanan bir yaşam dönemi içerisinde gerçekleşmektedir (Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma, 1951; Super, 1957, Akt., Bacanlı, 2006). Ergenlik döneminde ergen kendisi ve meslekler hakkında topladığı bilgiler ve oluşturduğu algılar çerçevesinde mesleki

kararlar almaya çalışmaktadır. Ergenlik döneminin yapısı gereği ve karmaşıklığından dolayı mesleki kararlar konusunda ergen güçlükler yaşayabilmektedir (Yeşilyaprak, 2006). Ergenlik döneminde mesleğe yönelik beklentiler iyi bir kazanç sahibi olmak, hoşlanılan istikrarlı bir iş sahibi olmak, işinden gurur duymak ve mutlu bir hayat yaşamak gibi beklentileri içermektedir (McWhirter ve McWhirter, 2008). Erikson'a göre ergenlik döneminde kazanılması beklenen temel özelliklerinden biri olan kimliğin bir boyutu da mesleki alanlardır. Diğer bir ifadeyle kültürel, cinsel, toplumsal, grup ve mesleki alanlar bir araya gelerek kimliği oluşturmaktadır (Akt., Gönül, 2008). Mesleki seçimi kimlik inşasının önemli bir parçasıdır.

Ergenlerin gelecek beklentilerini inceleyen birçok araştırmada sonuçları birbirleriyle tutarlıdır ve ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerinin içerisinde mesleki beklentiler önemli bir yer tutar. Nitekim araştırmalarda geleceğe yönelik beklentilere sahip ergenlerin akademik ve sosyal uyum, etkinliklere katılım, risk alma davranışı ve akademik başarı açısından daha avantajlı olduğu görülmüştür (McCabe ve Barnett, 2000; Nurmi, 2004; Peetsma, 2000). Ayrıca gelecek zaman perspektifine sahip olmanın akademik başarı (Adelabu, 2007), ders çalışma süresi (Zimbardo ve Boyd, 1999), başarı güdüsü (Nuttin ve Lens, 1985), derslere yönelik olumlu tutum (Chiaburu ve Lindsay, 2008; Shell ve Husman, 2001), etkili çalışma ve problem çözme stratejilerine sahip olma (Brown ve Marshall, 2001) ile pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır. Araştırmalardan elde edilen bu sonuçlar gelecek beklentilerinin başarı güdüsü ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Özetle, ergenlik dönemi akademik beklentiler, meslek seçimi, üniversiteye hazırlık, kariyer süreci gibi başarıya yönelik beklentilerin şekillendiği kritik bir dönemdir. Bu kritik dönemde ergenlerin kararları çevresindeki kişilerden etkilenmektedir. Dolayısıyla ergenin çevresindeki kişilerin (ebeveyn, öğretmenler ve diğer yetişkinler) olumlu model olması oldukça önemlidir (Temel ve Aksoy, 2001). Geleceğe yönelik başarı beklentileri ergenin psikolojik sağlığını korumaktadır (Heubner, 1991). Bu nedenle ergenlerin geleceğe yönelik beklentileri yetişkinler tarafından desteklenmelidir.

2.1.2.2.2. İlişkisel beklentiler

Yakın ilişkiler ergenlik döneminde kimlik keşfinin itici güçlerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Erikson, 1968). Havirghurst'a (1972) göre ergenin her iki cinsten yaşlılarıyla iyi ilişkiler kurması ergenlik döneminin gelişim görevlerinden biridir. Ergenin kendi cinsiyle kurduğu ilişkiler zamanla diğer cinsten ilişkilerin kurulması ile devam etmektedir. Ayrıca sosyo-kültürel yapı toplumsal ilişkilerin ne olacağı konusunda ergeni yönlendirmektedir. Bu yönlendirme sonucunda ergen yetişkinlere özgü davranış kalıplarını ve sosyal etkinliklerdeki konumunu öğrenmektedir (Akt., Nemlioğlu, 2011). Ergen ilişki niteliği, kimlik oluşturma süreci ve gelişim görevlerinin etkisiyle ilişkisel beklentilerini yapılandırmaktadır. Araştırmalarda ergenin eş seçmek, aile kurmak ve çocuk sahibi olmak gibi ilişkisel gelecek beklentilerine sahip olduğu görülmüştür (McWhirter ve McWhirter, 2008).

Ergenlik dönemi ebeveynle kurulan ilişkilerden farklı olarak ilişkisel süreçlerin deneyimlendiği yaşantıları içermektedir. Ergenlik döneminde ebeveyn ilişkilerinin önemi korunmakla birlikte arkadaşlık ilişkileri ve karşı cinsle olan yakın ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Ergen değişen ilişki nitelikleriyle derinlikli ve karşılıklı paylaşım sürecini yaşamakta ve önemsemektedir. Ergenin ilişkilerinde duygu yoğunluklu bir paylaşım içine girmesi, romantik partnere yönelik ilişkilerini şekillendirmektedir (Steinberg, 2007). Ergenlik dönemindeki arkadaşlık ve romantik ilişkiler yetişkinlikteki ebeveyn, evlilikteki eş rolü ve gelecekteki bağlanma davranışının göstergesi niteliğindedir (Yücel, 2014).

Ergenin gelecekteki yetişkinlik rollerinde başarılı olması ve yetişkinlikte dünya görüşünün desteklenmesi gibi konular ergenin kurduğu ilişkilerin niteliğinden etkilenmektedir. Nitekim araştırmalarda ergen romantik ilişkilerinin ergenin duygusal yakınlık kurmasına, akran ilişkilerinin geliştirilmesine ve cinsiyet rolleri konusunda tecrübe edinilmesine katkı sağladığı görülmüştür (Hansen, Christopher ve Nangle, 1992; Akt., Grover ve Nangler, 2007). Diğer bir ifadeyle ergenlik dönemindeki ilişkiler ergenin toplumsallaşma sürecinin bir parçasını oluşturmaktadır (McCabe, 1984, Akt., Nemlioğlu, 2011). İlişki başlatma, sürdürme ve gerektiğinde bitirme becerileri de yine bu dönemde edinilir. Ergenlik döneminde sağlıklı ilişkiler geliştirme ve onlara bağlanma gelecek beklentilerine yönelme konusunda pekiştireç işlevi görmektedir.

Böylelikle ergen kendi rotasını çizmekte ve nasıl biri olmak istediğine dair geleceğini şekillendirmektedir (Dereboy, 1993). Ayrıca ilişkisel anlamda gelecek beklentileri ergenlerin içinde doğup büyüdüğü aileden bağımsız düşünülemez. Ergenlerin evlilik, eş seçimi ve ebeveyn olmaya yönelik gelecek beklentileri sahip oldukları ailenin evlilik ilişkileri ve anne baba tutumlarından etkilenmektedir (Coleman ve Ganong, 1984). Böylelikle ergenler partner seçiminde içinde bulunduğu aile yapısının tutum ve davranışlarına göre karar vermektedir. Özetle, ergenlik dönemindeki birey yakın arkadaşlıklar kurarak geleceğe yönelik olumlu beklentilerini sağlamlaştırmaktadır. Gelecek beklentileri doğrultusunda hedeflerine ilerlemek, topluluklarda önderliğini denemek, romantik ilişkilerle üyesi olduğu cinsiyete ait hissetmek, geleceğe yönelik aile kurma, evlilik gibi beklentilerini destekleyecek yaşantıları sınamak, bir ideoloji kazanmak ve kendisine değerler sistemi kurarak yaşamını bu şekilde belirlemek ergenin yetişkinlik sürecini olumlu destekleyen ve şuanki davranışlarının sorumluluğunu ve sonuçlarını kabul eden davranışlar ortaya çıkarmaktadır. (Dereboy, 1993; Dönmez ve Çelen, 2004).

2.1.2.2.3.Varoluşsal beklentiler

Ergenlik döneminde değerler sistemi oluşturma süreci eski değerlerin sorgulanması ve yeni değerlerin keşfedilmesi ile sağlanmaktadır. Ergenin yeni bir ideoloji oluşturmaya ve kültürel değerlerini sorgulaması kimlik keşfinin bir süreci olmakla birlikte, süreç sonunda değerler sistemi oluşmakta ve ona bağlılıkla sonuçlanmaktadır (Erikson, 1980). Toplumsal olgunlaşma süreci sonunda ergen yetişkin dünyasında bir yer edinmektedir. Toplumsal olgunluk ergenin kimliğinin diğer alanlarıyla birlikte ideolojik bir dünya görüşüne ulaştığını göstermektedir (Gündoğdu ve Zeren, 2004).

Geleceğe yönelik beklentiler oluşturan ergen bir ideoloji ve değerler sistemi oluşturma süreci içerisinde yer almaktadır. Ergen bu süreci kendini tanıyarak geçirmenin yanı sıra belli bir dini görüşe sahip olup etkinliklere katılmak, toplumsal etkinliklerde lider olmak gibi geleceğe yönelik olumlu beklentiler içerisine girmektedir (McWhirter ve McWhirter, 2008). Artar'ın (2003) depremi yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriğine yönelik araştırmasında ergenlerin daha iyi bir insan olmak, daha yardımsever

olmak, kişisel özelliklerin değiştirilmesi ve toplumsal rolün sorgulanması gibi davranışların varoluşsal gelecek beklentileri içerisinde değerlendirildiğini saptamıştır. Geleceğe yönelik olumlu beklentiler ergenin toplumdaki rolünü ve edindiği değerler sisteminin uygulaması açısından motive edici bir kaynaktır. Ergenlik döneminde kişisel kararlar ve kendine yönelik sorgulamalarla birlikte ergen adalet, tarih ve politika gibi evrensel konular üzerinde düşünmektedir. Ergende gelişen zaman ve gelecek algısı ideolojiler geliştirmesine katkı sağlar ve böylelikle ergen kendi görüşlerini savunmak için tartışmalara katılmaktadır.

Ergenlerin varoluşsal gelecek beklentilerini Piaget'in bilişsel gelişim kuramı ve Kohlberg'in ahlak gelişimi kuramı çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Ergenlerin geleceğe yönelik kişilik ve toplumsal beklentilerini ahlak gelişimi çerçevesinde değerlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda Kohlberg ahlaki gelişimin gelenek öncesi, geleneksel, gelenek sonrası olmak üzere bir dizi evreden meydana geldiğini belirtmektedir (Steinberg, 2007). Kohlberg ergenliğin ortasında ve sonunda bulunan denekler üzerinde yaptığı çalışmada ergenlerin ahlaki yargılarında gel gitlerin yaşandığını tespit etmiştir. Ayrıca, ergenin toplumun kurallarından hareketle oluşturulan bir ahlak anlayışından, kişinin kendi temel ahlaki ilkelerine göre oluşan bir ahlak anlayışına geçtiğini tespit etmiştir (Steinberg, 2007). Ergenlik döneminde meydana gelen özerlik duygusu, iş ve evliliğe hazırlık, duygusal, bilişsel gelişim ve farklılaşma ahlak gelişimini etkilemektedir (Çileli, 1987). Ergenin toplumda yer edinmesi ilerleyen gelişim dönemlerinin başarılı bir şekilde atlatılması ve ahlak ve değerler sistemi oluşturulması açısından son derece kritiktir (Bonnidell, 2000).

Ergenlik dönemiyle birlikte gelişimi hızlanan soyut düşünme, ergenlerin varoluşsal beklentilerini etkilemektedir. Bu bağlamda Piaget (1969) akıl yürütme ve bilişsel gelişim üzerine odaklanmıştır. Piaget'e (1969) göre soyut düşünme geleceğe ilişkin planlar yapma ve beklentiler oluşturulmasını sağlamaktadır. Piaget'e göre ahlak bir diğer ifadeyle varoluşsal beklentiler özerk ahlakın başlaması ile başlamaktadır (Siyez, 2009). Ergenler bu dönemde yetişkin sorumluluklarına hazırlanmakta, ahlaki olgunluğa ulaşmaya çalışmakta ve kendilerini anlama konusunda temel değişiklikleri deneyimlemektedir. Ahlaki gelişimin sağlıklı bir şekilde tamamlanması yaşam boyu sürecek değerler sisteminin yerleşmesine ve o doğrultuda davranışların şekillenmesine katkı sağlamaktadır (Avcı, 2006). Bu bağlamda varoluşsal ve değerler sistemi

çerçevesinde geleceği planlamak; ahlaki süreçleri değerlendirmeyi, ahlaki davranış biçimlerini oluşturmaya, değerler ve davranışlar konusunda sorgulayıcı bir yaklaşıma sahip olmayı ve başkalarına yardım etme gibi toplumsal davranışlar kazanmayı gerektirmektedir (Steinberg, 2007). Ergen bu düşünce ve davranışlar doğrultusunda geleceğe yönelik varoluşsal beklentilerini oluşturmaktadır.

2.1.2.2.4. Sağlık ve yaşamsal beklentiler

Ergenlerin sağlığa yönelik gelecek beklentileri riskli sağlık davranışlarından uzak durmak, spor yapmak, sağlıklı beslenmek, uzun bir hayatının olacağına inanmak ve güvensiz cinsel ilişki yaşantılara sahip olmamak şeklinde açıklanmaktadır (McWhirter ve McWhirter, 2008). Gençlerin bir kısmı ergenlik yıllarını önemli bir sorun yaşamadan geçirirken, bir kısmı da hem kendi yaşamlarını hem de çevrelerindeki insanların yaşamlarını olumsuz biçimde etkileyecek ciddi psikolojik ve davranış sorunlarıyla karşılaşır. Madde kötüye kullanımı, depresyon, intihar, suç ve suçluluk gibi sorunlar ergenlik süresince çok sayıda ergeni etkilemektedir (Steinberg, 2007). Ergenlik döneminde bazı gençler geleceğe ilişkin çok sayıda olumlu beklentilere sahipken, bazı gençlerin geleceğe yönelik beklentileri sayıca az olduğu ve bu beklentilerin gerçekleşmesine olan inancın da zayıf olduğu vurgulanmaktadır. Ergenlerin geleceğe yönelik olumsuz beklentileri, problem çözme stratejilerini ve sosyal çevreye uyumunu olumsuz etkilemektedir (Gürvardar, 2001).

Ergenlik döneminde sosyal baskı, alınan kararlarda başarısızlıkların yaşanması, kişisel sorgulamalar ve geleceğe yönelik beklentilerin yapılandırılması sağlıkla ilgili farkındalık ve bilincin kazanılmasını ve sosyal çevreye uyuma yönelik yeni tutumların geliştirilmesini gerektirmektedir (Muuss, 1990; Tamar, 2005, Akt., Siyez, 2006). Ergenlerin riskli sağlık davranışlarından uzak durması için bazı koruyucu faktörlerin etkili olması gerekmektedir. Bu bağlamda geleceğe ilişkin olumlu beklentilerin ergenleri riskli sağlık davranışlarına karşı koruduğu söylenebilir. Nitekim araştırmalarda gelecekle ilgili görüşler, etkinliklere katılma, aile desteği, diğer yetişkin desteği ve pozitif okul ikliminin dayanaklılıkla ilişkili olduğu görülmüştür (Perkins ve Jones, 2004).

Ergenlik döneminde depresyon, anksiyete, davranım bozuklukları, yeme bozuklukları ve alkol ve madde kullanımı sık görülen ruhsal sorunlardır (Çuhadaroglu-

Çetin ve diğerleri, 2004). Ayrıca riskli sağlık davranışları açısından ergenlik dönemi kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde ergenler olumsuz sağlık davranışlarını denemekte ve bunun olumsuz sonuçlarına maruz kalmaktadır (Siyez, 2006). Bu bağlamda ergenin sağlığa yönelik gelecek beklentilerine sahip olması gelişim görevlerini başarıyla geçirmesi açısından kritiktir. Soyutlama yeteneği gelişen ergenin geleceğe yönelik beklentiler oluşturmada riskli davranışlardan uzak kalmasını sağlamaktadır (Adams ve Nettle, 2009).

Ergenlik döneminde riskli sağlık davranışları ergenin genel iyilik halini olumsuz etkilemekle birlikte yetişkinlik dönem uyumunu da olumsuz etkilemektedir. Araştırmalarda riskli sağlık davranışlarında bulunan ergenlerin intihar, okul uyumsuzluğu, kişilik problemleri, antisosyal davranışlar, hırsızlık, suç işleme gibi davranışlarında artış görülmüştür (Flonnery ve diğerleri, 1996; Steinberg, 1993; Windle ve diğerleri, 1992, Akt., Siyez, 2006).

Ergenlerin geleceğe ilişkin olumlu beklentileri riskli davranışların azalmasında ve sağlıklı davranış repertuarının kazanmasında etkilidir. Nitekim geleceğe ilişkin olumlu beklentiler riskli davranışların önlenmesinde motive edici bir güç olarak değerlendirilmektedir (McWhirter ve McWhirter, 2008). Ayrıca geleceğe ilişkin olumlu beklentilere sahip olan ergenlerin sosyal uyum, özerk bir şekilde karar alabilme ve olumlu değerler kazanma gibi konularda daha başarılı olduğu vurgulanmaktadır (Catalano, Berglund, Ryan, Lonczak ve Hawkins, 2004).

2.2. Çalışılan Konu ile İlgili Yapılan Araştırmalar

2.2.1. Çocuk istismarı ile ilgili araştırmalar

Literatürde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve ihmeline ilişkin araştırmaların örselenme yaşantılarının sıklığı, yaygınlığı ve tipine yoğunlaştığı görülmüştür. Bu bölümde çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve ihmeline ilişkin araştırmalar sunulmuştur.

Sofuoğlu ve diğerleri (2014) tarafından 11-16 yaş grubunda yer alan 7540 çocuk üzerinden üç ilde gerçekleştirilen çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantılarının

sıklığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda örselenme yaşantılarının yaş ile pozitif ilişkili olduğu saptanmıştır.

Bilgin ve diğerleri (2004) tarafından 12-16 yaş aralığındaki 1294 çocuk üzerinde fiziksel ve sözel cezalandırmanın sıklığı ve cezalandırılan çocukların sosyo-demografik özellikleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocukların %8.4'ünün dayak, %8.4'ünün sosyal aktivite kısıtlaması, %3.4'ünün harçlığı azaltma veya kesme ve %3.4'ünün odaya kapatma yöntemleriyle cezalandırıldığı saptanmıştır. Ayrıca fiziksel ve sözel cezanın %42.6'sının anne, %45.3'ünün baba ve %11.1'inin kardeşler tarafından verildiği belirtilmiştir.

Zeren, Yengil, Çelikel, Arık ve Arslan (2012) tarafından 150 üniversite öğrencisi üzerinden gerçekleştirilen araştırmada çocukluk çağında istismara uğrama sıklığı araştırılmıştır. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin hem duygusal hem fiziksel hem de cinsel örselenme açısından daha dezavantajlı olduğu saptanmıştır. Ayrıca düşük gelir düzeyinden gelen öğrencilerin duygusal ve genel istismara daha fazla maruz kaldığı ve annesi boşanmış öğrencilerin duygusal istismara uğradığı saptanmıştır.

Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kora ve Alyanak (2001) tarafından 839 lise öğrencisiyle gerçekleştirdikleri araştırmada %16.5 oranla ihmalin en yaygın belirtilen örseleyici davranış olduğu bunu duygusal (%15.9), fiziksel (%13.5) ve cinsel (%10.7) istismarın (ensest dahil) izlediği saptanmıştır. Ayrıca kız cinsiyetinin ihmal, cinsel istismar ve enest açısından bir risk olduğu görülmüştür.

Sosyal kültürel faktörlerin (sosyal sınıf, etnisite ve yaşanılan yer) istismar ile ilişkisini değerlendirmek amacıyla İngiltere'de 2869 genç üzerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda her 100 gençten 16'sının örseleyici yaşantılara maruz kaldığı saptanmıştır. Ayrıca araştırmada maruz kalınan örseleyici yaşantıların sıklığına göre cinsel örselenme, fiziksel örselenme, duygusal örselenme ve tıbbi ihmal olarak sıralandığı görülmüştür (May-Chahal ve Cawson, 2005).

Annerback, Wingren ve Gustafsson (2010) tarafından yaş ortalamasının 6 olan 20 istismar mağduru çocuk üzerinde gerçekleştirilen araştırmada fiziksel olarak örselenen çocukların %60'ının erkek olduğu saptanmıştır.

Beyazova ve Şahin (2007) tarafından Gazi Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Merkezine başvuran 139 hasta istismar kuşkusıyla değerlendirilmiştir. Bu

hastalardan 94'üne istismar tanısı konulmuştur. Araştırmada istismar olgularının büyük bir bölümünün cinsel istismar şeklinde olduğu ve kadınların erkeklere oranla daha fazla istismara maruz kaldığı saptanmıştır.

İsrail'de 217 liseli kız öğrencinin maruz kaldığı istismarın çeşitli değişkenler açısından incelendiği araştırmada, kız öğrencilerin %69'unun cinsel istismara hiç maruz kalmadığı, %16'sının bir ya da iki kez, %11'inin üç veya dört kez ve %4'ünün ise dörtten fazla defa maruz kaldığı saptanmıştır. Ayrıca araştırmada çocukların en sık kardeşleri en az ise babaları tarafından örselendiği görülmüştür (Elbedour, Abu-Bader, Onwuegbuzie, Abu-Rabia ve El-Aassam, 2006).

Dolores, Braquehais, Oquendo, Baca-García ve Sher (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada çoğunlukla erkek çocukların fiziksel istismara maruz kaldığı, kız çocukların ise cinsel istismar ve ihmal açısından risk altında olduğu saptanmıştır.

Orhon (2008) tarafından 2005-2007 yılları arasında Ankara Çocuk Koruma Birimine gelen fiziksel istismar olgusu tespit edilen 34 çocuk incelenmiştir. İnceleme sonucunda fiziksel istismar uygulayıcısının %41 ile baba ve %38 ile anne olduğu saptanmıştır. Ayrıca cinsel istismar olgularına yönelik 20 çocuk incelenmiş ve cinsel istismar uygulayıcısının %35'inin akraba, %25'inin tanıdık ve %20'sinin baba olduğu saptanmıştır. Araştırmada ekonomik sorunlar, parçalanmış aile, gebelik indüksiyonu, ailedeki sağlık sorunları, çok çocuklu aile ve aile içi şiddetin ihmal olgularını oluşturduğu görülmüştür.

Kanada'da 1000 çocuğun 22'si istismar açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda 22 çocuğun %45'inde istismar saptanmıştır. İstismar olguları sıklığına göre ihmal, fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar olarak sıralanmıştır. Fiziksel istismar olgularının büyük bir bölümü şiddet, duygusal istismar olgularının büyük bir bölümü çocuğun aile içi olaylara şahit olması ve ihmalin büyük bir bölümü fiziksel zararlar sonucunda ihmaller şeklinde gerçekleştiği görülmüştür (Trocme 2001, Akt., Polat, 2007a).

Cinsel istismar mağdurlarının sosyo-demografik, psikiyatrik özellikleri ve intihar girişimleri hakkında bilgi veren bir diğer araştırma ise 2012 yılında çocukluğunda cinsel istismar öyküsü olan ve toplum akıl sağlığı merkezinde majör

depresyon tedavisi gören 106 kadın üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş ortalaması 35 olarak bildirilmiştir. Yaklaşık olarak her 10 katılımcıdan 6'sı işsiz, 2'si lise mezunu, 3'ü üniversite mezunudur. Yaklaşık olarak her 10 katılımcıdan 6'sı travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), 3'ü borderline kişilik bozukluğuna sahiptir ve 2'sinin hayatında bir kere intihar girişiminde bulunduğu saptanmıştır. Ayrıca yaklaşık olarak her 10 katılımcıdan 7'sinin cinsel istismar sırasında fiziksel şiddete uğradığı ve 2'sinin 6 yaşından önce cinsel olarak örselendiği görülmüştür (Cankaya ve diğerleri, 2012).

Yanık ve Özmen (2002) tarafından psikiyatri polikliniğine başvuran hastalar üzerinde gerçekleştirilen araştırmada çocukluk çağı istismarının intihar, kendine zarar verme ve dissosiyatif bozukluk ile ilişkisi incelemiştir. Araştırma sonucunda hastaların en fazla ihmale maruz kaldığı, ihmalden sonra cinsel istismar, duygusal istismar ve fiziksel istismarın en sık yaşanan örselenme yaşantıları olduğu saptanmıştır.

Mccullough, Miller ve Johnson (2010) tarafından duygusal istismarın psikolojik belirtilerle ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda duygusal olarak örselenen ergenlerin, duygusal olarak örselenmeyen ergenlere göre daha fazla anksiyete ve panik bozukluk semptomlarına sahip olduğu görülmüştür.

Literatür incelendiğinde, ergenlerde çocukluk çağı örselenme yaşantılarının sıklıkla psikiyatrik rahatsızlıklar, madde kullanımı, koruyucu faktörler ve kendine zarar verme davranışlarıyla ilişkisinin incelendiği görülmüştür.

Wolfe ve diğerleri (2001) çocuk istismarı ve ergenlerdeki ruh sağlığı problemleri ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda çocukluk döneminde örselenen kızların psikopatolojiye daha duyarlı olduğu saptanmıştır.

Polat-Balcı (2011) tarafından madde kullanan 110 hasta üzerinde gerçekleştirilen araştırmada çocukluk çağı örselenme yaşantıları olan grupta güvensiz bağlanma, çocukluk çağı örselenme yaşantıları olmayan grupta ise güvenli bağlanma puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile saplantılı bağlanma, saplantılı bağlanma ile duygusal istismar, kayıtsız bağlanma ile de fiziksel ihmalin ilişkili olduğu görülmüştür.

Finzi, Ram, Even, Shnit ve Weizman (2001) tarafından fiziksel istismar ve ihmale uğrayan ve uğramayan 6-12 yaş çocukların bağlanma stilleri ve saldırganlık düzeyleri karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda fiziksel olarak

örselenen çocukların kaçınmalı bağılığa ve yüksek düzeyde saldırganlığa sahip olduğu ve ihmal edilen çocukların endişeli/çekingen bağılığa sahip olduğu tespit edilmiştir. İstismar ve ihmal yaşantısı olmayan grubun ise güvenli bağlanmaya sahip olduğu ve saldırganlık düzeyinin çok düşük olduğu tespit edilmiştir.

Chapple, Tyler ve Bersani (2005) çocuk ihmali ve istismarının öz-kontrol ve akran reddine etkisini boylamsal bir araştırma ile incelemiştir. Araştırma sonucunda fiziksel olarak örselenen çocukların akran reddi yaşadığı ve bu çocukların ergenlik döneminde şiddet davranışlarında bulunduğu gözlenmiştir.

Siyez (2003) tarafından duygusal olarak örselenen ve örselenmeyen ergenlerin benlik algısı, depresyon ve kaygı düzeyi karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda algılanan duygusal istismarın benlik algısı ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır.

Okul çağındaki çocuklarda istismar ve ihmali sonuçlarının araştırıldığı bir araştırmada fiziksel istismara uğrayan çocukların düşük düzeyde akademik başarıya ve yüksek düzeyde duygusal değişkenliğe sahip olduğu görülmüştür (Kurtz, Gaudin, Howing ve Wodarski, 1993). Benzer bir araştırmada ihmal edilmiş çocukların zihinsel ve akademik bozukluklar, sosyal içe çekilme, sınırlı akran ilişkileri ve içe kapanma davranışlarına sahip olduğu saptanmıştır (Kathryn ve David, 2002).

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının okul başarısına etkisini inceleyen bir diğer araştırma, Boden, Horwood ve Fergusson (2007) tarafından 1000 kişi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre çocukluk döneminde cinsel ve fiziksel istismara maruz kalma oranı yükseldikçe okul başarısının düştüğü saptanmıştır. Ayrıca çocukluk döneminde cinsel ve fiziksel istismara maruz kalmanın akademik amaç ve beklentileri olumsuz etkilediği saptanmıştır.

Lansford ve diğerleri (2002) 585 çocuk üzerinden ergenlerdeki eğitsel, davranışsal ve ruhsal sorunlarda örselenme yaşantılarının etkisini 12 yıllık boylamsal bir araştırmada incelemiştir. Araştırma sonucunda ergenlik döneminde görülen psikolojik ve davranışsal problemlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Burack ve diğerleri (2006) istismar yaşantısı olan ve olmayan çocuk ve ergenlerin akran ilişkileri karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda örselenme öyküsü

bulunan çocuk ve ergenlerin hostilete belirtileri gösterdiği ve düşük kalitede akran ilişkilerine sahip olduğu saptanmıştır.

Korkut (2012) tarafından ergenler üzerinden gerçekleştirilen araştırmada çocukluk çağı örselenme deneyimleri ve öfke ifade biçimi ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ergenlik döneminde öfke ifade etme biçimini, benlik saygısını ve yaşam doyumunu negatif yönde etkilediği saptanmıştır.

Bostancı, Albayrak, Bakoğlu ve Çoban (2006) tarafından üniversite öğrencileri üzerinden gerçekleştirilen araştırmada çocukluk dönemi istismar yaşantılarının depresif semptomlar üzerine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocukluk dönemi istismar yaşantılarının depresif semptomlarla pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmada hayatının büyük bir bölümünü akrabalarıyla ve yurtlarda geçiren öğrencilerin duygusal istismar puanları, geniş aileden gelen ve ailesi parçalanmış öğrencilerin fiziksel istismar puanları, madde kötüye kullanımına sahip öğrencilerin duygusal istismar puanları ve düşük düzeyde baba eğitim düzeyine sahip olanların duygusal ve cinsel istismar puanı yüksek olarak saptanmıştır.

Hussey, Chang ve Kotch (2006) tarafından 2001-2002 yıllarında 15197 ergen üzerinden gerçekleştirilen araştırmada ihmal ve istismarın risk faktörleri ve sağlığa etkisi incelenmiştir. Ayrıca kendini bildirim ölçeklerle ihmal, fiziksel istismar, fiziksel saldırı ve cinsel istismar prevalansı incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocukluk döneminde cinsel örselenmenin yaygın olduğu ve örselenme yaşantılarının ergenlerin sağlığa ilişkin risklerini arttırdığı saptanmıştır.

Schatz, Smith, Borkowski, Whitman ve Keogh (2008) tarafından istismara maruz kalan ve kalmayan çocuklar üzerinde gerçekleştirilen araştırmada istismara maruz kalan ergenlerin kendini geri çekme davranışlarına, ilişkisel sorunlara, yıkıcı davranışlara sahip olduğu, akademik başarılarının düşük olduğu ve sınıf tekrarına daha yatkın oldukları görülmüştür. Ayrıca istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda davranışsal problemler ve adaptasyon zorluğu saptanmıştır.

Çocukluk çağı cinsel örselenmenin etkilerine yönelik bir diğer araştırma Eisenberg ve diğerleri (2007) tarafından 83.731 ergen üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada cinsel istismar öyküsü ile intihar davranışları arasındaki ilişki ve bu

ilişkideki koruyucu faktörler incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocukluk döneminde cinsel olarak örselenen ergenlerin yüksek oranda intihar girişimi ve düşüncesine sahip olduğu saptanmıştır.

Schultz, Tharp-Taylor, Haviland ve Jaycox (2009) tarafından 1047 çocuk üzerinden gerçekleştirilen araştırmada istismar veya ihmale uğramış çocuklarda içselleştirme, dışsallaştırma davranış problemleri ve okuduğunu anlama becerileri ile koruyucu faktörler ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda örselenme yaşantısı olan çocuklarda davranış problemlerinin sosyal beceriler ile ilişkili olduğu ve sosyal yeterlik, günlük yaşam işlevleri ve arkadaşlığın istismar ve ihmal sonunda ortaya çıkan olası problemleri engellediği görülmüştür.

Shin, Edwards ve Heeren (2009) tarafından 12748 ergen üzerinde gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile yoğun alkol kullanımı ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda örselenme yaşantısı olan ergenlerde örselenme yaşantısı olmayan ergenlere göre daha yüksek düzeyde alkol kullanımı tespit edilmiştir. Ayrıca birden fazla örselenme türüne sahip olan ergenlerde alkol kullanımının daha yoğun olduğu görülmüştür.

Eroğul ve Türk (2013) tarafından 450 ergen üzerinde gerçekleştirilen araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının benlik saygısı, öfke ifade tarzı ve yaşam doyumu ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda çocukluk döneminde örselenen ergenlerin örselenmeyenlere göre öfke içe, öfke dışa ve kısa süreli öfke puanlarının daha yüksek olduğu ve öfke kontrolünde problem yaşadığı saptanmıştır. Ayrıca çocukluk döneminde örselenen ergenlerin örselenmeyenlere göre benlik saygısı ve yaşam doyumunun daha düşük olduğu görülmüştür.

Gündüz, Çapri, Akbay ve Tunç (2013) tarafından 251 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile bağlanma ve depresyon arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda örselenme yaşantıları ile güvenli olmayan bağlanma (kaygılı ve kaçınan bağlanma) arasında pozitif ilişkiler saptanmıştır.

Gündüz ve Gökçakan (2004) tarafından fiziksel istismar ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda aile ortamında veya okulda fiziksel olarak örselenen üniversite öğrencilerinin herhangi bir şekilde fiziksel

olarak örselenmeyen öğrencilere göre problem çözme becerisi konusunda kendilerini daha yetersiz hissettiği saptanmıştır.

2.2.2. Gelecek beklentisiyle ilgili araştırmalar

Şimşek (2012) tarafından 1106 lise öğrencisi üzerinden gerçekleştirilen araştırmada Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve bu beklentilere etki eden faktörler incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin yüksek düzeyde eğitsel, kişisel, mesleki, ekonomik ve sosyal gelecek beklentilerine sahip olduğu görülmüştür. Araştırmada okulun konumu, sınıf düzeyi, disiplin cezası ve okulu bırakma eğiliminin gelecek beklentilerini etkileyen faktörler olduğu saptanmıştır.

Artar (2003) tarafından deprem yaşantısı olan 16 ergen üzerinden gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin yaşadıkları travmatik deneyim sonucunda geleceğe ilişkin kararları ve geleceğe yönelik planlarının içerikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre deprem yaşantısı ergenlerin diğer yaşlıtlarına göre gelecek planları sayısal olarak daha fazla görülmüştür. Deprem yaşantısı olan ergenlerin yaşadıkları ili ya da ülkeyi değiştirme ve yaşam şartlarını değiştirme gibi planlara sahip olduğu saptanmıştır. Deprem yaşantısı olan ergenlerin kişisel özelliklerini değiştirme, vicdanlı olma, dünyayı gezip insanlara yardım etme gibi planlar da yaptıkları saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin gelecek planlarını gerçekleştirmede umutsuz oldukları görülmüştür. Araştırma sonuçları travmatik deneyimlerin geleceğe yönelik planları hem niceliksel hem de niteliksel olarak değiştirdiğini göstermektedir.

Sosyoekonomik düzeyin gelecek beklentilerini ne derecede etkilediğine yönelik bir araştırma Buyruk (2009) tarafından gerçekleştirilmiştir. Farklı liselerde öğrenim gören öğrenciler üzerinden gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin gelecek ile ilgili beklentileri ile ailelerinin gelir durumu, anne ve babanın biri veya her ikisinin hayatta, öz ve sosyal güvencesinin olup olmaması, ebeveynlerinin eğitim durumları, ebeveynlerin birliktelik durumu ve sahip olunan kardeş sayısı arasında anlamlı ilişki olmadığı saptanmıştır.

Wininger ve Desena (2012) tarafından 314 lisans öğrencisi üzerinden gerçekleştirilen araştırmada gelecek zaman perspektifi ve öz-belirleme arasındaki ilişki

incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre gelecek zaman perspektifi ile öz-belirleme arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptanmıştır. Ayrıca gelecek zaman perspektifi ile fiziksel egzersiz yapma davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, içsel düzenleme ile yüksek, dışsal düzenleme ile düşük korelasyon saptanmıştır.

Oksal ve Sadioğlu (2009) tarafından 150 lise son sınıfta öğrenim gören öğrenci üzerinde gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin gelecek zaman perspektifleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre her iki cinsiyetten öğrencilerin geleceğe yönelik beklentilerinin meslekle ilgili olduğu saptanmıştır. Araştırmada ayrıca kız öğrencilerin geleceğe yönelik beklentilerinde evlilik ve kendileriyle ilgili umutlar sırayla yer alırken, erkek öğrencilerde kendileriyle ilgili evlilik ve ülkeyle ilgili olumlu beklentilerinin olduğu saptanmıştır.

Bayoğlu ve Purutçuoğlu (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları incelenmiştir. Araştırmada gelecek beklentilerinin içeriklerinin sırasıyla eğitim, iş ve ekonomik konular, aile yaşamı ve sağlık konularına yönelik olduğu saptanmıştır. Ayrıca geleceğe yönelik olumlu beklentilerin daha iyi bir eğitime ve işe sahip olunmasına yönelik inanç, uzun vadeli planlar yapma ve okulda sahip olunan sosyal ve duygusal uyum ile bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Adelabu (2007) tarafından 232 düşük gelirli Afroamerikan ergen üzerinde yürütülen çalışmada zaman perspektifi ve okul üyeliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre gelecek zaman perspektifi ve okula ait olma, okula kabul arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Akademik başarı ile şimdiki zaman perspektifi arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca şimdiki zaman perspektifi erkekler arasında akademik başarıyı negatif yönde etkilerken, okula kabul ve gelecek zaman perspektifi kızlar arasında akademik başarıyı pozitif yönde etkilemektedir.

Hascher, van der Veen ve Roede (2005) tarafından Avrupa’da farklı ülkelerde öğrenim gören 1623 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada farklı yaş gruplarında öz yeterlik, sosyal öz kavram, zaman algısı, okulla ilgililik ve akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda tüm ülkelerde sosyal öz kavram, öğrencilerde okula karşı ilgiyi ve akademik başarıyı etkilemektedir. Sosyal öz

kavramı ve gelecek zaman algısının okula ilgi ve akademik başarı üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Fakat bu etki yaş arttıkça düşüş göstermektedir. Yani en büyük etki 12- 13 yaş grubunda gözlenmiştir.

Atasoy (2012) tarafından SBS ve ÖSYS'ye hazırlanan öğrenciler üzerinden gerçekleştirilen araştırmada SBS ve ÖSYS'ye hazırlanan öğrencilerin geleceğe ilişkin umut ve beklentileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda SBS ve ÖSYS'ye hazırlanan öğrencilerin geleceğe ilişkin umut ve beklentileri sırasıyla eğitim, iş ve kariyer, kişisel konular, aileye ilişkin konular, evrensel ve politik konular ve ilişkisel konularda toplandığı görülmüştür. Benzer bir araştırmada Athawale (2004) tarafından 390 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, öğrencilerin çoğunluğunun gelecek yönelimli olduğu saptanmıştır.

Vazquez ve Rapetti (2006) tarafından 332 lise son sınıf öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada ergenlik çağındaki Arjantinli öğrencilerde motivasyonel ve demografik değişkenlerin gelecek zaman algısı üzerine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda gelecek zaman algısının genişlik boyutu ile din, kendini gerçekleştirme ve fedakarlık arasında pozitif ilişki, denetim odağı, akademik motivasyon, bedensel haz ve iş motivasyonu arasında ise negatif anlamlı ilişki bulunmuştur.

Özcan (2010) tarafından 314 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada meslek lisesi öğrencilerinin seçtikleri lise türünü seçme nedenleri ve gelecek beklentileri incelenmiştir. Öğrencilerin sırasıyla meslek sahibi olma, yararlı biri olma, başarılı bir insan olma ve mevki elde etme gibi gelecek beklentilerine sahip olduğu saptanmıştır.

Çaylar (2010) tarafından 242 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerinin gelecek beklentilerine etkilediği düşünülen kontrol odağı ve anne baba tutumlarının birbirleriyle ilişkileri ve bireylerin depresyon ve anksiyete hislerine olan etkisi incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin mezuniyet sonrası için iş ve kariyer yaşamı konusunda plan yaptıkları, okulu bitirdikten sonra iş bulma ve çalışma koşullarıyla ilgili iyi düzeyde beklentiye sahip oldukları, mezuniyet sonrasında bölümü ve eğitim düzeyine uygun bir iş bulabileceklerini düşündükleri, mezuniyet sonrasında çalışma hayatında istedikleri ve hak ettikleri kariyere ulaşamayacakları düşüncesine katılmadıkları sonuçları elde edilmiştir. Bu veriler öğrencilerin gelecek yaşamları konusunda umutsuz olmadıklarını gösteren bulgulardır. Veri analizlerine göre

gelecekle ilgili konuların sık sık zihnini meşgul ettiği düşüncesine öğrencilerin %4.1'inin hiç katılmadığı, %16.9'unun katılmadığı, % 44.2'sinin katıldığı, %25.2'sinin tamamen katıldığı ve %9.5'inin bu konuda kararsız kaldığı saptanmıştır.

Güleri (1998) tarafından 243 işçi genç ve 239 üniversiteli üzerinde gerçekleştirilen araştırmada gelecek beklentileri ve kötümserlik-iyimserlik düzeyi incelenmiştir. Araştırma sonucunda üniversite gençliğinin gelecekte sırasıyla iyi bir iş, işinde yükselme, sıcak bir dostluk ilişkisi ve iyi bir eş; işçi gençliğin gelecekte sırasıyla iyi bir eş, iyi bir iş, işinde yükselme ve sıcak dostluk umduğu-beklediği saptanmıştır.

Van Calster ve diğerleri (1987) tarafından lisede öğrenim gören 230 erkek öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada kişisel geleceğe yönelik tutumun motivasyonel önemi incelenmiştir. Araştırma sonucunda ders çalışma ve sınav sonuçlarına ilişkin motivasyon üzerinde şimdiki zaman kavramı ile gelecek yaşamdaki başarılar için lisede başarılı olmaya yönelik algılanan araçsal değerlerin ortak etkisi olduğu saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle geleceğe yönelik olumlu tutum ile yüksek algılanan araçsallık yüksek ders çalışma motivasyonunu ve yüksek akademik performansı ortaya çıkarmaktadır.

Karakoç, Bingöl ve Karaca (2013) tarafından 1208 lise öğrencisi üzerinden gerçekleştirilen araştırmada gelecek beklentisi ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda öznel iyi oluş ile gelecek beklentileri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Benzer bir çalışma İmamoğlu ve Güler (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre geleceğe bakış, benlik yönelimleri ve yeni hedeflere bağlanma ile psikolojik iyilik halinin ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca ergenlik ve orta yaşlılık dönemlerinde gelecek yönelimli olmanın yeni hedeflere bağlanmanın öznel iyi oluşa olumlu katkı sağladığı saptanmıştır.

Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen (2014) tarafından çeşitli meslek lisesinde öğrenim gören 926 öğrenci üzerinden gerçekleştirilen araştırmada lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri lise türlerine göre gelecek beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda okul türüne göre ergenlerin gelecek beklentileri arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Ayrıca lise türleri açısından en yüksek gelecek beklentisine sahip okul türünün Spor Lisesi olduğu ve gelecek beklenti düzeyi en düşük olan okul türünün ise Güzel Sanatlar Lisesi (müzik bölümü) olduğu saptanmıştır.

Tuncer (2011b) tarafından 430 meslek yüksekokulu öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada meslek yüksekokullarında öğrenime devam eden öğrencilerin gelecek beklentileri incelenmiştir. Araştırma sonucunda kardeş sayısı ve cinsiyetin gelecek beklenti düzeyi üzerinde etkili bir faktör olduğu saptanmıştır.

Topaktaş (2015) tarafından 688 ergen üzerinden gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin algıladığı sosyal destek, ruhsal belirti ve gelecek beklentisi düzeyi ve sosyal desteğin gelecek beklentisi üzerine etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda sosyal desteğin gelecek beklentilerini pozitif yönde etkilediği saptanmıştır.

Yavuzer ve diğerleri (2005) günümüz lise ve üniversite gençliğinin gelecek beklentilerine yönelik yaptıkları araştırma 601 lise öğrencisi ve 391 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre lise ve üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri; mesleki başarı, evlilik, ekonomik kazanç ve toplumsal saygınlık alanlarında yoğunlaşmaktadır.

Gönüllü (2003) tarafından lise öğrencilerinin geleceğe yönelik beklentilerinin incelediği araştırmada öğrencilerin geleceğe ilişkin beklentilerinin sırasıyla işlerinde başarılı ve tanınan bireyler olmak, huzurlu bir yaşam sürmek ve zengin olmak gibi konularda yoğunlaştığı saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin %77 sinin geleceğe yönelik umutlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eryılmaz (2011) tarafından 233 ergen üzerinden gerçekleştirilen araştırmada ergenlerin olumlu gelecek beklentileri ve öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre olumlu gelecek beklentisi ile öznel iyi oluş düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin öznel iyi oluşlarının %24 oranında gelecek beklentisiyle açıklandığı saptanmıştır.

Elmacı (2007) tarafından 390 lise son sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin gelecekle ilgili mesleki beklentilerinin bazı özlük nitelikleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet açısından farklılaşma olmamakla birlikte öğrencilerin toplumda saygı gören, lüks yaşam sağlayan, kazancı yüksek olan, sürekli yükselme olanağı olan ve yeteneklerini gösterebileceği gibi mesleklerde çalışmak istediklerini belirtmişlerdir.

Akbulut (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk ve umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre umutsuzluk ve mesleki olgunluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Cinsiyet farkı olmaksızın mesleki olgunluk ve umutsuzluk arasında negatif anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Honora (2002) tarafından 26 lise öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada düşük gelir seviyesindeki Afrika kökenli Amerikan ergenlerin gelecek zaman algısı ile okul başarıları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin ilk olarak okullarını bitirmek istediği, ardından iş, evlilik ve araba-ev gibi sonraki yaşamlarını kolaylaştıracak mülk ve araçların edinilmesini istedikleri görülmüştür. Ayrıca kızlar, eğitim, iş, evlilik ve aile alanında, erkekler ise spor ve eğlence alanında daha fazla hedef belirtmişlerdir. Yüksek akademik seviyeye sahip öğrencilerin, düşük akademik seviyeye sahip öğrencilere göre daha fazla gelecek hedefine sahip olduğu ve daha uzak gelecekle ilgili planlarının olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler arasında, en uzak hedeflere sahip olan öğrenci grubu, yüksek akademik seviyeye sahip kızlar olup, bunu sırasıyla yüksek akademik seviyeye sahip erkekler, düşük akademik seviyeye sahip kızlar ve düşük akademik seviyeye sahip erkekler izlemektedir. Görüşme sonuçlarına göre çok sayıda ve uzak hedefler belirten öğrenciler, diğerlerine göre daha olumlu bir aileye sahiplerdir.

Tsuzuki (2004) tarafından 716 ortaokul son sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada gelecek zaman algısının kariyer seçimi ve eğitim ile ilgili beklentilere etkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda gelecek zaman algısı ümit, gelecek uyumu, plan yapma ve hedefi isteme alt ölçekleri ile kariyer seçme davranışı arasında pozitif yönde yüksek ilişki bulunmuştur. Aynı şekilde, gelecek zaman algısı ümit, gelecek uyumu, plan yapma ve hedefi isteme alt ölçekleri ile liseden beklenti davranışı arasında da pozitif yönde yüksek ilişki bulunmuştur. Gelecek zaman algısı boşluk alt ölçeği ile kariyer seçme ve liseden beklenti davranışları arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır.

2.2.3. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiye yönelik araştırmalar

Örselenme yaşantılarına maruz kalan çocuklarda öğrenme güçlükleri, davranış bozuklukları, madde kötüye kullanımı, düşük akademik başarı, düşük özsaygı ve düşük

olumlu gelecek beklentileri gibi olumsuzluklar görülmektedir (Cowen, 1999). Araştırmalarda istismara uğrama ile geleceğe yönelik umutsuzluk, depresyon, intihara teşebbüs, kaygı, düşük akademik başarı, psikosomatik belirtiler arasında güçlü ilişkiler olduğu saptanmıştır (Nurcombe, 2000; Ystgaard ve diğerleri, 2004). İstismar yaşantıları ile geleceğe yönelik umutsuzluk, depresyon, kaygı, psikomatik belirtiler, intihara yönelme, düşük okul başarısı gibi belirtiler arasında ilişkiler araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Ney ve diğerleri (1994) örselenme yaşantılarının çocuğu ve çocuğun geleceğini algılayışını nasıl etkilediğini incelediği araştırmada çocukların büyük kısmının birden fazla örselenme türüne maruz kaldığı, özellikle en etkili kombinasyonun fiziksel ihmal ve örselenme ile sözel örselenme olduğunu saptamışlardır. Bu kombinasyonun çocukların hayattan zevk almasını engellediği ve geleceğe umutsuz bakmaya neden olduğunu saptanmıştır.

Coşgun (2010) tarafından 200 erkek ergen üzerinde gerçekleştirilen araştırmada suça yönelmiş ergenlerde çocukluk döneminde örseleyici yaşantılara maruz kalma düzeyi ile adil dünya inancı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre suça yönelen ergenlerin genel ve kişisel adil dünya inançları ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle ergenlerin örseleyici yaşantılara maruz kalma düzeyi ile adil dünya inancı arasında negatif anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Benzer şekilde Otto ve Dalbert (2005) adil dünya inancı yüksek olan bireylerin gelecek beklentileri yüksek ve kişisel hedeflerine ulaşma konusunda kendilerine daha çok güvendiğini vurgulamaktadır.

Yaşam koşullarının geleceğe yönelik beklentileri etkilediğini gösteren bir diğer araştırma Singapur ve Sydney’de gerçekleştirilmiştir. Araştırma 15 yaş civarındaki ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularına göre alt düzeyde ekonomik duruma sahip ergenlerin daha çok mesleki ve işle ilgili beklentilerini ifade ederken, yüksek düzeyde ekonomik duruma sahip ergenlerin ise daha çok eğitimle ilgili beklentilerinin olduğu saptanmıştır (Poole ve Cooney, 1987).

Yalçın (2011) tarafından 83 (13-18 yaş) suç mağduru ve suça sürüklenen korunmaya muhtaç çocuk üzerinde gerçekleştirilen araştırmada korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygıları incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre çocukların

gelecekte beklenenleri mutlu bir aileye sahip olmak şeklinde olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmada öğrencilerin hayatta başarısız olmaktan korktukları tespit edilmiştir.

Karakuş (2010) tarafından 70 sokakta yaşayan ve çalışan çocuk üzerinde gerçekleştirilen araştırmada sokak çocuklarının sosyo-kültürel durumları ve gelecek beklentileri incelenmiştir. Çocuklara gelecekte ne olmak istediklerine dair yapılan araştırmada %4.2'sinin iyi bir iş ve meslek sahibi olmak istediği ve %27.1'inin ise ne olmak istediğini bilmediği saptanmıştır. Bu bulgular olumsuz yaşam deneyimlerinin geleceğe yönelik mesleki beklentileri etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Otto ve Dalbert (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırmada suça yönelmiş ergenlerden adil dünya inancı yüksek olanlar, yargılanma süreçlerini daha adil ve kendilerini yaşanan olay karşısında daha hatalı olarak değerlendirmişlerdir. Bunun yanı sıra yüksek adil dünya inancına sahip olan ergenler, öfke kontrolünü daha iyi sağlamaktadır. Ayrıca bu ergenlerin geleceğe yönelik daha fazla amaçları, idealleri ve planları bulunmaktadır. Bir diğer bulgu ise, yüksek adil dünya inancına sahip olan ergenlerin tutuklu bulundukları süre boyunca, düşük adil dünya inancına sahip olan ergenlere göre daha az olumsuz ve uyumsuz davranışlar gösterdikleri yönündedir.

Tümkiye (2005) tarafından 294 ergen (223 ailesiyle kalan, 71 yetiştirme yurdunda kalan) üzerinde gerçekleştirilen araştırmada ailesi yanında kalan ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeyleri bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre umutsuzluk düzeyinin yetiştirme yurdunda kalan ergenlerde daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca umutsuzluk düzeyi çok yüksek olan ergenlerin yetiştirme yurdunda kalan istismara maruz kalmış, intihar denemesi olan, gelecek beklentisi olmayan, problemlerini paylaşmayan ve hayal kurmayan kız öğrenciler olduğu saptanmıştır.

Güler ve diğerleri (2002) istismar ve ihmal edilen çocuklarda depresyon belirtileri, davranış bozukluğu, öğrenme güçlükleri, sıklıkla alkol ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma, gelecekte başkalarına ve kendine şiddet (intihar) uygulama, konuşmada gecikme, okulda başarısızlık, düşük öz saygı, benlik kavramlarının zayıf olması ve gelecek konusunda beklentilerin düşük olması gibi olumsuzlukların görüldüğü vurgulamaktadır.

Altuntaş (2013) tarafından 604 lise son sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre tüm örselenme türleriyle (duygusal istismar ve ihmal, fiziksel, cinsel istismar) mesleki olgunluk arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler saptanmıştır.

Herrenkohl, Tajima, Whitney ve Huang (2005) tarafından 457 ergen üzerinden gerçekleştirilen araştırmada çocukluk döneminde fiziksel istismara uğrayan ergenlerin antisosyal davranışlarına yönelik koruyucu faktörler incelenmiştir. Araştırmada okula bağlılık, ebeveyn/akranın anti sosyal davranışı onaylamaması, olumlu gelecek beklentisi ve dinin koruyucu faktörler olduğu saptanmıştır.

Yücel (2014) tarafından 1234 (176 istismar öyküsü bulunan 1058 istismar öyküsü bulunmayan) üniversite öğrencisi üzerinden gerçekleştirilen araştırmada çocukluk çağı istismar yaşantılarının genç yetişkinlik dönemindeki bağlanma süreçleri, psikopatolojik semptomlar, ilişki yeterlilikleri ve aşk tutumları ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre çocuklukta bağlanma ile yetişkinlik dönemindeki bağlanma stili arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve çocukluk dönemindeki bağlanma sürecinin yetişkinlikte görülen psikopatolojik semptomları etkilediği saptanmıştır. Ayrıca çocukluk çağındaki istismar öyküsünün yetişkinlik dönemindeki ilişkisel değişkenleri etkilediği; yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi ve ilişki özelliklerinin ilişkisel değişkenlerde anlamlı fark oluşturduğu saptanmıştır.

Özen ve diğerleri (2007) tarafından 1026 üniversite öğrencisi üzerinden gerçekleştirilen araştırmada çocukluk çağı travmalarının üniversite son sınıf öğrencileri arasındaki umutsuzluk ve sigara kullanımı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre çocukluk çağı örselenme yaşantılarına maruz kalan öğrencilerde geleceğe karşı umutsuzluk, depresif mizaç, olumsuz kendilik algısı ve sigaraya yönelme davranışlarında artış olduğu saptanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiz işlemlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentisi arasındaki ilişkiyi inceleyen ilişkisel tarama modelli bir çalışmadır. Karasar (1999) ilişkisel tarama modelini iki veya daha fazla değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini betimlemeye yönelik bir model olarak tanımlamaktadır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemek için iki tür tarama modeli kullanılmıştır. Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi incelerken ilişkisel tarama modeli, ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve ergenlerin gelecek beklentilerinin çeşitli değişkenlere (cinsiyet, kardeş sayısı, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, sınıfı, anne babanın birliktelik durumu, algılanan okul başarısı, aile yapısı, sosyoekonomik düzey) göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelerken betimsel tarama modeli ile incelenmiştir.

3.2. Evren

Araştırmanın evrenini Elazığ il merkezinde yer alan liselerde 2015-2016 eğitim-öğretim yılı II. döneminde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır.

3.3. Örneklem

Yukarıda tanımlanan evren içerisinden ulaşılabilen ve Elazığ il merkezinde bulunan 5 lisenin 9., 10., 11. ve 12. sınıfında öğrenim gören öğrenciler bu çalışmanın örneklemine oluşturmaktadır. Bu çalışmada uygun örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda 5 lisenin 9., 10., 11. ve 12. sınıfında öğrenim gören 430 gönüllü öğrenciden veri toplanmıştır. Bu verilerden 22'si eksik, hatalı, özensiz doldurulması vb. nedenlerden dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuçta 408 form analizlere dahil edilmiştir. Öğrencilere ilişkin demografik bilgiler Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1.

Örneklem Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken		n	%
Cinsiyet	Kız	212	52.0
	Erkek	196	48.0
	Toplam	408	100.0
Sınıf	9	206	50.5
	10	114	27.9
	11	54	13.2
	12	34	8.3
	Toplam	408	100.0
Okul	Fen Lisesi	48	11.8
	Anadolu Lisesi	110	27
	Mesleki/Teknik	131	32.1
	Lise		
	İmam Hatip	119	29.1
	Lisesi		
Algılanan okul başarısı	Toplam	408	100.0
	Düşük	68	16.7
	Orta	258	63.2
	Yüksek	82	20.1
Kardeş sayısı	Toplam	408	100.0
	2	122	29.9
	3	144	35.3
	4	91	22.3
	5 ve üzeri	51	12.5
Ailenizin gelir düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Toplam	408	100.0
	Düşük	39	9.6
	Orta	306	75.0
	Yüksek	63	15.4

Tablo 3.1. (Devamı)

	Toplam	408	100.0
Aile yapısı	Çekirdek aile	357	87.5
	Geniş aile	51	12.5
	Toplam	408	100.0
Anne eğitim düzeyi	Okuryazar değil	50	12.3
	İlkokul mezunu	212	52.0
	Ortaokul mezunu	75	18.4
	Lise mezunu	40	9.8
	Üniversite mezunu	31	7.6
	Toplam	408	100.0
Baba eğitim düzeyi	Okuryazar değil	0	0
	İlkokul mezunu	120	29.4
	Ortaokul mezunu	110	27.0
	Lise mezunu	120	29.4
	Üniversite mezunu	58	14.2
	Toplam	408	100.0
Anne ve babanız birlikte mi yaşıyor?	Evet	339	83.1
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	7.8
	Annem öldü/babam öldü	37	9.1
	Toplam	408	100.0

Tablo 3.1’de araştırmaya katılan ergenlerin demografik bilgileri verilmiştir. Örneklem grubunun %52’si (n= 212) kız, %48’i (n= 196) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %50.5’i (n= 206) 9. sınıf, %27.9’u (n= 114) 10. sınıf, %13.2’si (n= 54) 11. sınıf ve %8.3’ü (n= 34) 12. sınıfta öğrenimine devam etmektedir. Öğrencilerin %11.8’i (n= 48) Fen Lisesi, %27’si (n= 110) Anadolu Lisesi, %32.1’i (n= 131) Mesleki/Teknik Lise ve %29.1’i (n= 119) İmam Hatip Lisesinde öğrenim görmektedir. Katılımcıların algılanan okul başarısı incelendiğinde,

%16.7'si (n= 68) düşük, %63.2'si (n= 258) orta ve %20.1'i (n= 82) yüksek olarak algılamaktadır. Katılımcıların %29.9'u (n= 122) iki kardeş, %35.3'ü (n= 144) üç kardeş, %22.3'ü (n= 91) dört kardeş ve %12.5'i (n= 51) beş kardeşli bir aileye sahip olduğunu bildirmiştir. Katılımcılar arasında tek çocuklu aileden gelen yoktur. Katılımcıların %9.6'sı (n= 39) ailesinin gelir düzeyini düşük, %75'i (n= 306) orta, %15.4'ü (n= 63) yüksek olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %87.5'i (n= 357) çekirdek ve %12.5'i (n= 51) geniş aileden gelmektedir. Katılımcıların %12.3'ü (n= 50) annelerinin okuryazar olmadığını, %52'si (n= 212) ilkokul mezunu, %18.4'ü (n= 75) ortaokul mezunu, %9.8'i (n= 40) lise mezunu ve %7.6'sı (n= 31) üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %29.4'ü (n= 120) babalarının ilkokul mezunu, %27'si (n= 110) ortaokul mezunu, %29.4'ü (n= 120) lise mezunu ve %14.2'si (n= 58) üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %83.1'i (n= 339) anne babasının birlikte olduğunu, %7.8'i (n= 32) ayrı yaşadığını/boşandığını ve %9.1'i (n= 37) annesinin/babasının öldüğünü belirtmiştir. Araştırmaya katılan ergenler 14-18 yaş aralığındadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde öncelikle yapılacak uygulamalar için Atatürk Üniversitesi ve Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün gerekli izinler için yazışmalar sağlanmıştır. Bu yazışmalar sonucunda Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden uygulama için izin alınmıştır. Bu aşamadan sonra lise türleri hakkında bilgi toplanmıştır. Ardından liselerin fen lisesi, anadolu lisesi, mesleki ve teknik lise ve imam hatip lisesi olmak 4 temel kategoride toplandığı görülmüştür. Bu nedenle uygulamanın her bir lise türünden birer okulda yapılmasına karar verilmiştir. Uygulama; araştırmacı, ilgili okulların yöneticileri ve rehber öğretmenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya sadece gönüllü öğrencilerin katılımı sağlanmıştır. Uygulama 25 dakika sürmüştür. Uygulama sonunda 430 öğrenciden veri toplanmıştır. Uygulama formlarının 22'si eksik, hatalı, özensiz doldurulması vb. nedenlerden dolayı araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuçta 408 form analizlere dahil edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri analiz edilmeden önce hangi istatistiksel yöntemin kullanılacağına ilişkin (parametrik veya nonparametrik) analizler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda her bir değişkene ait histogram, Q-Q grafiği ve çarpıklık ve basıklık katsayıları (-1 ile +1) incelenmiştir. Analizler sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Bu nedenle parametrik istatistiki yöntemler kullanılmıştır. Araştırma verileri *t* Testi, Tek Yönlü Anova, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi, Çoklu Regresyon Analizi, yüzde ve frekanslar aracılığıyla analiz edilmiştir. Veri analizinde örneklem grubuna ilişkin betimleyici analizler yüzde ve frekanslar aracılığıyla incelenmiştir. Araştırmada yer alan bağımlı değişkenlerin cinsiyete ve aile yapısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı *t* Testi ile incelenmiştir. Araştırmada yer alan bağımlı değişkenler sınıf, algılanan okul başarısı, kardeş sayısı, aile gelir düzeyi, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, anne-baba birliktelik durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü Anova ile analiz edilmiştir. Anlamlı farklılaşmanın olduğu belirlenen analizlerde farkın kaynağını belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe test tekniği kullanılmıştır. Son olarak bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi ile incelenmiştir. Araştırma verileri SPSS 20.0 paket programı ile çözümlenmiştir.

3.6. Veri Toplama Araçları

3.6.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF)

Bu araştırmada çocukluk dönemi örselenme yaşantıları Kaya (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan “Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF)” ile ölçülmüştür. ÇÖYÖ-KF 5’li Likert tipli (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5= Kesinlikle katılıyorum) derecelendirme ile puanlanmaktadır. ÇÖYÖ-KF 28 maddeden oluşmakta ve 5 örselenme boyutunu (fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal) ölçen bir ölçme aracıdır. ÇÖYÖ-KF’nin orijinal formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları psikiyatrik bozukluğu olan istismarcı bireyler psikiyatrik rahatsızlığı olan ergenler klinik olmayan örneklemde yer

alan yetişkinler ile istismarcı olup normal örnekleme yer alan bireyler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Orijinal ölçeğin güvenirlik çalışması ölçeğin iç tutarlığı hesaplanarak yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayıları farklı gruplarda duygusal istismar için .84-.89 arasında, fiziksel istismar için .81-.86 arasında, cinsel istismar için .92-.95 arasında, duygusal ihmal için .85-.91 arasında ve fiziksel ihmal için .61-.78 arasında saptanmıştır. Uyarlanan ölçeğin geçerlilik çalışmaları doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile yapılmıştır. DFA ile değerlendirilen 5 boyutlu ÇÖYÖ-KF modelinin ($\chi^2 = 5777.659$, $df = 78$, $CFI = .89$, $TLI = .96$, $RMSEA = .047$) iyi uyum gösterdiği anlaşılmıştır. DFA sonucunda elde edilen faktör yükleri fiziksel istismar için .81 ile .90, fiziksel ihmal için .36 ile .80, duygusal istismar için .65 ile .82, duygusal ihmal için .74 ile .87 ve cinsel istismar için .72 ile .98 arasında değişmektedir. ÇÖYÖ-KF'nin Ölçüt bağıntılı geçerliliği Beck Depresyon Envanteri ($r = .43$) ve Sürekli Kaygı Envanteri ($r = .46$) ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ($r = -.41$) ile incelenmiştir.

ÇÖYÖ-KF Türkçe formunun iç tutarlılığı Cronbach-alfa ve test tekrar test yöntemi ile ölçülmüştür. ÇÖYÖ-KF'nin iç tutarlık güvenirlik katsayısı toplam puan için .77, duygusal istismar alt boyutu için .81, fiziksel istismar alt boyutu için .79, cinsel istismar alt boyutu için .80, duygusal ihmal alt boyutu için .81, fiziksel ihmal alt boyutu için .38 olarak hesaplanmıştır. ÇÖYÖ-KF'nin test tekrar test yöntemine yönelik sonuçları ilk test ve son test puanları arasında pozitif yönde, yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = .78$, $p < .01$). Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda ÇÖYÖ-KF'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir. Ölçekten alınabilecek toplam en düşük puan 25, en yüksek puan ise 125'tir. Ölçekte 2., 5., 7., 13., 26. ve 28. maddeleri tersten puanlanmaktadır. Kontrol amacı taşıyan 3 madde (10., 16. ve 22. maddeler) puanlamaya sokulmamaktadır (Kaya, 2014). Bu araştırmada Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından cinsel istismar maddelerinin uygulama açısından uygun olmadığına karar verilmiştir. Bu nedenle ÇÖYÖ-KF'den cinsel istismar alt boyutunun maddeleri çıkarılarak uygulama gerçekleştirilmiştir. Analizler fiziksel istismar fiziksel ihmal, duygusal istismar ve duygusal ihmal maddeleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada ÇÖYÖ-KF'nin Cronbach-alfa iç tutarlık güvenirlik katsayısı .70 olarak saptanmıştır.

3.6.2. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)

Bu araştırmada ergenlerin gelecek beklentilerini ölçmek amacıyla Tuncer (2011a) tarafından Türkçeye uyarlanan “Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)” kullanılmıştır. 25 maddeden oluşan EGBÖ’nün maddeleri yetişkin olduğunda olarak başlamaktadır. EGBÖ 7’li Likert tipi derecelendirmeye sahip olup 4 alt boyuttan (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum, sağlık ve yaşam) oluşmaktadır. EGBÖ’nün Türkçe formu Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile incelenmiştir. AFA sonucunda öz değeri 1’den büyük ve toplam varyansın %67 açıklayan dört faktörlü bir yapı saptanmıştır. İş ve eğitim alt boyutu açıklanan toplam varyansa %48.561, evlilik ve aile boyutu açıklanan toplam varyansa %9.073, din ve toplum alt boyutu açıklanan toplam varyansa %5.416 ve sağlık ve yaşam alt boyutu açıklanan toplam varyansa %4.308 oranında katkı sağlamaktadır. AFA sonucunda elde edilen 4 boyutlu ergen gelecek beklentileri modeli DFA ile test edilmiştir. DFA sonucunda modelin ($\chi^2= 596.199$ $p= .00$, RMSEA= .085, CFI= .91 ve GFI= .780) iyi uyum gösterdiği saptanmıştır. EGBÖ Türkçe formunun ölçek iç tutarlılığı cronbach-alfa yöntemi ile ölçülmüştür. EGBÖ’nün İç tutarlık güvenirlik katsayısı katsayısı (Cronbach alfa) toplam puan için .93 bulunmuştur. Ölçeğin iş ve eğitim alt boyutu 11 maddeden, evlilik ve aile 7 maddeden, din ve toplum 3 maddeden ve sağlık ve yaşam 4 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin bütününden ve alt ölçeklerinden alınan yüksek puanlar olumlu gelecek beklentilerine işaret etmektedir (Tuncer, 2011a). Bu araştırmada EGBÖ’nün Cronbach-Alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .95 olarak saptanmıştır.

3.6.3. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından ergenlerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemekte değerlendirebilecek değişkenlere göre yapılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, sınıf, algılanan okul başarısı, kardeş sayısı, aile gelir düzeyi, aile yapısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi ve anne-baba durumuna ilişkin gibi demografik sorular yer almaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ardından çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

4.1. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi sonuçları Tablo 4.1’de, Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının gelecek beklentilerini yordamadaki katkılarını incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4.2’de sunulmuştur

Tablo 4.1.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1- Fiziksel İstismar	1								
2- Fiziksel İhmal	.44**	1							
3- Duygusal İstismar	.59**	.46**	1						
4- Duygusal İhmal	.09	.28**	.28**	1					
5-Gelecek Beklentileri TP	-.26**	-.33**	-.39**	-.12*	1				
6- İş ve Eğitim	-.29**	-.31**	-.40**	-.13*	.91**	1			
7- Evlilik ve Aile	-.15**	-.26**	-.28**	-.11*	.81**	.57**	1		
8- Din ve Toplum	-.20**	-.25**	-.24**	-.01	.76**	.64**	.52**	1	
9- Sağlık ve Yaşam	-.18**	-.23**	-.31**	-.07	.78**	.62**	.55**	.57**	1

**p<.01, *p<.05

Tablo 4.1’de çocukluk dönemi örselenme yaşantıları (fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar ve duygusal ihmal) ile gelecek beklentileri ve gelecek beklentileri alt ölçekleri (iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam) arasındaki korelasyon değerleri verilmiştir. Buna göre duygusal ihmal ile din ve toplum ($r = -.01$; $p > .05$) ve sağlık ve yaşam ($r = -.07$; $p > .05$) arasındaki ilişkiler dışındaki tüm korelasyon değerleri istatistiksel olarak anlamlı ($p < .01$, $p < .05$) bulunmuştur.

Fiziksel istismar ile gelecek beklentileri toplam puanı arasında ($r = -.26$; $p < .01$), iş ve eğitim arasında ($r = -.29$; $p < .01$), evlilik ve aile arasında ($r = -.15$; $p < .01$), din ve toplum arasında ($r = -.20$; $p < .01$) ve sağlık ve yaşam arasında ($r = -.18$; $p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönde ilişkiler saptanmıştır. Fiziksel ihmal ile gelecek beklentileri toplam puanı arasında ($r = -.33$; $p < .01$), iş ve eğitim arasında ($r = -.31$; $p < .01$), evlilik ve aile arasında ($r = -.26$; $p < .01$), din ve toplum arasında ($r = -.25$; $p < .01$) ve sağlık ve yaşam arasında ($r = -.23$; $p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönde ilişkiler saptanmıştır.

Duygusal istismar ile gelecek beklentileri toplam puanı arasında ($r = -.39$; $p < .01$), iş ve eğitim arasında ($r = -.40$; $p < .01$), evlilik ve aile arasında ($r = -.28$; $p < .01$), din ve toplum arasında ($r = -.24$; $p < .01$) ve sağlık ve yaşam arasında ($r = -.31$; $p < .01$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönde ilişkiler saptanmıştır. Duygusal ihmal ile gelecek beklentileri toplam puanı arasında ($r = -.12$; $p < .05$), iş ve eğitim arasında ($r = -.13$; $p < .05$) ve evlilik ve aile arasında ($r = -.11$; $p < .05$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönde ilişkiler saptanmıştır. Araştırmanın bu bulguları çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının gelecek beklentileri ile negatif ilişkili olduğunu ve çocukluk dönemi örselenme yaşantıları arttıkça olumlu gelecek beklentilerinin azaldığını, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları azaldıkça olumlu gelecek beklentilerinin arttığını göstermektedir.

Tablo 4.2.

Çocukluk Dönemi Öselenme Yaşantılarının Gelecek Beklentilerini Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordanan Değişken	Yordayan Değişkenler	B	Standart Hata	Beta	t	p
Gelecek Beklentileri	Sabit	154.545	7.512		20.574	.000
	Fiziksel İstismar	.037	.537	.004	.069	.945
	Fiziksel İhmal	-1.720	.474	-.193	-3.625	.000
	Duygusal İstismar	-2.083	.395	-.314	-5.278	.000
	Duygusal İhmal	.276	.529	.025	.523	.601
Multiple R= .428 R ² =.183						
Adj R ² = .175, F(4, 407) = 22.595, p< .01						

Tablo 4.2’de görüldüğü gibi fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar ve duygusal ihmal bağımsız değişkenlerinin gelecek beklentilerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmektedir [(R= .428, R²= .18, F(4, 407)= 22.595, p< .01)]. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin *t*-testi sonuçlarına göre fiziksel ihmal ve duygusal istismar gelecek beklentilerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamaktadır. Öte yandan fiziksel istismar ve duygusal ihmal gelecek beklentilerini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır. Sonuç olarak fiziksel ihmal ve duygusal istismar gelecek beklentilerinin %18’ini açıklamaktadır.

4.2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar için *t* testi ile incelenmiş ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Fiziksel istismar	Kız	212	6.62	3.09	-1.509	.132
	Erkek	196	7.09	3.27		
Fiziksel ihmal	Kız	212	8.60	3.28	-.456	.649
	Erkek	196	8.76	3.39		
Duygusal istismar	Kız	212	9.33	4.31	-.751	.453
	Erkek	196	9.66	4.62		
Duygusal ihmal	Kız	212	14.24	2.61	.766	.444
	Erkek	196	14.03	2.79		
Gelecek beklentileri toplam puan	Kız	212	122.79	29.80	-.868	.386
	Erkek	196	125.34	29.46		
İş ve eğitim	Kız	212	56.71	15.03	.424	.672
	Erkek	196	56.08	15.04		
Evlilik ve aile	Kız	212	32.39	10.41	-2.565	.011
	Erkek	196	34.97	9.88		
Din ve toplum	Kız	212	14.94	4.38	-.553	.581
	Erkek	196	15.17	3.98		
Sağlık ve yaşam	Kız	212	18.75	6.06	-.664	.507
	Erkek	196	19.12	5.37		

Tablo 4.3'te Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar için t testi sonuçları verilmiştir. Buna göre fiziksel istismar açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.62$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 7.09$, fiziksel ihmal açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.60$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.76$, duygusal istismar açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.33$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.66$, duygusal ihmal açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.24$ ve erkek öğrencilerin puan

ortalamları $\bar{X}= 14.03$, gelecek beklentileri toplam puanı açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 122.79$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 125.34$, iş ve eğitim açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 56.71$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 56.08$, evlilik ve aile açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 32.39$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 34.97$, din ve toplum açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.94$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.17$ ve sağlık ve yaşam açısından kız öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 18.75$ ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 19.12$ olarak saptanmıştır.

Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem için *t* testi yapılmıştır. Analiz sonucunda fiziksel istismar ($t= -1.509$; $p> .05$), fiziksel ihmal ($t= -.456$; $p> .05$), duygusal istismar ($t= -.751$; $p> .05$), duygusal ihmal ($t= .766$; $p> .05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($t= -.868$; $p> .05$), iş ve eğitim ($t= .424$; $p> .05$), din ve toplum ($t= -.553$; $p> .05$) ve sağlık ve yaşama ($t= -.664$; $p> .05$) ait puan farklılıklarının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Öte yandan öğrencilerin evlilik ve aileye ($t= -2.565$; $p< .05$) ait puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Kız öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentileri ($\bar{X}= 32.39$) puan ortalaması erkek öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentileri ($\bar{X}=34.97$) puan ortalamalarından daha düşüktür. Bu bulgu erkek öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin olumlu gelecek beklentileri konusunda kız öğrencilerden daha avantajlı olduğunu göstermektedir.

4.3. Gelecek Beklentilerinin Öğrenim Görülen Sınıf Açısından İncelenmesi

Ergenlerin gelecek beklentilerinin öğrenim görülen sınıf değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.4'te ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.5'te sunulmuştur.

Tablo 4.4.

Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Sınıf	N	$\bar{X}$	ss
Gelecek Beklentileri TP	1	206	127.73	26.24
	2	114	117.30	32.35
	3	54	122.91	30.82
	4	34	125.75	34.55
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	1	206	58.54	13.36
	2	114	53.75	16.00
	3	54	53.65	15.68
	4	34	56.82	18.33
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	1	206	34.65	9.63
	2	114	30.72	11.01
	3	54	35.86	8.94
	4	34	33.65	11.28
	Toplam	408	33.63	10.23
Din ve Toplum	1	206	15.36	3.83
	2	114	14.46	4.58
	3	54	15.02	4.62
	4	34	15.19	4.20
	Toplam	408	15.05	4.19
Sağlık ve Yaşam	1	206	19.18	5.42
	2	114	18.37	6.04
	3	54	18.39	6.35
	4	34	20.08	5.52
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.4'te görüldüğü gibi gelecek beklentileri toplam puanı açısından 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 127.73$, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 117.30$, 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 122.91$ ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 125.75$ olarak saptanmıştır. İş ve eğitim açısından 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 58.54$, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 53.75$, 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 53.65$ ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 56.82$ olarak saptanmıştır. Evlilik ve aile açısından 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 34.65$, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 30.72$, 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 35.86$ ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 33.65$ olarak saptanmıştır. Din ve toplum açısından 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.36$, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 14.46$, 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 15.02$ ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 15.19$ olarak saptanmıştır. Sağlık ve yaşam açısından 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 19.18$, 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 18.37$, 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 18.39$ ve 4. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin $\bar{X}= 20.08$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.5.

Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	8148.357	3	2716.119		
	Gruplariçi	349121.701	404	864.163	3.143	.025
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	2160.525	3	720.175		
	Gruplariçi	89631.560	404	221.860	3.246	.022
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	1448.528	3	482.843		
	Gruplariçi	41123.030	404	101.790	4.744	.003
	Toplam	42571.558	407			
Din ve Toplum	Gruplararası	60.131	3	20.044		
	Gruplariçi	7079.034	404	17.522	1.144	.331
	Toplam	7139.165	407			
Sağlık ve Yaşam	Gruplararası	108.772	3	36.257		
	Gruplariçi	13288.729	404	32.893	1.102	.348
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.5'teki analiz sonuçlarına göre sınıf değişkeni açısından ergenlerin din ve toplum ($F= 1.144$, $p>.05$) ve sağlık ve yaşam ($F= 1.102$, $p>.05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular öğrenim görülen sınıfın din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Öte yandan ergenlerin gelecek beklentileri toplam puanı ($F= 3.143$, $p<.05$), iş ve eğitim ($F= 3.246$, $p<.05$) ve evlilik ve aile ($F= 4.744$, $p<.05$) sınıf değişkeni açısından bir farklılaşma göstermiştir. Farkın anlamlı olup olmadığını ve kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonucunda iş ve eğitime ait farkın anlamlı olmadığı görülmüştür. Öte yandan gelecek beklentileri toplam puanı ve evlilik ve aileye ait farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde, gelecek beklentileri toplam puanında anlamlı farklılaşmanın 1. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 2. sınıfta öğrenim gören öğrenciler

arasında olduğu görülmektedir. Buna göre 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin gelecek beklentileri toplam puanı 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin gelecek beklentileri toplam puanından daha yüksektir. Bu bulgu 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre geleceğe ilişkin daha olumlu beklentilere sahip olduğunu göstermektedir. Evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentilerinde anlamlı farklılaşma 1. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 2. sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında ve 2. sınıfta öğrenim gören öğrenciler ile 3. sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında gözlenmiştir. Buna göre 1. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentileri 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentileri puanından daha yüksektir. Ayrıca 2. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentileri 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentileri puanından daha düşüktür.

4.4. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin algılanan okul başarısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.6’da ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.6.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Algılanan okul başarısı	N	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	Düşük	68	7.84	3.65
	Orta	258	6.66	2.98
	Yüksek	82	6.59	3.27
	Toplam	408	6.84	3.18
Fiziksel İhmal	Düşük	68	9.33	3.80
	Orta	258	8.76	3.33
	Yüksek	82	7.88	2.76
	Toplam	408	8.68	3.33
Duygusal İstismar	Düşük	68	11.12	4.62
	Orta	258	9.34	4.33
	Yüksek	82	8.60	4.44
	Toplam	408	9.49	4.46
Duygusal İhmal	Düşük	68	14.57	3.24
	Orta	258	14.06	2.66
	Yüksek	82	14.01	2.30
	Toplam	408	14.14	2.70
Gelecek Beklentileri TP	Düşük	68	114.29	31.65
	Orta	258	124.97	28.61
	Yüksek	82	129.05	29.63
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	Düşük	68	51.20	16.15
	Orta	258	56.90	14.58
	Yüksek	82	59.17	14.54
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	Düşük	68	31.37	10.97

Tablo 4.6. (Devamı)

	Orta	258	34.02	9.75
	Yüksek	82	34.25	10.92
	Toplam	408	33.63	10.23
Din ve Toplum	Düşük	68	14.51	4.58
	Orta	258	14.98	4.10
	Yüksek	82	15.73	4.11
	Toplam	408	15.05	4.19
Sağlık ve Yaşam	Düşük	68	17.21	5.66
	Orta	258	19.07	5.52
	Yüksek	82	19.91	6.21
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin fiziksel istismar puan ortalaması $\bar{X}= 7.84$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 6.66$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 6.59$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin fiziksel ihmal puan ortalaması $\bar{X}= 9.33$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 8.76$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 7.88$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin duygusal istismar puan ortalaması $\bar{X}= 11.12$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 9.34$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 8.60$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin duygusal ihmal puan ortalaması $\bar{X}= 14.57$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 14.06$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 14.01$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin gelecek beklentileri toplam puanı puan ortalaması $\bar{X}= 114.29$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 124.97$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 129.05$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin iş ve eğitim puan ortalaması $\bar{X}= 51.20$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 56.90$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 59.17$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin evlilik ve aile puan ortalaması $\bar{X}= 31.37$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 34.02$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 34.25$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak

algılayan öğrencilerin din ve toplum puan ortalaması $\bar{X}= 14.51$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 14.98$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 15.73$ olarak saptanmıştır. Okul başarısını düşük olarak algılayan öğrencilerin sağlık ve yaşam puan ortalaması $\bar{X}= 17.21$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 19.07$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 19.91$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.7.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel İstismar	Gruplararası	81.069	2	40.535		
	Gruplariçi	4039.260	405	9.973	4.064	.018
	Toplam	4120.330	407			
Fiziksel İhmal	Gruplararası	82.706	2	41.353		
	Gruplariçi	4429.283	405	10.937	3.781	.024
	Toplam	4511.990	407			
Duygusal İstismar	Gruplararası	250.912	2	125.456		
	Gruplariçi	7847.690	405	19.377	6.474	.002
	Toplam	8098.602	407			
Duygusal İhmal	Gruplararası	15.617	2	7.809		
	Gruplariçi	2947.317	405	7.277	1.073	.343
	Toplam	2962.934	407			
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	8747.418	2	4373.709		
	Gruplariçi	348522.640	405	860.550	5.082	.007
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	2528.101	2	1264.051		
	Gruplariçi	89263.984	405	220.405	5.735	.003
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	419.620	2	209.810	2.016	.135
	Gruplariçi	42151.938	405	104.079		
	Toplam	42571.558	407			

Tablo 4.7. (Devamı)

	Gruplararası	58.886	2	29.443		
Din ve Toplum	Gruplariçi	7080.279	405	17.482	1.684	.187
	Toplam	7139.165	407			
	Gruplararası	283.926	2	141.963		
Sağlık ve Yaşam	Gruplariçi	13113.574	405	32.379	4.384	.013
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.7'deki analiz sonuçlarına göre algılanan okul başarısı değişkeni açısından ergenlerin duygusal ihmal ($F= 1.073$, $p>.05$), evlilik ve aile ($F= 2.016$, $p>.05$) ve din ve toplum ($F= 1.684$, $p>.05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular algılanan okul başarısının duygusal ihmal, evlilik ve aile ve din ve toplum üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Öte yandan ergenlerin fiziksel istismar ($F= 4.064$, $p<.05$), fiziksel ihmal ($F= 3.781$, $p<.05$), duygusal istismar ($F= 6.474$, $p<.05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($F= 5.082$, $p<.05$), iş ve eğitim ($F= 5.735$, $p<.05$) ve sağlık ve yaşam ($F= 4.384$, $p<.05$) algılanan okul başarısı değişkeni açısından bir farklılaşma göstermiştir. Farkın anlamlı olup olmadığını ve kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi yapılmıştır.

Scheffe testi sonucunda fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim ve sağlık ve yaşama ait farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde, okul başarısını düşük düzeyde algılayan öğrencilerin fiziksel istismar puan ortalamaları okul başarısını orta düzeyde algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Okul başarısını düşük düzeyde algılayan öğrencilerin fiziksel ihmal puan ortalamaları okul başarısını yüksek düzeyde algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Okul başarısını düşük düzeyde algılayan öğrencilerin duygusal istismar puan ortalamaları okul başarısını orta ve yüksek düzeyde algılayan öğrencilere göre daha yüksektir. Okul başarısını düşük düzeyde algılayan öğrencilerin gelecek beklentileri toplam puanı ve iş ve eğitim puan ortalamaları okul başarısını orta ve yüksek düzeyde algılayan öğrencilere göre daha düşüktür. Okul başarısını düşük düzeyde algılayan öğrencilerin sağlık ve yaşam puan ortalamaları okul başarısını yüksek

düzeyde algılayan öğrencilere göre daha düşüktür. Bu bulgular çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının algılanan okul başarısını düşürdüğünü ve geleceğe yönelik beklentilerin ise algılanan okul başarısını yükselttiğini göstermektedir.

4.5. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.8’de ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.9’da sunulmuştur.

Tablo 4.8.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	2	122	6.53	2.90
	3	144	7.29	3.63
	4	91	6.54	2.82
	5 ve üzeri	51	6.87	3.01
	Toplam	408	6.84	3.18
Fiziksel İhmal	2	122	8.04	3.08
	3	144	8.55	3.45
	4	91	9.05	2.93
	5 ve üzeri	51	9.88	3.86
	Toplam	408	8.68	3.33
Duygusal İstismar	2	122	8.70	4.27
	3	144	9.66	4.31
	4	91	9.85	4.96
	5 ve üzeri	51	10.27	4.25
	Toplam	408	9.49	4.46
Duygusal İhmal	2	122	14.01	2.65

Tablo 4.8. (Devamı)

	3	144	14.39	2.69
	4	91	14.15	2.86
	5 ve üzeri	51	13.71	2.53
	Toplam	408	14.14	2.70
Gelecek Beklentileri TP	2	122	125.73	30.07
	3	144	123.03	30.79
	4	91	124.49	28.46
	5 ve üzeri	51	121.86	27.81
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	2	122	57.11	16.07
	3	144	55.99	15.08
	4	91	55.76	14.28
	5 ve üzeri	51	57.07	13.79
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	2	122	34.59	10.16
	3	144	32.94	10.23
	4	91	34.48	9.37
	5 ve üzeri	51	31.75	11.67
	Toplam	408	33.63	10.23
Din ve Toplum	2	122	14.85	4.25
	3	144	14.91	4.29
	4	91	15.66	3.80
	5 ve üzeri	51	14.84	4.43
	Toplam	408	15.05	4.19
Sağlık ve Yaşam	2	122	19.18	5.42
	3	144	19.19	6.11
	4	91	18.59	5.65
	5 ve üzeri	51	18.19	5.61
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi fiziksel istismar alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.53$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 7.29$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.54$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.87$ olarak saptanmıştır. Fiziksel ihmal alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.04$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.55$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.05$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.88$ olarak saptanmıştır. Duygusal istismar alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.70$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.66$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.85$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 10.27$ olarak saptanmıştır. Duygusal ihmal alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.01$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.39$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.15$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 13.71$ olarak saptanmıştır. Gelecek beklentileri toplam puanında iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 125.73$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 123.03$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 124.49$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 121.86$ olarak saptanmıştır. İş ve eğitim alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 57.11$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 55.99$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 55.76$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 57.07$ olarak saptanmıştır. Evlilik ve aile alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 34.59$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 32.94$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 34.48$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 31.75$ olarak saptanmıştır. Din ve toplum alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.85$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.91$, 4 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.66$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.84$ olarak saptanmıştır. Sağlık ve yaşam alt ölçeğinde iki kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 19.18$, 3 kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 19.19$, 4

kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 18.59$ ve 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 18.19$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.9.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel İstismar	Gruplararası	49.629	3	16.543	1.642	.179
	Gruplariçi	4070.701	404	10.076		
	Toplam	4120.330	407			
Fiziksel İhmal	Gruplararası	137.657	3	45.886	4.238	.006
	Gruplariçi	4374.333	404	10.828		
	Toplam	4511.990	407			
Duygusal İstismar	Gruplararası	123.953	3	41.318	2.093	.101
	Gruplariçi	7974.649	404	19.739		
	Toplam	8098.602	407			
Duygusal İhmal	Gruplararası	20.650	3	6.883	.945	.419
	Gruplariçi	2942.284	404	7.283		
	Toplam	2962.934	407			
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	755.345	3	251.782	.285	.836
	Gruplariçi	356514.713	404	882.462		
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	147.306	3	49.102	.216	.885
	Gruplariçi	91644.779	404	226.844		
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	424.403	3	141.468	1.356	.256
	Gruplariçi	42147.155	404	104.325		
	Toplam	42571.558	407			
Din ve Toplum	Gruplararası	44.251	3	14.750	.840	.473
	Gruplariçi	7094.914	404	17.562		
	Toplam	7139.165	407			
Sağlık ve Yaşam	Gruplararası	55.171	3	18.390	.557	.644
	Gruplariçi	13342.329	404	33.026		
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.9'daki analiz sonuçlarına göre kardeş sayısı açısından ergenlerin fiziksel istismar ($F= 1.642, p>.05$), duygusal istismar ($F= 2.093, p>.05$), duygusal ihmal ($F= .945, p>.05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($F= .285, p>.05$), iş ve eğitim ($F= .216, p>.05$), evlilik ve aile ($F= 1.356, p>.05$), din ve toplum ($F= .840, p>.05$) ve sağlık ve yaşam ($F= .557, p>.05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular kardeş sayısının fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Öte yandan ergenlerin fiziksel ihmal ($F= 4.238, p<.05$) toplam puanı kardeş sayısı değişkeni açısından bir farklılaşma göstermiştir. Farkın anlamlı olup olmadığını ve kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonucunda fiziksel ihmale ait farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde, Fiziksel ihmal toplam puanında anlamlı farklılaşmanın 2 kardeşe sahip öğrenciler ile 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrenciler arasında olduğu görülmektedir. Buna göre 2 kardeşe sahip öğrencilerin fiziksel ihmal toplam puanının 5 ve üzerinde kardeşe sahip öğrencilere göre daha düşüktür. Bu bulgu kardeş sayısı fazla öğrencilerin daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldığını göstermektedir.

4.6. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin algılanan aile gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.10'da ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.11'de sunulmuştur.

Tablo 4.10.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Algılanan okul başarısı	N	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	Düşük	39	7.69	4.28
	Orta	306	6.86	3.12
	Yüksek	63	6.25	2.56
	Toplam	408	6.84	3.18
Fiziksel İhmal	Düşük	39	8.92	3.30
	Orta	306	8.66	3.30
	Yüksek	63	8.60	3.52
	Toplam	408	8.68	3.33
Duygusal İstismar	Düşük	39	11.23	4.98
	Orta	306	9.47	4.39
	Yüksek	63	8.51	4.22
	Toplam	408	9.49	4.46
Duygusal İhmal	Düşük	39	14.74	2.67
	Orta	306	14.11	2.73
	Yüksek	63	13.89	2.56
	Toplam	408	14.14	2.70
Gelecek Beklentileri TP	Düşük	39	121.88	27.40
	Orta	306	123.36	30.22
	Yüksek	63	128.50	27.98
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	Düşük	39	55.12	15.91
	Orta	306	56.10	15.05
	Yüksek	63	58.71	14.28
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	Düşük	39	33.74	7.34
	Orta	306	33.44	10.44
	Yüksek	63	34.45	10.77

Tablo 4.10. (Devamı)

	Toplam	408	33.63	10.23
	Düşük	39	14.30	3.95
	Orta	306	15.11	4.17
Din ve Toplum	Yüksek	63	15.25	4.43
	Toplam	408	15.05	4.19
	Düşük	39	18.72	5.82
	Orta	306	18.71	5.83
Sağlık ve Yaşam	Yüksek	63	20.09	5.16
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.10’da görüldüğü gibi aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin fiziksel istismar puan ortalaması $\bar{X}= 7.69$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 6.86$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 6.25$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin fiziksel ihmal puan ortalaması $\bar{X}= 8.92$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 8.66$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 8.60$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin duygusal istismar puan ortalaması $\bar{X}= 11.23$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 9.47$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 8.51$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin duygusal ihmal puan ortalaması $\bar{X}= 14.74$ orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 14.11$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 13.89$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin gelecek beklentileri toplam puanı puan ortalaması $\bar{X}= 121.88$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 123.36$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 128.50$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin iş ve eğitim puan ortalaması $\bar{X}= 55.12$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 56.10$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 58.71$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin evlilik ve aile puan ortalaması $\bar{X}= 33.74$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 33.44$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 34.45$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin din ve toplum puan ortalaması $\bar{X}= 14.30$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 15.11$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 15.25$ olarak saptanmıştır. Aile gelir düzeyini düşük olarak

algılayan öğrencilerin sağlık ve yaşam puan ortalaması $\bar{X}= 18.72$, orta olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 18.71$ ve yüksek olarak algılayan öğrencilerin $\bar{X}= 20.09$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.11.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel İstismar	Gruplararası	50.271	2	25.136		
	Gruplariçi	4070.058	405	10.050	2.501	.083
	Toplam	4120.330	407			
Fiziksel İhmal	Gruplararası	2.795	2	1.397		
	Gruplariçi	4509.195	405	11.134	.126	.882
	Toplam	4511.990	407			
Duygusal İstismar	Gruplararası	179.127	2	89.563		
	Gruplariçi	7919.475	405	19.554	4.580	.011
	Toplam	8098.602	407			
Duygusal İhmal	Gruplararası	18.464	2	9.232		
	Gruplariçi	2944.470	405	7.270	1.270	.282
	Toplam	2962.934	407			
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	1574.907	2	787.453		
	Gruplariçi	355695.151	405	878.260	.897	.409
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	427.325	2	213.662		
	Gruplariçi	91364.760	405	225.592	.947	.389
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	53.411	2	26.706		
	Gruplariçi	42518.146	405	104.983	.254	.776
	Toplam	42571.558	407			
Din ve Toplum	Gruplararası	25.475	2	12.737		
	Gruplariçi	7113.690	405	17.565	.725	.485

Tablo 4.11. (Devamı)

	Toplam	7139.165	407			
	Gruplararası	101.538	2	50.769		
Sağlık ve Yaşam	Gruplarıçi	13295.962	405	32.830	1.546	.214
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.11'deki analiz sonuçlarına göre algılanan aile gelir düzeyi açısından ergenlerin fiziksel istismar ($F= 2.501, p>.05$), fiziksel ihmal ($F= .126, p>.05$), duygusal ihmal ($F= 1.270, p>.05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($F= .897, p>.05$), iş ve eğitim ($F= .947, p>.05$), evlilik ve aile ($F= .254, p>.05$), din ve toplum ($F= .725, p>.05$) ve sağlık ve yaşam ($F= 1.546, p>.05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular algılanan aile gelir düzeyinin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Öte yandan ergenlerin duygusal istismar ($F= 4.580, p<.05$) toplam puanı algılanan aile gelir düzeyi değişkeni açısından bir farklılaşma göstermektedir. Farkın anlamlı olup olmadığını ve kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonucunda duygusal istismara ait farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde, duygusal istismar toplam puanında anlamlı farklılaşmanın aile gelir düzeyini düşük olarak algılayan öğrenciler ile aile gelir düzeyini yüksek olarak algılayan öğrenciler ve aile gelir düzeyini orta olarak algılayan öğrenciler ile aile gelir düzeyini yüksek olarak algılayan öğrenciler arasında olduğu görülmektedir. Bu anlamlı farklılaşma düşük ve orta düzeyde algılanan gelir düzeyine sahip öğrencilerin duygusal istismar puan ortalamalarının aile gelir düzeyini yüksek olarak algılayan öğrencilerin duygusal istismar puan ortalamalarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle düşük ve orta aile gelir düzeyine sahip ergenler yüksek aile gelir düzeyine sahip ergenlere göre daha fazla duygusal istismara maruz kalmıştır.

4.7. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Aile Yapısı Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin aile yapısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar için *t* testi ile incelenmiş ve analize ilişkin sonuçlar Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bağımsız Gruplar İçin t Testi Sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Fiziksel istismar	Çekirdek	357	6.69	3.00	-2.634	.009
	Geniş	51	7.93	4.10		
Fiziksel ihmal	Çekirdek	357	8.52	3.25	-2.332	.023
	Geniş	51	9.78	3.67		
Duygusal istismar	Çekirdek	357	9.32	4.35	-1.986	.048
	Geniş	51	10.65	5.10		
Duygusal ihmal	Çekirdek	357	14.08	2.70	-1.166	.248
	Geniş	51	14.55	2.70		
Gelecek beklentileri toplam puan	Çekirdek	357	124.78	29.51	1.362	.178
	Geniş	51	118.64	30.20		
İş ve eğitim	Çekirdek	357	56.88	14.80	1.573	.121
	Geniş	51	53.10	16.22		
Evlilik ve aile	Çekirdek	357	33.78	10.38	.874	.385
	Geniş	51	32.57	9.10		
Din ve toplum	Çekirdek	357	15.07	4.25	.309	.758
	Geniş	51	14.90	3.78		
Sağlık ve yaşam	Çekirdek	357	19.05	5.78	1.183	.241
	Geniş	51	18.08	5.44		

Tablo 4.12’de ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin aile yapısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bağımsız gruplar için *t* testi sonuçları verilmiştir. Buna göre fiziksel istismar açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.69$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 7.93$, fiziksel ihmal açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.52$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.78$, duygusal istismar açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.32$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 10.65$, duygusal ihmal açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.08$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.55$, gelecek beklentileri toplam puanı açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 124.78$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 118.64$, iş ve eğitim açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 56.88$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 53.10$, evlilik ve aile açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 33.78$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 32.57$, din ve toplum açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.07$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.90$ ve sağlık ve yaşam açısından çekirdek aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 19.05$ ve geniş aileye sahip öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 18.08$ olarak saptanmıştır. Ortalamalar arasındaki bu farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklemeler için *t* testi yapılmıştır. Analiz sonucunda duygusal ihmal ($t= -1.166$; $p> .05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($t= 1.362$; $p> .05$), iş ve eğitim ($t= 1.573$; $p> .05$), evlilik ve aile ($t= .874$; $p> .05$), din ve toplum ($t= .309$; $p> .05$) ve sağlık ve yaşama ait ($t= 1.183$; $p> .05$) puan farklılıklarının anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Öte yandan öğrencilerin fiziksel istismar ($t= -2.634$; $p< .05$), fiziksel ihmal ($t= -2.332$; $p< .05$), duygusal istismar ait ($t= -1.986$; $p< .05$) puan ortalamalarının aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Anlamlı farklılaşmanın olduğu değişkenlere ait ortalamalar incelendiğinde, geniş aileye sahip öğrencilerin fiziksel istismar ($\bar{X}=7.93$), fiziksel ihmal ($\bar{X}=9.78$) ve duygusal istismar ($\bar{X}= 10.65$) puan ortalaması çekirdek aileye sahip öğrencilerin fiziksel istismar ($\bar{X}=6.69$), fiziksel ihmal ($\bar{X}= 8.52$) ve duygusal istismar ($\bar{X}= 9.32$) puan ortalamalarından daha yüksektir. Bu bulgu geniş

aileye sahip ergenlerin çekirdek aileye sahip ergenlere göre daha fazla fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismara maruz kaldığını göstermektedir.

4.8. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin anne eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.13'te ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.14'te sunulmuştur.

Tablo 4.13.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Anne eğitim durumu	N	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	Okuryazar değil	50	7.19	4.14
	İlkokul mezunu	212	6.69	2.75
	Ortaokul mezunu	75	6.70	2.83
	Lise mezunu	40	8.15	4.80
	Üniversite mezunu	31	6.05	1.75
	Toplam	408	6.84	3.18
Fiziksel İhmal	Okuryazar değil	50	9.95	4.04
	İlkokul mezunu	212	8.33	3.20
	Ortaokul mezunu	75	8.50	2.95
	Lise mezunu	40	9.53	3.59
	Üniversite mezunu	31	8.33	2.95
	Toplam	408	8.68	3.33
Duygusal İstismar	Okuryazar değil	50	9.42	4.43
	İlkokul mezunu	212	9.23	4.24
	Ortaokul mezunu	75	9.61	4.06
	Lise mezunu	40	11.20	6.09
	Üniversite mezunu	31	8.87	4.23
	Toplam	408	9.49	4.46
Duygusal İhmal	Okuryazar değil	50	14.60	2.31
	İlkokul mezunu	212	13.79	2.75
	Ortaokul mezunu	75	14.57	2.52
	Lise mezunu	40	15.05	2.86
	Üniversite mezunu	31	13.52	2.72
	Toplam	408	14.14	2.70
Gelecek Beklentileri TP	Okuryazar değil	50	120.47	30.22
	İlkokul mezunu	212	124.45	28.61
	Ortaokul mezunu	75	124.62	26.21

Tablo 4.13. (Devamı)

	Lise mezunu	40	119.00	33.94
	Üniversite mezunu	31	131.73	36.77
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	Okuryazar değil	50	54.43	14.21
	İlkokul mezunu	212	56.71	15.15
	Ortaokul mezunu	75	56.67	12.73
	Lise mezunu	40	53.48	16.74
	Üniversite mezunu	31	60.65	17.70
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	Okuryazar değil	50	33.43	9.13
	İlkokul mezunu	212	33.42	10.34
	Ortaokul mezunu	75	34.05	9.04
	Lise mezunu	40	32.15	12.36
	Üniversite mezunu	31	36.26	10.95
	Toplam	408	33.63	10.23
Din ve Toplum	Okuryazar değil	50	14.26	5.19
	İlkokul mezunu	212	15.30	4.01
	Ortaokul mezunu	75	15.00	3.64
	Lise mezunu	40	14.68	4.53
	Üniversite mezunu	31	15.23	4.47
	Toplam	408	15.05	4.19
Sağlık ve Yaşam	Okuryazar değil	50	18.35	6.66
	İlkokul mezunu	212	19.01	5.67
	Ortaokul mezunu	75	18.91	5.05
	Lise mezunu	40	18.70	5.67
	Üniversite mezunu	31	19.60	6.52
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.13'te görüldüğü gibi fiziksel istismar alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=7.19$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=6.69$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan

ortalamları $\bar{X}=6.70$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=8.15$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.05$ olarak saptanmıştır. Fiziksel ihmal alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.95$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=8.33$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.50$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=9.53$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.33$ olarak saptanmıştır. Duygusal istismar alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.42$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=9.23$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=9.61$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 11.20$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.87$ olarak saptanmıştır. Duygusal ihmal alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=14.60$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=13.79$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=14.57$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.05$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 13.52$ olarak saptanmıştır. Gelecek beklentileri toplam puanında annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=120.47$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=124.45$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=124.62$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 119.00$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 131.73$ olarak saptanmıştır. İş ve eğitim alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=54.43$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=56.71$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=56.67$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=53.48$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 60.65$ olarak saptanmıştır. Evlilik ve aile alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=33.43$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=33.42$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=34.05$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 32.15$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 36.26$ olarak saptanmıştır. Din ve toplum alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları

$\bar{X}=14.26$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=15.30$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.00$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.68$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.23$ olarak saptanmıştır.

Sağlık ve yaşam alt ölçeğinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=18.35$, annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=19.01$, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=18.91$, annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=18.70$ ve annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 19.60$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.14.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel İstismar	Gruplararası	100.557	4	25.139		
	Gruplariçi	4019.773	403	9.975	2.520	.041
	Toplam	4120.330	407			
Fiziksel İhmal	Gruplararası	141.580	4	35.395		
	Gruplariçi	4370.410	403	10.845	3.264	.012
	Toplam	4511.990	407			
Duygusal İstismar	Gruplararası	144.498	4	36.124		
	Gruplariçi	7954.104	403	19.737	1.830	.122
	Toplam	8098.602	407			
Duygusal İhmal	Gruplararası	95.581	4	23.895		
	Gruplariçi	2867.353	403	7.115	3.358	.010
	Toplam	2962.934	407			
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	3548.161	4	887.040		
	Gruplariçi	353721.897	403	877.722	1.011	.402
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	1123.159	4	280.790		
	Gruplariçi	90668.926	403	224.985	1.248	.290
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	325.939	4	81.485		
	Gruplariçi	42245.619	403	104.828	.777	.540
	Toplam	42571.558	407			
Din ve Toplum	Gruplararası	51.147	4	12.787		
	Gruplariçi	7088.018	403	17.588	.727	.574
	Toplam	7139.165	407			
Sağlık ve Yaşam	Gruplararası	34.433	4	8.608		
	Gruplariçi	13363.067	403	33.159	.260	.904
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.14'teki analiz sonuçlarına göre anne eğitim düzeyi açısından ergenlerin duygusal istismar ($F= 1.830, p>.05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($F= 1.011, p>.05$), iş ve eğitim ($F= 1.248, p>.05$), evlilik ve aile ($F= .777, p>.05$), din ve toplum ($F= .727, p>.05$) ve sağlık ve yaşam ($F= .260, p>.05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular anne eğitim düzeyinin duygusal istismar, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Öte yandan ergenlerin fiziksel istismar ($F= 2.520, p<.05$), fiziksel ihmal ($F= 3.264, p<.05$) ve duygusal ihmal ($F= 3.358, p<.05$) anne eğitim düzeyi değişkeni açısından farklılaşma göstermektedir. Farkın anlamlı olup olmadığını ve kaynağını belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi yapılmıştır. Scheffe testi sonucunda fiziksel istismar ve duygusal ihmale ait farkın anlamlı olmadığı fiziksel ihmale ait farkın anlamlı olduğu görülmüştür. Farkın kaynağı incelendiğinde, annesi okuryazar olmayan öğrenciler ile annesi ilkokul mezunu olan öğrenciler arasında olduğu görülmüştür. Buna göre annesi okuryazar olmayan öğrencilerin fiziksel ihmal puan ortalamaları annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin fiziksel ihmal puan ortalamalarından daha yüksektir. Bu bulgu annesi okuryazar olmayan öğrencilerin annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldığını göstermektedir.

4.9. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin baba eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.15'te ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.16'da sunulmuştur.

Tablo 4.15.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Baba eğitim durumu	N	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	İlkokul mezunu	120	6.79	2.69
	Ortaokul mezunu	110	7.02	3.66
	Lise mezunu	120	6.73	3.39
	Üniversite mezunu	58	6.86	2.72
	Toplam	408	6.84	3.18
Fiziksel İhmal	İlkokul mezunu	120	8.48	3.16
	Ortaokul mezunu	110	8.71	3.37
	Lise mezunu	120	8.73	3.37
	Üniversite mezunu	58	8.91	3.58
	Toplam	408	8.68	3.33
Duygusal İstismar	İlkokul mezunu	120	9.23	4.13
	Ortaokul mezunu	110	9.33	4.40
	Lise mezunu	120	9.43	4.55
	Üniversite mezunu	58	10.45	5.00
	Toplam	408	9.49	4.46
Duygusal İhmal	İlkokul mezunu	120	13.98	2.36
	Ortaokul mezunu	110	14.09	2.95
	Lise mezunu	120	14.22	2.81
	Üniversite mezunu	58	14.36	2.65
	Toplam	408	14.14	2.70
Gelecek Beklentileri TP	İlkokul mezunu	120	123.28	29.11
	Ortaokul mezunu	110	127.40	30.32
	Lise mezunu	120	122.99	27.70
	Üniversite mezunu	58	121.25	33.26
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	İlkokul mezunu	120	56.61	14.92
	Ortaokul mezunu	110	57.05	15.47

Tablo 4.15. (Devamı)

	Lise mezunu	120	56.69	14.12
	Üniversite mezunu	58	54.19	16.30
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	İlkokul mezunu	120	32.78	10.64
	Ortaokul mezunu	110	35.72	9.79
	Lise mezunu	120	32.71	9.69
	Üniversite mezunu	58	33.31	10.93
	Toplam	408	33.63	10.23
Din ve Toplum	İlkokul mezunu	120	15.49	4.30
	Ortaokul mezunu	110	14.81	4.57
	Lise mezunu	120	14.90	3.90
	Üniversite mezunu	58	14.91	3.79
	Toplam	408	15.05	4.19
Sağlık ve Yaşam	İlkokul mezunu	120	18.40	6.40
	Ortaokul mezunu	110	19.81	5.43
	Lise mezunu	120	18.68	5.41
	Üniversite mezunu	58	18.84	5.47
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.15'te görüldüğü gibi fiziksel istismar alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.79$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 7.02$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=6.73$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 6.86$ olarak saptanmıştır. Fiziksel ihmal alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.48$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.71$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.73$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 8.91$ olarak saptanmıştır.

Duygusal istismar alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.23$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları

$\bar{X}=9.33$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 9.43$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 10.45$ olarak saptanmıştır. Duygusal ihmal alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 13.98$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=14.09$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.22$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.36$ olarak saptanmıştır. Gelecek beklentileri toplam puanında babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 123.28$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=127.40$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 122.99$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 121.25$ olarak saptanmıştır. İş ve eğitim alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 56.61$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=57.05$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=56.69$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 54.19$ olarak saptanmıştır. Evlilik ve aile alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 32.78$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=35.72$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 32.71$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 33.31$ olarak saptanmıştır. Din ve toplum alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 15.49$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.81$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.90$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 14.91$ olarak saptanmıştır. Sağlık ve yaşam alt ölçeğinde babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 18.40$, babası ortaokul mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=19.81$, babası lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}=18.68$ ve babası üniversite mezunu olan öğrencilerin puan ortalamaları $\bar{X}= 18.84$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.16.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel İstismar	Gruplararası	5.427	3	1.809		
	Gruplariçi	4114.903	404	10.185	.178	.912
	Toplam	4120.330	407			
Fiziksel İhmal	Gruplararası	8.142	3	2.714		
	Gruplariçi	4503.848	404	11.148	.243	.866
	Toplam	4511.990	407			
Duygusal İstismar	Gruplararası	64.416	3	21.472		
	Gruplariçi	8034.186	404	19.887	1.080	.357
	Toplam	8098.602	407			
Duygusal İhmal	Gruplararası	6.924	3	2.308		
	Gruplariçi	2956.010	404	7.317	.315	.814
	Toplam	2962.934	407			
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	1894.592	3	631.531		
	Gruplariçi	355375.466	404	879.642	.718	.542
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	346.144	3	115.381		
	Gruplariçi	91445.941	404	226.351	.510	.676
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	674.543	3	224.848		
	Gruplariçi	41897.015	404	103.705	2.168	.091
	Toplam	42571.558	407			
Din ve Toplum	Gruplararası	32.993	3	10.998		
	Gruplariçi	7106.172	404	17.590	.625	.599
	Toplam	7139.165	407			
Sağlık ve Yaşam	Gruplararası	127.793	3	42.598		
	Gruplariçi	13269.707	404	32.846	1.297	.275
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.16'daki analiz sonuçlarına göre baba eğitim düzeyi açısından ergenlerin fiziksel istismar ($F = .178, p > .05$), fiziksel ihmal ($F = .243, p > .05$), duygusal istismar ($F = 1.080, p > .05$), duygusal ihmal ($F = .315, p > .05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($F = .718, p > .05$), iş ve eğitim ($F = .510, p > .05$), evlilik ve aile ($F = 2.168, p > .05$), din ve toplum ($F = .625, p > .05$) ve sağlık ve yaşam ($F = 1.297, p > .05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular baba eğitim düzeyinin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir.

4.10. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ve Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumu Açısından İncelenmesi

Ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ile gelecek beklentilerinin ebeveyn durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Tek Yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analize ilişkin betimleyici istatistikler Tablo 4.17'de ve Tek Yönlü ANOVA sonuçları Tablo 4.18'de sunulmuştur.

Tablo 4.17.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumuna Göre İncelenmesine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Anne-baba birlikte mi yaşıyor?	N	$\bar{X}$	ss
Fiziksel İstismar	Evet	339	6.72	3.05
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	7.16	2.92
	Annem/ babam öldü	37	7.73	4.34
	Toplam	408	6.84	3.18
Fiziksel İhmal	Evet	339	8.54	3.25
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	9.47	4.10
	Annem/ babam öldü	37	9.30	3.26
	Toplam	408	8.68	3.33
Duygusal İstismar	Evet	339	9.47	4.44
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	9.50	3.57

Tablo 4.17. (Devamı)

	Annem/ babam öldü	37	9.62	5.34
	Toplam	408	9.49	4.46
Duygusal İhmal	Evet	339	14.19	2.75
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	14.56	2.26
	Annem/ babam öldü	37	13.27	2.40
	Toplam	408	14.14	2.70
Gelecek Beklentileri TP	Evet	339	123.45	29.76
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	128.13	32.22
	Annem/ babam öldü	37	125.64	26.33
	Toplam	408	124.01	29.63
İş ve Eğitim	Evet	339	56.31	14.98
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	57.34	16.29
	Annem/ babam öldü	37	56.54	14.57
	Toplam	408	56.41	15.02
Evlilik ve Aile	Evet	339	33.41	10.27
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	35.72	9.71
	Annem/ babam öldü	37	33.83	10.30
	Toplam	408	33.63	10.23
Din ve Toplum	Evet	339	15.00	4.19
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	15.38	4.83
	Annem/ babam öldü	37	15.24	3.59
	Toplam	408	15.05	4.19
Sağlık ve Yaşam	Evet	339	18.73	5.73
	Ayrı yaşıyorlar /boşandılar	32	19.69	6.26
	Annem/ babam öldü	37	20.03	5.34
	Toplam	408	18.93	5.74

Tablo 4.17’de görüldüğü gibi anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin fiziksel istismar puan ortalaması $\bar{X}= 6.72$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 7.16$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 7.73$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin fiziksel ihmal puan ortalaması $\bar{X}= 8.54$, anne

babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 9.47$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 9.30$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin duygusal istismar puan ortalaması $\bar{X}= 9.47$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 9.50$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 9.62$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin duygusal ihmal puan ortalaması $\bar{X}= 14.19$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 14.56$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 13.27$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin gelecek beklentileri toplam puanı ortalaması $\bar{X}= 123.45$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 128.13$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 125.64$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin iş ve eğitim puan ortalaması $\bar{X}= 56.31$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 57.34$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 56.54$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin evlilik ve aile puan ortalaması $\bar{X}= 33.41$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 35.72$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 33.83$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin din ve toplum puan ortalaması $\bar{X}= 15.00$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 15.38$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 15.24$ olarak saptanmıştır. Anne babası birlikte yaşayan öğrencilerin sağlık ve yaşam puan ortalaması $\bar{X}= 18.73$, anne babası ayrı yaşayan veya boşanan öğrencilerin $\bar{X}= 19.69$ ve annesi veya babası ölen öğrencilerin $\bar{X}= 20.03$ olarak saptanmıştır.

Tablo 4.18.

Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Fiziksel İstismar	Gruplararası	37.484	2	18.742		
	Gruplariçi	4082.845	405	10.081	1.859	.157
	Toplam	4120.330	407			
Fiziksel İhmal	Gruplararası	40.960	2	20.480		
	Gruplariçi	4471.029	405	11.040	1.855	.158
	Toplam	4511.990	407			
Duygusal İstismar	Gruplararası	.724	2	.362		
	Gruplariçi	8097.878	405	19.995	.018	.982
	Toplam	8098.602	407			
Duygusal İhmal	Gruplararası	34.576	2	17.288		
	Gruplariçi	2928.358	405	7.231	2.391	.093
	Toplam	2962.934	407			
Gelecek Beklentileri TP	Gruplararası	748.549	2	374.275		
	Gruplariçi	356521.508	405	880.300	.425	.654
	Toplam	357270.058	407			
İş ve Eğitim	Gruplararası	32.252	2	16.126		
	Gruplariçi	91759.833	405	226.567	.071	.931
	Toplam	91792.085	407			
Evlilik ve Aile	Gruplararası	158.003	2	79.001		
	Gruplariçi	42413.555	405	104.725	.754	.471
	Toplam	42571.558	407			
Din ve Toplum	Gruplararası	5.609	2	2.804		
	Gruplariçi	7133.556	405	17.614	.159	.853
	Toplam	7139.165	407			
Sağlık ve Yaşam	Gruplararası	75.939	2	37.969		
	Gruplariçi	13321.562	405	32.893	1.154	.316
	Toplam	13397.500	407			

Tablo 4.18'deki analiz sonuçlarına göre ebeveyn durumu açısından ergenlerin fiziksel istismar ($F= 1.859, p>.05$), fiziksel ihmal ($F= 1.855, p>.05$), duygusal istismar ($F=.018, p>.05$), duygusal ihmal ($F= 2.391, p>.05$), gelecek beklentileri toplam puanı ($F=.425, p>.05$), iş ve eğitim ($F= .071, p>.05$), evlilik ve aile ($F= .754, p>.05$), din ve toplum ($F= .159, p>.05$) ve sağlık ve yaşam ($F= 1.154, p>.05$) puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular ebeveyn durumunun fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Ergenlerde Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkiye Ait Sonuç Tartışma

Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının gelecek beklentileri ile negatif ilişkili olduğu ve fiziksel ihmal ve duygusal istismarın gelecek beklentilerini anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. Bu bulgu çocukluk döneminde örselenme yaşantılarına maruz kalan ergenlerin geleceğe yönelik olumlu beklentilerinin düşük düzeyde olduğunu, çocukluk döneminde örselenme yaşantılarına maruz kalmayan ergenlerin geleceğe ilişkin olumlu beklentilerinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu bazı araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir (McCord, 1983; Nurmi, 1991; Thompson ve Neilson, 2014).

Çocukluk döneminde yaşanan travmatik yaşantılar bireyin tüm gelişim aşamalarında olumsuz etkilere sahiptir. Bireyin çocukluk döneminde maruz kaldığı travmatik yaşantıların geleceğe ilişkin olumsuz değerlendirme ve algılara sahip olmada etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim Thompson ve Neilson (2014) çocukluk dönemi ihmalinin meslekle ilgili gelecek beklentilerini negatif bir şekilde etkilediğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde McCord (1983) çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bireyin diğer gelişim aşamalarında tahribata neden olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Nurmi (1991) çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının ergenin geleceği nasıl algıladığına dikkat çekmektedir. Nurmi'ye (1991) göre çocukluk dönemi örselenme yaşantılarına maruz kalan ergenlerin geleceğe ilişkin daha pesimist algılara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Kuramsal açıklamalar ve araştırma sonuçları dikkate alındığında, çocukluk döneminde maruz kalınan travmatik yaşantıların bireyin her gelişim aşamasını etkilediği söylenebilir.

Çocukluk döneminde gerçekleşen travmatik yaşantılar çocukların adil dünya inancını olumsuz etkilemektedir (Lerner ve Miller, 1978). Dünyanın adil olduğuna ilişkin inancın zayıflaması veya olmaması bireyin geleceğe ilişkin olumlu beklentilere sahip olmasını engelleyebilir. Bu bağlamda Lerner ve Miller (1978) insanların dünyanın adil olduğuna ilişkin inançlara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Adil dünya inancı bireyin geleceğe yönelik planlar yapabilmelerini ve olumlu beklentilere sahip olmasını sağlamaktadır. Ancak birey travmatik yaşantılara maruz kalırsa dünyanın adil olduğuna ilişkin inançları sarsılır. Bu durum bireyin geleceğe ilişkin planlar yapmasını ve olumlu beklentilere sahip olması engellemektedir.

Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları sadece çocukluk dönemi yaşam doyumunu olumsuz etkilemekle kalmaz aynı zamanda bireyin umudunu da olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Bu bağlamda Ney ve diğerleri (1994) örselenme yaşantılarına maruz kalan bireylerin hayattan zevk alma ve geleceğe umutla bakma konusunda dezavantajlı olduğunu vurgulamaktadır. Diğer bir ifadeyle örselenme yaşantıları yaşam doyumunu ve geleceğe ilişkin olumlu beklentileri tahrip etmektedir. Bu bağlamda Ystgaard ve diğerleri (2004) çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının karamsar gelecek algılarına ve dolayısıyla intihara neden olduğunu vurgulamaktadır.

Kuramsal açıklamalar literatürdeki araştırma sonuçları ve bu araştırmadan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında, çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve gelecek beklentileri ilişkisi net bir şekilde anlaşılmaktadır. Çocukluk döneminde maruz kalınan örselenme yaşantıları sonraki gelişim dönemlerini de etkilemektedir. Bu nedenle çocukluk dönemi örselenme yaşantıları sadece bir gelişim dönemi ile sınırlandırılmamalıdır.

5.1.2. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Erkek ergenler kız ergenlere göre daha yüksek düzeyde evlilik ve aileye ilişkin olumlu ilişkin gelecek beklentilerine sahiptir. Araştırmadan elde edilen bu sonuç erkek ergenlerin evlilik ve aile konusunda geleceği daha pozitif algıladığını göstermektedir. Araştırmadan elde edilen bu sonuç kültüre özgü cinsiyet rolleri ile açıklanabilir. Nurmi

(1991) ergenlerde gelecek beklentilerinin kültüre özgü cinsiyet rollerine duyarlı olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmanın bu sonucu literatürde bazı araştırma sonuçları ile benzerlik göstermekte (Bentley, 1983; Keldal, 2015; Oettingen ve Mayer, 2002), bazı araştırma sonuçlarıyla da çelişmektedir (Tuncer, 2011b; Willoughby, 2010).

Gazioğlu (2006) erkeklerin evliliğin dini bir zorunluluk olduğu, boşanmanın günah olduğu, evlilikte aile reisinin erkek olması gerektiğine ilişkin algılara sahip olduğunu, kadınların ise eşler tüm işleri paylaşmalıdır, her iki eş de çalışmalıdır, kariyer sahibi olmak evlilikten daha önemlidir ve evlilikte güç paylaşılmalıdır şeklinde algılara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla erkeklerin aile kurma ve evliliği sürdürme konusunda daha istekli olduğu, kadınların ise eşitliğe dayanan ve kariyerdan sonra gelen bir evlilikten yana olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle erkekler evliliğe yönelik görüşlerinde geleneksel, kadınların ise daha modern ve eşitlikçi bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Bacanlı (2001) erkeklerin evlilik konusunda geleneksel algılara sahip olduğunu, evliliğe ilişkin normları sürdürmeye çalıştığını, var olan düzeni koruduğunu; kadınların ise var olan düzenden memnun olmadığını ve toplumsal düzenin değişmesi gerektiğine ilişkin algılara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla erkeklerin kadınlara göre evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentilerine daha yatkın olduğu söylenebilir. Ayrıca bu çalışmada ergenlerin gelecek beklentilerini ölçmek amacıyla kullanılan Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinin Evlilik ve Aile alt boyutuna ilişkin maddeler (Evleneceğim, 25 yaşından önce evli olacağım, evliliğim hep sürecek, çocuğuma güvenli bir ortam sağlayacağım) incelendiğinde, araştırmanın sonucu ile literatürde yer alan kuramsal açıklamaların benzer olduğu görülmektedir. Ancak Servaty ve Weber (2011) kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre evliliğe yönelik daha güçlü tutumlara sahip olduğunu ve evliliği daha fazla destekledikleri belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın bu sonucu değerlendirilirken kültüre özgü cinsiyet rolleri dikkate alınmalıdır.

Ergenlerin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, din ve toplum ve sağlık ve yaşam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Araştırmanın bu bulgusu çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve iş ve eğitim, din ve toplum ve sağlık ve yaşama ilişkin gelecek beklentilerinin cinsiyete duyarlı olmadığını göstermektedir.

5.1.3. Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Lise birinci sınıfta öğrenim gören ergenlerin lise ikinci sınıfta öğrenim gören ergenlere göre hem evlilik ve aileye ilişkin hem de genel olarak geleceğe ilişkin daha olumlu beklentilere sahip olduğu saptanmıştır. Lise birinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler ergenlik döneminin ilk yıllarını yaşamaktadır. Bu durum ergenlik döneminin gelişim görevlerinin yoğun bir şekilde hissedilmesini sağlamış olabilir. Lise ikinci sınıfta öğrenim gören ergenler lise birinci sınıfta öğrenim gören ergenlere nispeten daha deneyimlidir. Nitekim lise ikinci sınıfta öğrenim gören ergenler seçtikleri lisede bir yıl geçirmiş ve seçmek istediği alanı ve mesleği daha da spesifik bir hale getirmiştir. Ancak lise birinci sınıfta öğrenim gören ergenler henüz bir alan seçemedikleri için bir meslek seçiminde de bulunmamıştır. Bu durum lise birinci sınıfta öğrenim gören ergenlerin lise ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla gelecekle ilgili olduğunu ve beklentilerinin daha çok olduğunu açıklayabilir. Literatürde araştırmanın bu bulgusuna benzer (Günay ve Bener, 2013) ve çelişen (Göktan, 2007) araştırma sonuçları mevcuttur.

Lise üçüncü sınıfta öğrenim gören ergenlerin lise ikinci sınıfta öğrenim gören ergenlere göre evlilik ve aileye ilişkin daha olumlu beklentilerine sahip olduğu saptanmıştır. Lisede öğrenim gören ergenlerin okulun bitimine yakın yıllarda evliliğe ilişkin gelecek beklentilerinde bir artışın olduğu söylenebilir. Lise üçüncü sınıfta öğrenim gören ergenler lise hayatının bitimine yaklaşmış bulunmaktadır. Bu durum ergenlerde eş seçimi, evlilik ve aileye ilişkin plan yapma ve beklentilerde bulunmaya neden olmaktadır. Nitekim ergenlik dönemi bitimine yakın evlilik ve aileye ilişkin beklentilerde bir artış olduğu vurgulanmaktadır (Geldard, Geldard ve Foo, 2016; Havighurst, 1948, 1974).

Ergenlerin din ve toplum, sağlık ve yaşam ve iş ve eğitim puanları öğrenim görülen sınıfa göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular din ve toplum, sağlık ve yaşam, ve iş ve eğitime ilişkin gelecek beklentilerinin öğrenim görülen sınıf açısından farklılaşmadığını göstermektedir. Evlilik ve aileye ilişkin gelecek beklentilerinin öğrenim görülen sınıf açısından farklılaşması ve iş ve eğitime ilişkin gelecek beklentilerinin öğrenim görülen sınıfa göre farklılaşmaması ilginç bir bulgu

olarak değerlendirilebilir. Lise dönemi ergenin iş ve eğitime ilişkin ciddi beklentilerinin meydana geldiği ve lise birinci sınıf ile lise son sınıf arasında iş ve eğitim açısından ciddi farklılıkların olduğu bir dönemdir. Nitekim ergen lise birinci sınıfın sonunda ilerde seçmek istediği mesleğe uygun dersler veya alan seçiminde bulunmaktadır. Bu durum ergenin geriye kalan lise hayatını ciddi bir şekilde etkilemektedir. Lise dördüncü sınıf ise mesleğe uygun üniversite seçiminin önem kazandığı bir dönemdir. Dolayısıyla lise birinci sınıf ile lise son sınıf arasında iş ve eğitime ilişkin beklentilerde farklılaşma olması beklenmektedir. Bu bağlamda Özcan'a (2010) göre lisede öğrenim gören ergenler 9. ve 10. sınıflarda ortak dersler ile alan ortak derslerini, 11 ve 12. sınıflarda ise mesleklere/dallara özel derslerini öncelikli olarak öğrenir. Öğrenciye alanda bulunan tüm dallara yönelik ortak yeterlikleri kazandıran dersler ağırlıklı olarak 10 ve 11. sınıfta; 12. sınıfta ise diploma almasını sağlayacak olan meslekî yeterlikleri içeren dersler verilir. Bu nedenle sınıf düzeyine göre iş ve eğitime ilişkin gelecek beklentilerinde bir farklılaşma olması beklenebilir. Benzer şekilde Başkal (2009) ergenlik dönemi psikolojisi içinde olan lise son sınıf öğrencileri için üniversite eğitiminin hayati önem taşıdığını, bir üst öğrenime geçişte öğrencilerin gelecek kaygısı taşıdığını ve lise eğitiminin sonlarına doğru bu kaygının ciddi bir şekilde arttığını vurgulamaktadır.

5.1.4. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Algılanan Okul Başarısı Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Okul başarısını düşük düzeylerde algılayan ergenlerin okul başarısını orta ve yüksek düzeylerde algılayan ergenlere göre çocukluk döneminde daha çok fiziksel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Perkins ve Jones (2004) istismara maruz kalan ergenlerin istismara maruz kalmayan ergenlere göre okul başarısının düşük olduğu saptamıştır. Kolko (1996) örselenme yaşantılarına maruz kalan çocukların okula karşı negatif bir tutum içerisinde olduğunu ve düşük düzeyde okul başarısına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Bilgin ve diğerleri (2004) örselenme yaşantılarına maruz kalan çocukların akademik başarısızlık açısından bir risk grubu olduğunu belirtmektedir. Araştırmanın bu sonucu literatürde yer alan birçok

araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir (Boden ve diğerleri, 2007; Kars, 1994; Kurtz ve diğerleri, 1993).

Düşük düzeylerde okul başarısına sahip ergenlerin düşük düzeylerde genel gelecek beklentilerine, iş ve eğitim ilişkin gelecek beklentilerine ve sağlık ve yaşama ilişkin gelecek beklentilerine sahip olduğu görülmüştür. Eğitim, iş ve mesleğe ilişkin gelecek beklentilerinin en fazla yoğunlaştığı dönem ergenlik dönemidir. Ergenlik dönemi bu beklentiler açısından kritik bir dönem olarak kabul edilmektedir (Havighurst, 1948, 1974; Nurmi, 1991). Ergenin bu beklentilerinin gerçekleşmesini sağlayan kritik faktörlerden biri akademik başarıdır. Akademik başarısını düşük olarak algılayan ergenlerin bu beklentilerin gerçekleşmesine ilişkin inancının düşük düzeyde olması beklenen bir durumdur. Kendini akademik açıdan başarılı olarak görmeyen ergenin iyi bir üniversite, iş veya mesleğe sahip olacağına ilişkin beklentilerinin düşük düzeyde olacağı düşünülebilir. Ayrıca akademik açıdan başarılı olmadığına inanan ergenlerin genel gelecek beklentilerinin de düşük olması beklenmektedir. Nitekim ergenin geleceğe ilişkin beklentilerinin lisede başarılı olması ile mümkündür. Lise eğitiminde başarılı olan ergenlerin iyi bir üniversite ve bölümde öğrenim görmeleri daha olası bir durumdur. Düşük düzeyde akademik başarıya sahip ergenlerin geleceğe ilişkin daha karamsar beklentilere sahip olması bu şekilde açıklanabilir (Artar, 2003, McCabe ve Barnett, 2000; Turcios-Cotto ve Milan, 2013). Ayrıca akademik açıdan kendini başarılı olarak algılayan ergenlerin gelecekte daha sağlıklı bir yaşam geçireceklerine ilişkin beklentilere sahip olması daha olasıdır. Nitekim sağlıklı bir yaşam hayat standartlarının yüksek olması ile mümkündür. Akademik olarak kendini başarısız olarak algılayan ergenlerin gelecekte hayat standartlarına ilişkin kaygılı olduğu söylenebilir. Literatürde araştırmanın bu bulgusunu destekleyen çok sayıda araştırma mevcuttur (Altuntaş, 2013; Aydın ve Tezer, 1991; Bembenutty ve Karabenick, 2004; Vidinlioğlu, 2010).

Algılanan okul başarısı değişkeni açısından ergenlerin duygusal ihmal ve evlilik ve aile ve din ve toplum puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular duygusal ihmal ve evlilik ve aile ve din ve topluma ilişkin gelecek beklentilerinin algılanan okul başarısına duyarlı olmadığını göstermektedir. Literatürde gelecek beklentilerine yönelik bulguları (Canbulat, Küçükkaragöz, Erdoğan ve Yeşiloğlu, 2015) destekleyen araştırma sonuçları mevcuttur. Ancak ve duygusal ihmale

ilişkin bulgular birçok araştırma sonucu ile çelişmektedir. Araştırmanın bu bulgusunun nedenlerine ilişkin yeni araştırmalar gerçekleştirilmelidir.

5.1.5. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Kardeş sayısı fazla ergenler kardeş sayısı az olan ergenlere göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldığı söylenebilir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu birçok araştırma sonucuyla benzerlik göstermektedir (Bilgin ve diğerleri, 2004; Dereli-İman, 2015; Yıldız-Arabacı, 2007). Çocuk sayısı fazla olan ailelerde ebeveynler çocuklarla bireysel olarak daha az ilgilenmektedir. Bu durum çocuk sayısı fazla olan ailelerde istismar ve ihmalin meydana gelmesine neden olmaktadır (Yazgan-İnanç, Bilgin ve Kılıç-Atıcı, 2004). Benzer şekilde Horton ve Cruise (2001) çocuk sayısı fazla olan ailelerde ebeveynlerin çocuklara karşı istismar ve ihmal uygulama riskinin arttığını vurgulamaktadır. Çok çocuklu ailelerde ebeveynler ilgi ve sevgini gösteremeyebilir veya eşit dağıtamayabilir. Bu durum çok çocuklu ailelerde istismar ve ihmalin daha olası bir durum haline getirmektedir. Ancak bazı araştırmalarda fiziksel ihmalin kardeş sayısına duyarlı olmadığını gösteren bulgulara rastlanmaktadır (Tüzün, 2008; Zeren ve diğerleri, 2012).

Kardeş sayısı açısından ergenlerin fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Araştırmanın bu bulgusu gelecek beklentileri, fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmalin kardeş sayısına duyarlı olmadığını göstermektedir. Literatürde fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmal (Erükçü, 2013; Tüzün, 2008) ve gelecek beklentileri (Buyruk, 2009) açısından benzer sonuçlar mevcuttur. Literatürde fiziksel istismar, duygusal istismar ve duygusal ihmal gibi istismar ve ihmalin kardeş sayısına duyarlı olduğuna ilişkin genel bir kanaat bulunmaktadır. Ancak araştırmadan elde edilen bu sonuçlar literatür ile çelişmektedir.

5.1.6. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Algılanan Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Düşük ve orta aile gelir düzeyine sahip ergenlerin yüksek aile gelir düzeyine sahip ergenlere göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Literatürde araştırmanın bu bulgusunu destekleyen çok sayıda araştırma bulgusu mevcuttur (Armağan, 2007; Aydın, 2003; Beyaztaş, Oral, Bütün, Beyaztaş ve Büyükkayhan, 2009; Fergusson ve Lynskey, 1997; Yılmaz-Irmak, 2008). Düşük ekonomik düzeye sahip ailelerde çocukların eğitsel, kişisel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması güçleşebilir. Bu durum çocukların duygusal olarak örselenmesine edilmesine neden olabilir. Bu bağlamda Yolcuoğlu (2009) sosyoekonomik sorunlardan en çok çocukların etkilendiğini, sosyoekonomik sorunlardan dolayı bazı çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmadığını ve bu durumun sağlıklı bireyler yetiştirilmesine kritik bir engel olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Hay ve Jones (1994) düşük sosyoekonomik düzeyin çocuk örselenmesinde bir risk faktörü olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Aydın (2003) örselenmeye gelir düzeyi daha düşük bireylerin maruz kaldığını vurgulamaktadır. Aydın'a (2003) göre örselenme sorunu ülke düzeyinde bir bilinç ve kalkınma sorunu ile birlikte değerlendirilmelidir. Dolayısıyla ülkedeki toplumsal, kültürel ve ekonomik kalkınma örselenme yaşantılarını da azaltacaktır.

Aile gelir düzeyi açısından ergenlerin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Kuramsal açıklamalar ve araştırma sonuçlarının aksine bu çalışmada fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve gelecek beklentilerinin ailenin gelir düzeyine duyarlı olmadığı saptanmıştır. Nitekim Sözen, Tüzün, Dokgöz ve Fincancı'ya (1999) göre alt sosyoekonomik düzeydeki çocukların anne ve babaları tarafından daha fazla cezalandırıldıklarını vurgulamaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarında başarı güdüsünün daha yüksek olduğu, sosyal değişmeye daha yatkın oldukları, buna karşın sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarının gelecek beklentileri açısından daha kaderciler oldukları, düşük benlik algısı ve karamsarlık gibi

özelliklerinin daha belirgin olduğu söylenebilir (Kağıtçıbaşı, 1973; Roberts ve Bengston, 1993, Akt., Tuncer, 2011a).

5.1.7. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Geniş aileye sahip ergenlerin çekirdek aileye sahip ergenlere göre daha fazla fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Literatürde araştırmanın bu bulgusuna benzer araştırmalar mevcuttur (Can-Özcan, 2010; Erükçü, 2013). Ailede birey sayısı arttıkça çocuklara verilen ilgi ve alakanın azaldığı düşünülmektedir. Bu nedenle çocukların geniş ailelerde örselenme yaşantılarına maruz kalmasının daha olası olduğu söylenebilir. Geniş ailelerde çocuk yetiştirmede rol ve sorumluluğun kimde olduğuna ilişkin karışıklıklar bulunmaktadır. Bu durum çocukların tutarsız tavırlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. Ayrıca geniş ailelerde ebeveynler dışında diğer aile üyelerinin çocuklara karşı örseleyici davranışlarda bulunmasının daha olası olduğu söylenebilir. Öte yandan aile yapısı açısından duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşama ait puanlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmüştür.

5.1.8. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldığı saptanmıştır. Araştırmanın bu bulgusu bazı araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir (Azizoğlu, 2009; Doğan, 2009; Ducharme, Atkinson ve Poulton, 2001). Öte yandan istismar ve ihmalin anne eğitim düzeyine duyarlı olmadığını saptayan araştırmalar da mevcuttur (Erükçü, 2013; Turan, 2014; Zeren ve diğerleri, 2012). Ayrıca anne eğitim düzeyi yükseldikçe örselenme yaşantılarının arttığını saptayan araştırmalar da bulunmaktadır (Dereli-İman, 2015). Dolayısıyla literatürde anne eğitim düzeyi ile örselenme yaşantıları arasındaki ilişki netliğe kavuşturulamamıştır. Bu araştırmada annesi okuryazar olmayan öğrencilerin

annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldığı saptanmıştır. Anne eğitim düzeyinin çocuk yetiştirme stilinde etkili bir faktör olduğu düşünülmektedir. Okuryazar olmayan anne çocuk yetiştirme konusunda kendisini geliştirme ve bilgi birikimini artırma konusunda bir takım sınırlılıkla karşılaşmaktadır. Ancak okuryazar anneler çocuk yetiştirme ve çocuğun psikolojisini anlama konusunda okuma yazama bilmenin avantajlarına sahiptir. Dolayısıyla okuryazar olmayan annelerin örseleyici davranışlar konusunda daha bilinçsiz olduğu, okuryazar olan annelerin eğer böyle bir bilinçsizliği varsa bile bunu araştırarak aşabileceği düşünülmektedir.

Anne eğitim düzeyi açısından ergenlerin fiziksel İstismar, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Araştırmanın bu bulgusu fiziksel İstismar, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentilerinin anne eğitim düzeyine duyarlı olmadığını göstermektedir. Literatürde bu bulguları destekleyen çok sayıda araştırma mevcuttur (Erükçü, 2013; Şimşek, 2012; Zerenoglu, 2011).

5.1.9. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Baba Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Baba eğitim düzeyi açısından ergenlerin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular baba eğitim düzeyinin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve gelecek beklentilerinin baba eğitim düzeyine duyarlı olmadığı söylenebilir. Literatürde araştırmanın bu bulgusuna benzer çok sayıda araştırma bulgusu mevcuttur (Erükçü, 2013; Zeren ve diğerleri, 2012). Öte yandan araştırma sonuçlarından farklı bulgular da mevcuttur (Arslan, 2014; Can-Özcan, 2010; Dereli-İman, 2015; Tuncer, 2011b).

5.1.10. Ergenlerin Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları İle Gelecek Beklentilerinin Ebeveyn Durumu Değişkenine Göre Farklılaşma Durumuna İlişkin Sonuç Tartışma

Ebeveyn durumu açısından ergenlerin fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam puanları anlamlı düzeyde bir farklılaşma göstermemiştir. Bu bulgular ebeveyn durumunun (annem ve babam birlikte, ayrı yaşıyorlar /boşandılar, annem/ babam öldü) fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar, duygusal ihmal, gelecek beklentileri toplam puanı, iş ve eğitim, evlilik ve aile, din ve toplum ve sağlık ve yaşam üzerinde etkili bir faktör olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve gelecek beklentilerinin ebeveyn durumuna (annem ve babam birlikte, ayrı yaşıyorlar /boşandılar, annem/ babam öldü) duyarlı olmadığı söylenebilir. Literatürde ebeveyn durumu ile çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ilişkisi tartışılmaktadır. Zeren ve diğerlerine (2012) göre ebeveynleri boşanmış öğrenciler daha çok duygusal istismar istismara maruz kalmaktadır. Göktan (2007) parçalanmış ailede yaşayan çocukların geleceğe kaygı ile baktığını vurgulamaktadır. Ancak Buyruk (2009) gelecek beklentilerinin ebeveynlerin boşanıp boşanmadığına göre farklılaşmadığını vurgulamaktadır. Bu araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğu annem ve babam birlikte maddesini işaretlediğinden dolayı örselenme yaşantıları ebeveyn durumuna göre farklılaşmamış olabilir. Ayrıca araştırmadan elde edilen bu bulguların açıklanmasında daha ileri düzeyde araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında, aşağıda sunulan önerilerde bulunulabilir.

- Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının gelecek beklentileri ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının etkileri hayat boyu devam edebilir. Bu nedenle çocukluk döneminde çocuğa verilen eğitimin niteliği son derece önem kazanmaktadır. Bazı ebeveynler örseleyici davranışları tanımamaktadır. Bazı ebeveynler ise örseleyici davranışları eğitimin bir parçası

olarak algılamaktadır. Bu nedenle çocukluk döneminde bakım veren ile çocuk etkileşimi son derece kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca çocukluk döneminde örselenen bireyler hayatın adil olduğuna ilişkin inançlarını kaybedebilir, geleceğe umutsuz bakabilir ve geleceğe ilişkin olumsuz beklentilere sahip olabilir. Bu tür bireyler adil dünya inancı, gelecek zaman beklentileri ve umut açısından eğitilmelidir. Bu kapsamda okullarda rehberlik ve psikolojik danışma servisleri ergenlere geleceğe ilişkin beklentiler konusunda eğitici veya sağaltıcı çalışmalar gerçekleştirmelidir.

- Erkek ergenler kız ergenlere göre daha yüksek düzeyde evlilik ve aileye ilişkin olumlu ilişkin gelecek beklentilerine sahiptir. Evliliğe ilişkin gelecek beklentileri kültüre duyarlıdır. Türkiye’de erkeklerin evliliğe ilişkin algıları daha gelenekseldir. Ancak kız ergenlerde evlilik daha ikinci plandadır. Kız ergenlerin evliliğe ilişkin gelecek beklentileri modern paradigmalardan daha çok etkilenmiştir. Erkek ve kız ergenlerin evliliğe ilişkin gelecek beklentilerindeki farklılık normal karşılanmalıdır. Ancak evliliğe ilişkin olumsuz algı bir problem olarak görülmelidir. Gerek kız gerekse de erkek ergenlerde evliliğe ilişkin olumsuz algılar ergenin evlenme, aile kurma ve çocuk sahibi olma gibi gelecek beklentilerinin oluşmasını engelleyebilir. Bu durum ergenlik döneminin bir gelişim görevi olan gelecek beklentilerinin oluşmasını engelleyebilir. Dolayısıyla ebeveynler ergenlerin gelecek beklentilerini öncelikli olarak önemsemelidir. Okulda öğretmenlerin özellikle rehberlik servisinin gelecek beklentilerinin önemini kavrayıcı etkinliklere ağırlık vermesi gerekmektedir.
- Gelecek beklentileri öğrenim görülen sınıfa göre farklılaşmaktadır. Araştırmacılar, öğretmen ve ebeveynler gelecek beklentilerinin yıldan yıla farklılık gösterebileceğini dikkate almalıdır. Nitekim dokuzuncu sınıfta öğrenim gören öğrenci ile on birinci sınıfta öğrenim gören öğrencinin geleceğe ilişkin beklentileri farklılaşmaktadır. Bu nedenle ders seçimi, meslek seçimi ve alan seçimi gibi eğitsel ve mesleki konularda ya da kişisel konularda kararlar alınırken öğrenim görülen sınıf mutlaka dikkate alınmalıdır.
- Okul başarısını düşük düzeylerde algılayan ergenlerin, okul başarısını orta ve yüksek düzeylerde algılayan ergenlere göre çocukluk döneminde daha çok

fiziksel istismar, fiziksel ihmal ve duygusal istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları sadece çocukluk dönemini değil sonraki gelişim dönemlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle örselenme yaşantılarına yapılan müdahalelerin bir gelişim dönemi ile sınırlandırılmaması gerekmektedir. Nitekim örselenme dönemler arası ve çok boyutlu sonuçları olan bir olgudur. Ergenlik döneminde düşük düzeyde akademik başarıya sahip öğrencilerin çocukluk deneyimleri göz ardı edilmemelidir.

- Düşük düzeylerde okul başarısına sahip ergenlerin düşük düzeylerde genel gelecek beklentilerine, iş ve eğitime ilişkin gelecek beklentilerine ve sağlık ve yaşama ilişkin gelecek beklentilerine sahip olduğu görülmüştür. Düşük düzeyde akademik başarı geleceğe ilişkin olumlu beklentileri azaltmaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin akademik başarının ergen gelecek beklentilerini etkilediğine ilişkin farkındalığa sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda başta lise olmak üzere tüm okullarda akademik başarısızlık gösteren öğrencilere tamamlayıcı ve ekstra kurslar açılmalıdır. Eğitim politikaları yapılandırılırken “sıfır akademik başarısızlık” öncelikli ilke olmalıdır.
- Kardeş sayısı fazla ergenlerin kardeş sayısı az olan ergenlere göre ve geniş aileye sahip ergenlerin çekirdek aileye sahip ergenlere göre çocukluk döneminde daha fazla örselenme yaşantılarına maruz kaldığı saptanmıştır. Kalabalık aileler istismar yaşantıları açısından riskli ailelerdir. Bu bağlamda kalabalık ailelerde ebeveynlerin bu riskin bilincinde olması gerekmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ailelere çocuk istismarı ve risk faktörlerine ilişkin eğitimler verilmelidir.
- Düşük ve orta aile gelir düzeyine sahip ergenlerin yüksek aile gelir düzeyine sahip ergenlere göre daha fazla duygusal istismara maruz kaldığı saptanmıştır. Düşük ekonomik düzey örselenme yaşantıları açısından bir risk faktörüdür. Düşük ekonomik düzeye sahip ailelerin bu riske ilişkin farkındalığının artırılması gerekmektedir. Ayrıca okullarda yoksul öğrencilerin tespitine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Tespit edilen yoksul öğrenciler devletin ilgili kurumlarına bildirilmelidir.

- Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre daha fazla fiziksel ihmale maruz kaldığı saptanmıştır. Başta anne olmak üzere ebeveyn eğitimsizliği örselenme açısından bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda okullarda yapılacak bir tarama ile okuryazar olamayan anneler tespit edilebilir. Tespit edilen anneler Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hem örselenme hem de okuma yazma açısından eğitilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avci, A. ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Adams, J. and Nettle, D. (2009) Time perspective, personality and smoking, body mass, and physical activity: An empirical study. *British Journal of Health Psychology*, 14, 83-105.
- Adelabu, D. H. (2007). Time perspective and school membership as correlates to academic achievement among African American adolescents. *Adolescence*, 42(167), 525-538.
- Afifi, T. O., Mather, A., Boman, J., Fleisher, W., Enns, M. W., MacMillan, H., and Sareen, J. (2011). Childhood adversity and personality disorders: Results from a nationally representative population-based study. *Journal of Psychiatric Research*, 45(6), 814-822.
- Akbulut, N. (2010). *The relationship between vocational maturity and hopelessness among female and male twelfth grade students*. (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akman, B. (2002). Korunmaya muhtaç çocuklarla ailesi ile yaşayan çocukların kavram gelişimlerinin ve okula hazır bulunuşluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13(1), 74-85.
- Altuntaş, S. (2013). *Lise son sınıf öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Annerback, E. M., Wingren, G., and Gustafsson, P. A. (2010). Prevalence and characteristics of child physical abuse in Sweden-findings from a population-based youth survey. *Acta Paediatrica*, 99(8), 1229-1236.
- Aral, G. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 36-39.
- Arata, C. M., Rohling, L. J., Bowers, D., and O'Brien, N. (2007). Differential correlates of multi-type maltreatment among urban youth. *Child Abuse & Neglect*, 31(4), 393-415.

- Armağan, E. (2007). Çocuk ihmali ve istismarı: psikoz tablosu sergileyen bir istismar olgusu. *Yeni Symposium Dergisi*, 45(4), 170-173.
- Arslan, E. (2014). *Ailenin sosyo ekonomik yapısı ile meslek lisesi öğrencilerinin gelecek beklentisi arasındaki ilişki (İstanbul ili Sultanbeyli ilçesindeki Endüstri meslek liseleri örneği)*. (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Artar, M. (2003). Depremi yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriği. *Kriz Dergisi*, 11(3), 21-27.
- Akdaş, A. (2005). *Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, geçerlik ve güvenirlik çalışması*. (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Atasoy, S. (2012). *Farklı yaş gruplarının merkezi sınavlara hazırlanma sürecindeki durumluk kaygı düzeyleri ve gelecek zaman perspektiflerinin karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Athawale, R. (2004). *Cultural, gender and socio-economic differences in time perspective among adolescents*. (Master dissertation). University of Free State.
- Avcı, M. (2006). Ergenlikte toplumsal uyum sorunları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 39-64.
- Avcı, S. ve Erden, M. (2009). Gelecek Zaman Algısı Ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(38), 1-12.
- Ayan, S. (2007). *Aile içinde çocuğa yönelik şiddet (Sivas ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerine bir inceleme)*. (Doktora tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 7(26), 2-9.
- Aydın, O. (2003). 18-25 yaş grubu erkeklerde çocukluk çağı örselenme yaşantısının incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18, 7-20.
- Aylar, E. (2012). Bir örnek olay incelemesi: Sosyo-kültürel teori bağlamında geleceğe yönelik hedefler ve öz-düzenleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 767-782.
- Azizoğlu, M. (2009). *Lise ergenlerinde duygusal istismarın başarıya etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Bacanlı, F. (2006). Kariyer Araştırma Yetkinlik Beklentisi Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 301-330.
- Bacanlı, H. (2001). Eş tercihleri. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 15(2), 7-16.
- Bahçecik, N. ve Kavaklı, A. (1993). Çocuk istismarı ve ihmalini hazırlayıcı nedenler. *Hemşirelik Bülteni*, 7(28), 33-37.
- Bal, S., Van Oost, P., and Bourdeaudhuij, I. D. (2003). Avoidant coping as a mediator between self-reported sexual abuse and stress-related symptoms in adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 27(8), 883-897.
- Bandura, A. (1978). The self system in reciprocal determinism. *American Psychologist*, 33, 344-358.
- Başkal, S. (2009). *Anadolu, fen ve genel liselerde eğitim alan son sınıf öğrencilerinin bir üst öğrenime geçişte meslek seçimi ile ilgili yaşadıkları kaygıların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayoğlu, A. S. ve Purutçuoğlu, E. (2010). Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin gelecek beklentileri ve sosyal destek algıları. *Kriz Dergisi*, 18(1), 27-39.
- Bekçi, B. (2006). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ve öfke tetikleyicileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bembenutty, H. and Karabenick, S. A. (2004). Inherent association between academic delay of gratification, future time perspective, and self-regulated learning. *Educational Psychological Review*, 16(1), 35-57.
- Bentley, A. M. (1983). Personal and global futurity in Scottish and Swazi students. *Journal of Social Psychology*, 121(2), 223-229.
- Berzonsky, M. D. (2000). Theories of adolescence. In G. Adams (Ed.), *Adolescent Development: The essential reading* (pp. 9-27). Oxford: Blackwell Published.
- Beyazova, U. ve Şahin, F. (2007). Çocuk İstismarı ve ihmaline yaklaşımda hastane çocuk koruma birimleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 42, 16-18.
- Beyaztaş, F. Y., Oral, R., Bütün, C., Beyaztaş, A. ve Büyükkayhan, D. (2009). Fiziksel çocuk istismarı: Dört vakanın sunumu. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52, 75-80.

- Bilgin N. G., Toros, F., Çamdeviren, H., Şaşmaz, T. ve Mert, E. (2004). Evde fiziksel ve sözel olarak cezalandırılan çocukların sosyodemografik özellikleri: Prevelans çalışması. *Yeni Symposium*, 42(3), 131-139.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. ve Güneysu, S. (1991). 4-12 yaşları arasında 16.100 çocukta, örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. İçinde E. Konanç, İ. Gürkaynak. (Ed.). *Çocuk İstismarı ve İhmali* (s. 45-53). Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Boden, J. M., Horwood, J. L., and Fergusson, D. M. (2007). Exposure to childhood sexual and physical abuse and subsequent educational achievement outcomes. *Child Abuse & Neglect*, 31(10), 1101-1114.
- Bonnidell, C. (2000). *Ergenlerde ahlak gelişimi ve cinsellik*. (Çeviren, Gündüz, T.). Bursa: Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi.
- Bostancı, N., Albayrak, B., Bakoğlu, İ. ve Çoban, S. (2006). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travmalarının depresif belirtileri üzerine etkisi. *Yeni Symposium Dergisi*, 44(2), 100-106.
- Boutwell, B. B., Franklin, C. A., Barnes, J. C., and Beaver, K. M. (2011). Physical punishment and childhood aggression: The role of gender and gene-environment interplay. *Aggressive Behavior*, 37, 559-568.
- Brown, G. R. and Anderson, B. (1991). Psychiatric morbidity in adult psychiatric inpatients with childhood histories of sexual and physical abuse. *The American Journal of Psychiatry*, 148(1), 55-61.
- Brown, J. D. and Marshall, M. (2001). Great expectation: Optimism and pessimism in achievement settings. In E. C. Chang (Ed.), *Optimism & pessimism implications for theory, research and practice*. (pp. 239-256). Washington: American Psychological Association.
- Buccheri, R., Gesu, V. D., and Saniga, M. (2000). *Studies on the structure of time: From physics to psycho(patho)logy*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Bulut, I. (1996). *Genç anne ve çocuk istismarı*. Ankara: Bizim Büro.
- Burack, J. A., Flanagan, T., Peled, T., Sutton, H. Z., Zygmuntowicz, C., and Manly, J. T. (2006). Social perspective-taking skills in maltreated children and adolescents. *Developmental Psychology*, 42(2), 207-217.

- Buyruk, M. (2009). *Ailenin sosyo ekonomik yapısının meslek lisesi öğrencilerinin gelecek beklentisine etkileri: İstanbul ili Bayrampaşa ilçesi İnönü Anadolu Teknik, Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi örneği*. (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Büke, A. S. (2006). *Travma. Çocukluk çağı travmaları*. Ankara: MN Medikal ve Nobel Tıp Kitap Sarayı.
- Canbulat, T., Küçükkaragöz, H., Erdoğan, F. ve Yeşiloğlu, A. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarında empatik eğilim düzeyi ve geleceğe dönük beklenti. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 651-665.
- Cankaya, B., Talbot, N. L., Ward, E. A., and Duberstein, P. R. (2012). Parental sexual abuse and suicidal behaviour among women with major depressive disorder. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 57(1), 45-51.
- Can-Özcan, M. (2010). *İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Carver, S. C. and Scheier, M. F. (2005). Optimism. In C. R Synder and J. Lopez, (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology* (pp. 231-243). US: Oxford University Press.
- Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., and Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 98-124.
- Chapple, C. L., Tyler, K., and Bersani, B. E. (2005). Child neglect and adolescents violence: Examining the effects of self-control and peer rejection. *Violence and Victims*, 2(1), 39-53.
- Chiaburu, S. D. and Lindsay, D. R. (2008). Can do or will do? The importance of self-efficacy and instrumentality for training transfer. *Human Resource Development International*, 11, 199-206.
- Clausen, A. H. and Crittenden, P. M. (1991). Physical and psychological maltreatment: Relations among types of maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 15(1), 5-18.
- Coleman, J. and Hagell, A. (2007). *Nature of risk and resilience in adolescent*. UK: John Willey & Sons.

- Coleman, M. and Ganong, L. H. (1984). Effect of family structure on family attitudes and expectations. *Family Relations*, 33(3), 425-432.
- Coşgun, E. (2010). *Suçta yönelen ergenlerde, çocukluk döneminde örseleyici yaşantılara maruz kalma düzeyi ile adil dünya inancı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cowen, P. (1999). Child neglect injuries of omission. *Pediatric Nursing*, 25(4), 18-40.
- Çaylar, G. (2010). *Üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerine etki eden faktörler, bu faktörlerin birbirleriyle ilişkileri ve bireylerin depresyon, anksiyete hislerine olan etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Çelikel, F. Ç. ve Erkorkmaz, Ü. (2008). Üniversite öğrencilerinde depresif belirtiler ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 45(4), 122-129.
- Çileli, M. (1987). *Ergenlikte ahlak gelişimi*. Ankara: Hacettepe-Taş Kitapçılık.
- Çuhadaroglu-Çetin, F. Ç., Canat, S., Kılıç, E., Şenol, S., Rugancı, N., Öncü, B., Hoşgör, A. G., Işıklı, S. ve Avcı, A. (2004). Ergen ve ruhsal sorunları: Durum saptama çalışması. *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*, 4, 21-23.
- Demir, M. (2008). *Çocuk ve ergenlerin cinsel istismarı sonrası akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu özelliklerinin incelenmesi*. (Uzmanlık tezi). Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bursa.
- Dereboy, İ. F. (1993). *Kimlik bocalaması: Anlamak, tanımak, ele almak*. Malatya: Özmert Ofset.
- Dereli-İman, E. (2015). Ergenlerin çocukluk örselenme yaşantıları ile empatik eğilim, sosyal sorun çözme becerileri arasındaki ilişki. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(3), 235-256.
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adölesan Sağlığı Sempozyum Dizisi*, 63, 19-21.
- Doğan, Ö. Ö. (2009). *Cinsel istismara uğrayan ergen olgularda bireysel, ailesel ve istismara ait özelliklerin tanımlanması ve bu özellikler ile birlikte başa çıkma biçimleri, aile işlevleri ve anne baba tutumlarının ve olgu olmaya etkisinin belirlenmesi*. (Uzmanlık tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir.

- Dokgöz, H. ve Afşin, H. (2004). *Çocuk istismarını tespit etmede ve önlemede dış hekiminin rolü*. Ankara: Adli Tıp Kurumu Yayınları.
- Dolores, M., Braquehais, M., Oquendo, A., Baca-García, E., and Sher, L. (2010). Is impulsivity a link between childhood abuse and suicide? *Comprehensive Psychiatry*, 51(2), 121-129.
- Dönmez, A. ve Çelen, N. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Drake, L., Duncan, E., Sutherland, F., Abernethy, C. and Henry, C. (2008). Time perspective and correlates of wellbeing. *Time & Society*, 17(1), 47-61.
- Dubowitz, H. (2002). Preventing child neglect and physical abuse. *Pediatrics in Review*, 23, 191-196.
- Ducharme, J. M., Atkinson, L., and Poulton, L. (2001). Errorless compliance training with physically abusive mothers: A single-case approach. *Child Abuse & Neglect*, 25(6), 855-868.
- Duncan, A. E., Sartor, C. E., Scherrer, J. F., Grant, J. D., Heath, A. C., Nelson, E. C., Jacob, T. and Bucholz, K. K. (2008). The association between cannabis abuse and dependence and childhood physical and sexual abuse: Evidence from an offspring of twins design. *Addiction*, 103(6), 990-997.
- Eisenberg, M. E., Ackard, D. M., and Resnick, M. D. (2007). Protective factors and suicide risk in adolescents with a history of sexual abuse. *The Journal of Pediatrics*, 151(5), 482-487.
- Elbedour, S., Abu-Bader, S., Onwuegbuzie, A. J., Abu-Rabia, A., and El-Aassam, S. (2006). The scope of sexual, physical, and psychological abuse in a Bedouin-Arab community of female adolescents: The interplay of racism, urbanization, polygamy, family honor, and the social marginalization of women. *Child Abuse & Neglect*, 30(3), 215-229.
- Elmacı, E. N. (2007). *Ortaöğretim son sınıf öğrencilerinin gelecek ile ilgili mesleki beklentilerinin bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Erikson, E. H. (1980). *Identity and life cycle*. New York: Norton & Company.
- Eroğul, A. R. Ç. ve Türk, S. B. (2013). An investigation of the relationship between childhood trauma experience of adolescents and the anger expression styles,

- selfesteem, life satisfaction. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 1421- 1439.
- Eröcal, M., Alyanak, B. ve Mukaddes, N. M. (1995). 1994 yılında İst. Tıp Fak. Çocuk Psikiyatrisi'ne cinsel taciz öyküsü ile başvuran çocukların sosyodemografik özellikleri ve psikiyatrik semptomlarının incelenmesi. *5.Ulusal Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kongresi*, Ankara, sözel bildiri.
- Erükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eryılmaz, A. (2011). Ergen öznel iyi oluşu ile olumlu gelecek beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 24, 209-215.
- Felson, R. B. and Lane, K. J. (2009). Social learning, sexual and physical abuse and adult crime. *Aggressive Behavior*, 35(6), 489-501.
- Fergusson, D. M. and Lynskey, M. T. (1997). Physical punishment/maltreatment during childhood and adjustment in young adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 21(7), 617-630.
- Finkelhor, D. (1993). Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 17(1), 67-70.
- Finzi, R., Ram, A., Even, D. H., Shnit, D., and Weizman, A. (2001). Attachment styles and aggression in physically abused and neglected children. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 769-787.
- Gazioğlu, A. E. İ. (2006). Genç yetişkinlerin evlilik ve aile hayatına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23, 107-123.
- Geldard, K., Geldard, D., and Foo, R. Y. (2016). *Counselling adolescents: The proactive approach for young people*. (4th edition). London: Sage.
- Gjesme, T. (1979). Future time orientation as a function of achievement motives, ability, delay of gratification, and sex. *The Journal of Psychology*, 101(2), 173-188.

- Goldstein, A. L., Faulkner, B., and Wekerle, C. (2013). The relationship among internal resilience, smoking, alcohol use, and depression symptoms in emerging adults transitioning out of child welfare. *Child Abuse & Neglect*, 37(1), 22-32.
- Golge, Z. B., Yavuz, F., and Basol, I. (2003). Classifying rape cases in Turkey. *Forensic Science International*, 136, 296-297.
- Göktan, B. (2007). *Deniz lisesi öğrencilerinin kişilik özellikleri, aile ortamını algılamaları ve gelecek kaygıları arasındaki ilişki üzerine bir inceleme*. (Yüksek lisans tez). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gölge, Z. B. (2005). Cinsel travma sonrası oluşan ruhsal sorunlar. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 42(1-2-3-4), 19-28.
- Gönül, E. (2008). *Kimlik statülerinin 22-30 yaşlar arasındaki genç yetişkinlerin yaşadığı kaygı düzeyi ile ilişkisi*. (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gönüllü, M. (2003). Lise öğrencilerinin bulundukları liseye göre gösterdiği toplumsal farklılıklar: Sivas ili merkez ilçe örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Tartışmaları Dergisi*, 1, 29-30.
- Grover, L. R. and Nangle, D. W. (2007). Introduction to the special section on adolescent romantic competence: Development and adjustment implications. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(4), 485-490.
- Güler, A. (2004). *Relationship between self-construals and future time orientations*. (Master thesis). The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *CÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Güler-Edwards, A. (2008). *Relationship between future time orientation, adaptive self-regulation, and well-being: Self-type and age related differences*. (Doctoral dissertation). Middle East Technical University, Ankara.
- Güleri, M. (1998). Üniversiteli ve işçi gençliğin gelecek beklentileri ve kötümserlik düzeyleri. *Kriz Dergisi*, 6(1), 55-65.
- Gültekin, M. (2006). Eğitimde güncel bir kavram: Gelecek Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 45, 61-83.

- Günay, G. ve Bener, Ö. (2013). Gençlerin evlilik ve aile yaşamına ilişkin tutumları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-16.
- Gündoğdu, M. ve Zeren, Ş. G. (2004). Yetiştirme yurdunda ve ailesinin yanında kalan ergenlerin kimlik gelişimlerinin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 22(3), 57-63.
- Gündüz, B. ve Gökçakan, Z. (2004). Fiziksel istismar açısından üniversite öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 29-40.
- Gündüz, B., Çapri, B., Akbay, S. E. ve Tunç, A. (2013). Attachment styles, abuse experiences and depression. *Educational Research and Reviews*, 8(17), 1604-1612.
- Gürvardar, D. (2001). *Yetiştirme yurdunda yetişen çocuklar ile ana-baba yanında yetişen çocukların umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hampel, P., Meier, M., and Kummel, U. (2008). School-based stress management training for adolescents: Longitudinal results from an experimental study. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(8), 1009-1024.
- Hascher, T., van der Veen, I., and Roede, E. (2005). Relations between adolescents' self-evaluations, time perspectives, motivation for school and their achievement in different countries and at different ages. *European Journal of Psychology of Education*, 20(3), 209-225.
- Haskett, M. E., Allaire, J. C., Kreig, S., and Hart, K. C. (2008). Protective and vulnerability factors for physically abused children: Effects of ethnicity and parenting context. *Child Abuse & Neglect*, 32(5), 567-576.
- Havighurst, R. J. (1948/1974). *Developmental tasks and education*. (3rd ed.). New York: McKay. (Original work published in 1948.)
- Hay, T. and Jones, L. (1994). Societal interventions to prevent child abuse and neglect. *Child Welfare*, 73(5), 379-403.
- Herrenkohl, T. I., Tajima, E. A., Whitney, S. D., and Huang, B. (2005). Protection against antisocial behavior in children exposed to physically abusive discipline. *Journal of Adolescent Health*, 36(6), 457-465.

- Heubner E. S. (1991). Correlates of life satisfaction in children. *School Psychology Quarterly*, 6(2), 103-111.
- Hibbard, R., Barlow, J., MacMillan, H., Christian, C. W., Crawford-Jakubiak, J. E., Flaherty, E. G., and Sege, R. D. (2012). Psychological maltreatment. *Pediatrics*, 130(2), 372-378.
- Holman, E. A. and Zimbardo, P. (2009). The social language of time: The perspective-social network connection. *Basic and Applied Social Psychology*, 31(2), 136-147.
- Honora, D. T. (2002). The relationship of gender and achievement to future outlook among African American adolescent. *Adolescence*, 37(146), 301-316.
- Horton, C. B. and Cruise, T. K. (2001). *Child abuse and neglect: The school's response*. New York: The Guilford Press.
- Husman, J., McCann, E., and Crowson, H. M. (2000). Volitional strategies and future time perspective: Embracing the complexity of dynamic interactions. *International Journal of Educational Research*, 33(7), 777-799.
- Hussey, J. M, Cheng J. J., and Kotch, J. B. (2006). Child maltreatment in the united states: Prevalence, risk factors and adolescent health consequences. *Pediatrics*, 118(3), 933-942.
- Iwaniec, D. (2006). *The Emotionally abused and neglected child: Identification, assessment and intervention: A practice handbook*. (Second Ed.). West Sussex: John Wiley and Sons.
- İmamoğlu, E. O. ve Güler, A. (2007). Geleceğe ilişkin yönelimlerde benlik tipine bağlı farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(60), 115-132.
- İşeri, E. (2008) *Cinsel istismar*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- James, W. (1950). *The principles of psychology*. New York: Dover Publications.
- Kaplan, S., Pelcovitz, D., and Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: A review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-22.
- Kaptanoğlu, C., Aksaray, G. ve Seber, G. (1993). Cinsel Travma öyküsü veren psikiyatrik hastalarda ruhsal belirti dağılımı. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 2, 297-301.

- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47(2), 140-151.
- Karadeniz, S. (2008). *Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile psikolojik doğum sırası arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Karakoç, A., Bingöl, F. ve Karaca, S. (2013). Lise öğrencilerinde ergen öznel iyi oluş ile olumlu gelecek beklentisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli Akademik Spor Sağlık ve Tıp Bilimleri Dergisi*, 6(3), 43-50.
- Karakuş, M. (2010). *Sokak çocuklarının sosyo-kültürel durumları ve gelecek beklentileri (Diyarbakır örneği)*. (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kars, Ö. (1994). *Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri ve okul başarısına etkisi*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kathryn, L. H. and David, A. W. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse & Neglect*, 26(6), 679-95.
- Kaya, S. (2014). *Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu'nun Türkçe'ye uyarlanması*. (Yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Keldal, G. (2015). *Üniversite öğrencilerinin evliliğe ilişkin tutumlarının yordayıcısı olarak eş seçme stratejileri ve cinsiyet rol algıları*. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kendall-Tackett, K. (2012). *The Long-term health effects of child sexual abuse*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Kendall-Tackett, K. A., Williams, L. M., and Finkelhor, D. (1993). Impact of sexual abuse on children: A review and synthesis of recent empirical studies. *Psychological Bulletin*, 113(1), 164-180.
- Kendall-Tackett, K.A. (2002). The health effects of childhood abuse: Four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse & Neglect*, 6(7), 715-730.
- Keskin, G. ve Çam, O. (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik hemşirelik yaklaşımı. *Yeni Symposium Dergisi*, 43(3), 118-125.

- Kocaer, Ü. (2006). *Hekim ve hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kolko, D. J. (1996). Clinical monitoring of treatment course in child physical abuse: Psychometric characteristics and treatment comparisons. *Child Abuse Neglect*, 20(1), 23-43.
- Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Kozcu, Ş. (1991). *Çocuk istismarı ve ihmali*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kurtz, P. D., Gaudin, J. M., Howing, P. T., and Wodarski, J. S. (1993). The consequences of physical abuse and neglect on the school age child: Mediating factors. *Children and Youth Services Review*, 15(2), 85-104.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lansford, J. E., Kenneth, A. D., Pettit, G. S., Bates, J. E., Crozier, J., and Kaplow, J. (2002). A 12-year prospective study of the long term effects of early child physical maltreatment on psychological, behavior and academic problems in adolescence. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 156, 824-830.
- Lanz, M. and Rosnati, R. (2002). *Adolescents' and young adults' construction of the future effects of family relations, self-esteem, and sense of coherence*. Frankfurt: Peter Lang.
- Lennings, C. L., Burns, A. M., and Cooney, G. (1998). The Profiles of time perspective and personality: Developmental considerations. *Journal of Psychology*, 132, 629-642.
- Lens, W., Paixao, M. P., Herrera, D., and Grobler, A. (2012). Future time perspective as a motivational variable: Content and extension of future goals affect the quantity and quality of motivation. *Japanese Psychological Research*, 54(3), 321-333.
- Lerner, M. J. and Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 5, 1030-1051.

- Lerner, R. and Steinberg, L. (2004). *Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development*. New York: Wiley.
- Luyckx, K., Lens, W., Smits, I., and Goossens, L. (2010). Time perspective and identity formation: Short-term longitudinal dynamics in college students. *International Journal of Behavioral Development*, 34(3), 238-247.
- Majer, M., Nater, U. M., Lin, J. M. S., Capuron, L., and Reeves, W. C. (2010). Association of childhood trauma with cognitive function in healthy adults: A pilot study. *BMC Neurology*, 10(61), 1-10.
- Malmberg, L. E. (2002). *Adolescents' biased means and future expectations*. Frankfurt: Peter Lang.
- Mammen, O. K., Kolko, D. J., and Pilkonis, P. A. (2002). Negative affect and parental aggression in child physical abuse. *Child Abuse & Neglect*, 26(4), 407-424.
- Maniglio, R. (2011). The role of childhood trauma, psychological problems, and coping in the development of deviant sexual fantasies in sexual offenders. *Clinical Psychology Review*, 31(5), 748-756.
- Mash, E. J. and Wolfe, D. A. (1991). Methodological issues in research on physical child abuse. *Criminal Justice and Behavior*, 18(1), 8-29.
- May-Chahal, C. and Cawson, P. (2005). Measuring child maltreatment in the United Kingdom: A study of the prevalence of child abuse and neglect. *Child Abuse Neglect*, 29(9), 969-84.
- McCabe, K. and Barnett, D. (2000). First comes work, then comes marriage: Future orientation among African American young adolescents. *Family Relations*, 49(1), 63-72.
- McCord, J. (1983). A forty year perspective on effects of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 7(3), 265-270.
- McCoy, M. L. and Keen, S. M. (2009). *Child abuse and neglect*. New York: Psychology Press.
- Mccullough, C., Miller, E., and Johnson, J. G. (2010). Childhood emotional abuse, cruel physical punishment, and anxiety among adolescent primary care patients. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 3(3), 224-233.
- McGrath, J. E. and Kelly, J. R. (1986). *Time and human interaction: Toward a social psychology of time*. New York: Guilford.

- McGrath, J. E. and Tschan, F. (2004). *Temporal matters in social psychology: Examining the role of time in the lives of groups and individuals*. Washington, DC: American Psychological Association.
- McWhirter, E. H. and McWhirter, B. T. (2008). Adolescent future expectations of work, education family and community. *Youth & Society*, 40(2), 182-202.
- Mersky, J. P. and Topitzes, J. (2010). Comparing early adult outcomes of maltreated and non-maltreated children: A prospective longitudinal investigation. *Children and Youth Services Review*, 32(8), 1086-1096.
- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E., and Herbison, G. P. (1996). The Long-term impact of the psycial, emotional and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse & Neglect*, 20(1), 7-21.
- Nemlioğlu, S. B. (2011). *Ergenlikte romantik ilişkiler*. (Doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ney, G. P., Fung, T., and Wickett, R. A. (1994). The worst combinations of child abuse and neglect. *Child Abuse and Neglect*, 18(9), 705-714.
- Nurcombe, B. (2000). Child sexual abuse I: Psychopathology. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 34(1), 85-91.
- Nurmi, J. E. (1989). Development of orientation to the future during early adolescence: A four-year longitudinal study and two cross-sectional comparisons. *International Journal of Psychology*, 24, 195-214.
- Nurmi, J. E. (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11, 1-59.
- Nurmi, J. E. (2004). *Socialization and self-development: Channeling, selection, adjustment, and reflection*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Nuttin, J. and Lens, W. (1985). *Future time perspective and motivation: Theory and research method*. Leuven: Leuven University Press.
- Oettingen, G. and Mayer, D. (2002). The motivating function of thinking about the future: Expectations versus fantasies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(5), 1198-1212.
- Oksal, A. ve Sadioğlu, Ö. (2009). Bursa ili merkez ilçelerindeki okullarda öğrenim gören lise son sınıf öğrencilerinin gelecek zaman perspektifleri üzerine bir çalışma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 4(1), 128-138.

- Olive, M. F. (2007). *Child abuse and stres disorders*. New York: Infobase Publishing.
- Onur, B. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (4.Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Oral, C. (2006). *Gecekondu bölgesinde yaşayan kadınların aile planlaması konusunda bilgi, tutum ve davranışlarının saptanması*. (Yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Oral, G. (2004). *Risk altındaki çocukların saptanmasında öğretmenin rolü*. İstanbul: Türkiye Temel Eğitime Destek Programı.
- Orhon, F. Ş. (2008). Ankara çocuk koruma biriminde izlenen olguların değerlendirilmesi. *Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Sempozyumu*, 08-10 Mayıs 2008, Bildiri Sunumu, Ankara.
- Oshri, A., Tubman, J. G., and Burnette, M. L. (2012). Childhood maltreatment histories, alcohol and other drug use symptoms and sexual risk behavior in a treatment sample of adolescents. *American Journal of Public Health*, 102, 250-257.
- Otto, K. and Dalbert, C. (2005). Belief in a just world and its functions for young prisoners. *Journal of Research in Personality*, 39(6), 559-573.
- Özcan, M. (2010). *Anadolu meslek lisesi öğrencilerinin okudukları okulu seçme nedenleri ve gelecek beklentileri*. (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özcebe, H. (2006). *Güç koşullar altındaki çocuklar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Özen, Ş., Antar, S. ve Özkan, M. (2007). Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk, sigara ve alkol kullanımı üzerine etkisi, üniversite son sınıf öğrencilerini inceleyen bir çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*; 20(2), 79-87.
- Özmen, K. S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Öztop, B. D. ve Özcan, Ö. Ö. (2010). Cinsel istismar vakalarının sosyodemografik ve klinik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Yeni Symposium Dergisi*, 48(4), 270-276.
- Page, Z. A. (2004). Çocuk cinsel istismarı: Cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 103-113.

- Peetsma, T. (2000). Future Time perspective as a predictor of school investment. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 44(2), 177-192.
- Pelcovitz, D., Kaplan, S. J., Ellenberg, A., Labruna, V., Salzinger, S., Mandel, F., and Weiner, M. (2000). Adolescent physical abuse: Age at time of abuse and adolescent perception of family functioning. *Journal of Family Violence*, 15(4), 375-389.
- Perkins, D. F. and Jones, K. R. (2004). Risk behaviors and resiliency within physically abused adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 28(5), 547-563.
- Peterson, C. (2000). The future of optimism. *American Psychologist*, 55, 44-55.
- Piaget, J. (1969). *The Child's conception of time*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Polat, O. (1998). *Çocuk istismarı nedir?* İstanbul: Analiz Yayınları.
- Polat, O. (2000). *Çocukta cinsel istismar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınları.
- Polat, O. (2002). *Sokak çocukları*. İstanbul: Özgün Ofset.
- Polat, O. (2007a). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1 tanımlar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2007b). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2 önleme ve rehabilitasyon*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat-Balcı, G. (2011). *Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde çocukluk çağı travmalarının bağlanma ile ilişkisi*. (Tıpta uzmanlık tezi). Sağlık Bakanlığı, İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Has. Eğt. ve Arş. Hastanesi, İstanbul.
- Poole, M. E. and Cooney, G. H. (1987). Orientations to the future: A comparison of adolescents in Australia and Singapore. *Journal of Youth and Adolescence*, 16(2), 129-151.
- Salmela-Aro, K. (2001). *Personal goals during the transition to young adulthood*. New York: Routledge.
- Schatz, J. N., Smith, L. E., Barkowski, J. G., Whitman, T. L., and Keogh, D. A. (2008). Maltreatment risk, self regulation and maladjustment in at risk children. *Child Abuse & Neglect*, 32(10), 972-982.

- Schultz, D., Tharp-Taylor, S., Haviland, A., and Jaycox, L. (2009). The relationship between protective factors and outcomes for children investigated for maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 33(10), 684-698.
- Seginer, R. and Lilach, E. (2004). How adolescents construct their future: The effect of loneliness on future orientation. *Journal of Adolescence*, 27(6), 625-643.
- Seijts, G. H. (1998). The importance of future time perspective in theories of work motivation. *The Journal of Psychology*, 132, 154-168.
- Seligman, M. (1998). *Learned optimism*. New York: Pocket Books.
- Servaty, L. and Weber, K. (2011). The relationship between gender and attitudes towards marriage. *Journal of Student Research*, 1-17.
- Shell, D. F. and Husman, J. (2001). The multivariate dimensionality of personal control and future time perspective beliefs in achievement and self-regulation. *Contemporary Educational Psychology*, 26(4), 481-506.
- Shin, S. H., Edwards, E. M., and Heeren, T. (2009). Child abuse and neglect: Relations to adolescent binge drinking in the national longitudinal study of adolescent health (AddHealth) study. *Addictive Behaviors*, 34(3), 277-280.
- Shmotkin, D. and Eyal, N. (2003). Psychological time in later life: Implications for counseling. *Journal of Counseling and Development*, 81(3), 259-273.
- Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik algıları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Siyez, D. M. (2006). *15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların koruyucu ve risk faktörleri açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Siyez, D. M. (2009). *Ergenlerde problem davranışlar*. Ankara: Pegem A Yayınları
- Sofuoğlu, Z., Oral, R., Aydın, F., Cankardeş, S., Kandemirci, B., Koç, F., Halıcıoğlu, O. ve Akşit, S. (2014). Türkiye'nin üç ilinde olumsuz çocukluk çağı deneyimleri epidemiyolojik çalışması. *Türk Pediatri Arşivi*, 49, 47-56.
- Sözen, Ş., Tüzün, B., Dokgöz, H. ve Fincancı, Ş. K. (1999). Bireysel ve toplumsal şiddetin sorgulanması: Bir Anket Çalışması. *Adli Tıp Bülteni*, 4, 54-59.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. (Çeviren, Çok, F.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Şahin, F. (2002). Çocuk ihmali: Tanı ve tedavide hekimler için ipuçları. *Klinik Pediatri Dergisi*, 1(3), 103-106.
- Şahin, F. ve Beyazova, U. (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 90-94.
- Şimşek, H. (2012). Güneydoğu Anadolu bölgesindeki lise öğrencilerinin gelecek beklentileri ve gelecek beklentilerini etkileyen faktörler. *Journal of Theoretical Educational Science*, 5(1), 90-109.
- Taban, N. and Lutzker, J. R. (2001). Consumer evaluation of an ecobehavioral program for prevention and intervention of child maltreatment. *Journal of Family Violence*, 16(3), 323-330.
- Tan, M. (1994). *Çocukluk: Dün ve bugün. Toplumsal tarihte çocuk*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Taner, Y. ve Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35, 82-86.
- Tanner, K. and Turney, D. (2003). What do we know about child neglect? A critical review of the literature and its application to social work practice. *Child & Family Social Work*, 8(1), 25-34.
- Taşdelen, N. (1995). *Examination of the effects of perceived psychological maltreatment of mothers on adolescent's self concept, emotional and behavioral problems and academic achievement*. (Yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Temel, Z. F. ve Aksoy, A. B. (2001). *Ergen ve gelişimi yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Thompson, A. and Kaplan, C. (1999). Emotionally abused children presenting to child psychiatry clinics. *Child Abuse & Neglect*, 23, 191-196.
- Thompson, M. P., Kingree, J. B., and Desai, S. (2004). Gender differences in long-term health consequences of physical abuse of children: Data from a nationally representative survey. *American Journal of Public Health*, 94(4), 599-604.
- Thompson, R. and Neilson, E. C. (2014). Early parenting: The roles of maltreatment, trauma symptoms, and future expectations. *Journal of Adolescence*, 37(7), 1099-1108.

- Thornberry, T. P., Matsuda, M., Greenman, S. J., Augustyn, M. B., Henry, K. L., Smith, C. A., and Ireland, T. O. (2014). Adolescent risk factors for child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 38(4), 706-722.
- Tokuç, B., Evren, H. ve Ekuklu, G. (2009). Edirne ve Hayranbolu Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinde umutsuzluk ve sürekli kaygı düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(2), 155-60.
- Topaktaş, B. (2015). *Adölesanlarda algılanan sosyal desteğin gelecek beklentisi ve ruhsal belirti düzeyleri ile ilişkisi*. (Uzmanlık tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80.
- Tsuzuki, M. (2004). Longitudinal analysis of future time perspective during transition from junior high school to high school. *The autumn Seminar of the Japanese Research Association of Psychological Science*, Tottori, Japan.
- Tugay, D. (2008), *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tuncer, M. (2011a). Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Electronic Turkish Studies*, 6(3), 1265-1275.
- Tuncer, M. (2011b). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 6(2). 933-946
- Turan, A. (2014). *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Turcios-Cotto, V. and Milan, S. (2013). Racial/ethnic differences in the educational expectations of adolescents: Does pursuing higher education mean some thing different to latino students comparedto white and black students? *Journal of Youth & Adolescence*, 42(9), 1399-1412.
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Tümkaya, S. (2005). Ailesi yanında ve yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 445-459.

- Türk Dil Kurumu. (2016). *Güncel Türkçe sözlük*.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts. Erişim tarihi: 14.01.2016.
- Tüzün, O. (2008). *Kendine zarar verme davranışı olan ergenlerin aleksitimi, mizaç ve karakter özellikleri ve çocukluk dönemi ihmal ve istismarı yönünden değerlendirilmesi*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uluçay, T., Özpolat, A., İşgör, İ. ve Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *NWSA-Education Sciences*, 9(2), 234-247.
- Van Calster, K., Lens, W., and Nuttin, J. R. (1987). Affective attitude towards the personal future: impact on motivation in high school boys. *American Journal of Psychology*, 100(1), 1-13.
- Vazquez, S. M. and Rapetti, M. V. (2006). Future time perspective and motivational categories in argentinean adolescents. *Adolescence*, 41(163), 511-532.
- Veltkamp, J. L. and Miller, W. T. (1994). *Clinical handbook of child abuse and neglect*. USA: International Universities Press.
- Vidinlioğlu, S. Ö. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin benlik algısı ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- WHO. (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. Genova.
- WHO. (2010). *Child maltreatment*.
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/> Erişim tarihi: 12.01.2016.
- Willoughby, B. J. (2010). Marital attitude trajectories across adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(11), 1305-1317.
- Windham, A. M., Rosenberg, L., Fuddy, L., McFarlane, E., Sia, C., and Duggan, A. K. (2004). Risk of mother-reported child abuse in the first 3 years of life. *Child Abuse & Neglect*, 28(6), 645-667.
- Wingo, A. P., Wrenn, G., Pelletier, T., Gutman, A. R., Bradley, B., and Ressler, K. J. (2010). Moderating effects of resilience on depression in individuals with a history of childhood abuse or trauma exposure. *Journal of Affective Disorders*, 126(3), 411-414.

- Wininger, S. R. and Desena, T. M. (2012). Comparison of future time perspective and self-determination theory for explaining exercise behavior. *Journal of Applied Biobehavioral Research*, 17(2), 109-128.
- Wolfe, D. A., Scott, K., Wekerle, C., and Pittman, A. L. (2001). Child maltreatment: Risk of adjustment problems and dating violence in adolescence. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 40(3), 282-289.
- Yalçın, A. (2011). *Çocuk koruma kanunu kapsamında korunmaya muhtaç çocukların gelecek kaygılarının incelenmesi (Afyonkarahisar örneği)*. (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yanık, M. ve Özmen, M. (2002). Psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanım/ihtimal yaşantıları ile intihar, kendine fiziksel zarar verme ve dissosiyatif belirtiler arasındaki ilişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 140-146.
- Yaşar, Z. F. ve Akduman, G. (2007). Çocuk ihmali-istismarı ve adli dış hekimliği. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(5), 389-394.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., Demir, İ., Meşeci, F. ve Sertelin, Ç. (2005). Günümüz gençliğinin gelecek beklentileri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 93-103.
- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç-Atıcı, M. (2004). *Gelişim psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B. (2006). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yıldız-Arabacı, S. (2007). *İlköğretim II. kademesindeki çocuklara yönelik istismarın ve ihmalin çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yılmaz-Irmak, T. Y. (2008). *Çocuk İstismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. (Doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 5(18), 43-57.
- Ystgaard, M., Hestetun, I., Loeb, M. and Mehlum, L. (2004). Is there a spesific relationship between childhood sexual and physical abuse and repeated suicidal behaviour? *Child Abuse and Neglect*, 28, 863-875.

- Yücel, D. (2014). *Çocukluk çağı istismar yaşantılarının genç yetişkinlik dönemindeki bağlanma süreçleri, psikopatolojik semptomlar, ilişki yeterlilikleri ve aşk tutumları ile ilişkilerinin incelenmesi*. (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel, Ş., Ender, M., Baral, I. ve Öktem, Ö. (1994). Cinsel istismar öyküsü olan bir grup ergende tedavi deneyimi. *Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*, 2, 361-365.
- Zeren, C., Yengil, E., Çelikel, A., Arık, A. ve Arslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismarı sıklığı. *Dicle Tıp Dergisi*, 39(4), 536-541.
- Zerenoğlu, L. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleriyle çocuklukta örselenme yaşantıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksel lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Zeytinoglu, S. (1991) *Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışan uzmanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri*. Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Zimbardo, P. G. and Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271-1288.
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Kora, E. M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.

EKLER

EK 1. Araştırma İzni

T.C
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 79137285-605-E.5019467
Konu : Anket İzni.

04.05.2016

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzni 2012/13 sayılı Genelgesi,
b) Atatürk Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 27/04/2016 tarih ve 88179374-302.08.01-E.1600102559 sayılı yazısı.

Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Programı öğrencisi Hale SAVCI'nın, "Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki" konulu tez çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı anket çalışmasını Müdürlüğünüze bağlı tüm merkez ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulamak için izin isteği, ilgi(b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz AR-GE Biriminde MEB'e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzni ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 03/05/2016 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmış olup, söz konusu uygulama çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı tüm merkez ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilere yönelik gönüllülük esasına dayalı olarak, Okul İdarelerinin de izni alınarak, çalışmaların eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde 09 - 27 Mayıs 2016 tarihleri arasında uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

İlhan MAKİNİST
Müdür a.
Şube Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.
05-05-2016
020
VHİQ

OLUR
04.05.2016
Ahmet BAĞLITAŞ
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Akpınar Mah.Kolordu Cad.No:5 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: http://elazig.meb.gov.tr
e-posta: elazigmem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.AKARSU-V.H.K.İ.
Tel : (0 424) 238 50 24
Faks : (0 424) 233 36 70

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden bcb4-f409-3ca1-83ee-2218 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2. Çocukluk Dönemi Örselenme Yaşantıları Ölçeği Kısa Formu (ÇÖYÖ-KF)

ACIKLAMA	Kesinlikle katılmıyorum	katılmıyorum	Biraz katılıyorum	katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz. <u>Lütfen her ifade için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.</u>					
1. Çocukluğumda, yeterli düzeyde beslendiğime inanmıyorum.	①	②	③	④	⑤
2. Çocukluğumda, benimle ilgilenen ve beni koruyan birinin/birilerinin olduğunu bilirdim.	①	②	③	④	⑤
3. Çocukluğumda, ailemdeki kişiler bana “aptal”, “tembel” ya da “çirkin” diye hitap ederlerdi.	①	②	③	④	⑤
4. Çocukluğumda, annem ve babam ailemize ilgilenemeyecek kadar sarhoş ya da uyuşturucunun etkisi altındaydı.	①	②	③	④	⑤
5. Çocukluğumda, ailemde kendimi önemli ya da özel hissetmemi sağlayan biri/birileri vardı.	①	②	③	④	⑤
6. Çocukluğumda, kirli giysiler giymek zorunda kalırdım.	①	②	③	④	⑤
7. Çocukluğumda, sevdiğimi hissederdim.	①	②	③	④	⑤
8. Çocukluğumda, annem ve babamın benim hiç doğmamış olmamı dilediklerini düşünürdüm.	①	②	③	④	⑤
9. Çocukluğumda, ailemdeki kişilerden, bir doktora ya da hastaneye gitmek zorunda kalacak kadar kötü dayak yediğim oldu.	①	②	③	④	⑤
10. Çocukluğumda, ailemle ilgili değiştirmek istediğim hiçbir şey yoktu.	①	②	③	④	⑤
11. Çocukluğumda, ailemdeki fertler beni, yara bere içinde bırakacak kadar kötü döverlerdi.	①	②	③	④	⑤
12. Çocukluğumda, kemer, sopa, kablo ya da benzeri sert cisimlerle dövülerek cezalandırıldım.	①	②	③	④	⑤
13. Çocukluğumda, ailemdeki fertler birbirlerini koruyup kollarlardı.	①	②	③	④	⑤
14. Çocukluğumda, ailemde fertler bana incitici veya aşağılayıcı şeyler söylediler.	①	②	③	④	⑤
15. Çocukluğumda, fiziksel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	①	②	③	④	⑤
16. Mükemmel bir çocukluğum oldu.	①	②	③	④	⑤
17. Çocukluğumda, öğretmen, komşu ya da doktor gibi kişiler tarafından fark edilecek kadar kötü dayak yedim.	①	②	③	④	⑤
18. Çocukluğumda, ailemde benden nefret eden birisi/birileri olduğunu hissederdim.	①	②	③	④	⑤
19. Çocukluğumda, ailemdeki fertler birbirlerine yakındılar.	①	②	③	④	⑤
20. Çocukluğumda, birisi/birileri bana cinsel amaçla dokunmayı ya da ona/onlara dokundurtmayı denedi.	①	②	③	④	⑤
21. Çocukluğumda, birisi/birileri, cinsel içerikli taleplerini karşılamazsam, bana zarar vermekle ya da hakkımda yalanlar söylemekle beni tehdit etti.	①	②	③	④	⑤
22. Dünyadaki en iyi aileye sahiptim.	①	②	③	④	⑤
23. Çocukluğumda, birisi/birileri beni cinsel içerikli eylemlerde bulunmaya veya cinsel içerikli şeyler izlemeye zorladı	①	②	③	④	⑤
24. Çocukluğumda, birisi/birileri bana cinsel tacizde bulundu.	①	②	③	④	⑤
25. Çocukluğumda, duygusal olarak istismar edildiğime inanıyorum.	①	②	③	④	⑤
26. Çocukluğumda, ihtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi/birileri vardı.	①	②	③	④	⑤
27. Çocukluğumda, cinsel olarak istismar edildiğime inanıyorum.	①	②	③	④	⑤
28. Çocukluğumda, ailem benim için bir güç ve destek kaynağıydı.	①	②	③	④	⑤

EK 3. Ergen Gelecek Beklentileri Ölçeği (EGBÖ)

ACIKLAMA Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı aşağıda yer alan derecelendirme ölçeğini kullanarak belirtiniz. <u>Lütfen her ifade için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız.</u> YETİŞKİN OLDUĞUMDA...							
	Kesinlikle inanmıyorum	Çoğunlukla inanmıyorum	Orta	Kararsızım	Orta	Çoğunlukla inanıyorum	Kesinlikle inanıyorum
1. Hayatımla ilgili başarmak istediğim şeyleri başarmış olacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
2. İstediğim şeyleri satın alabileceğim.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
3. İyi bir iş bulacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
4. Hedeflediğim eğitim düzeyine ulaşacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
5. Hoşlanacağım bir iş bulacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
6. İstikrarlı bir iş bulacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
7. Geçimimi her zaman sağlayacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
8. Kendimi güvende hissedeceğim.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
9. Kazandığım para bana ve hayat arkadaşıma yeterli gelecek.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
10. İşim bana kendimle gurur duymam için fırsatlar verecek.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
11. Mutlu bir hayatım olacak.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
12. Evleneceğim.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
13. Çocuklarım olacak.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
14. 25 yaşından önce evli olacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
15. Evliliğim hep sürecek.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
16. Dini aktivitelere katılacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
17. Düzenli olarak toplumsal ve dini hizmetlere katılacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
18. Topluluğumda lider olacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
19. Sağlığım iyi olacak.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
20. Uzun bir hayat yaşayacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
21. Sağlıklı bir diyet yapacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
22. Spor yapacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
23. Çocuğuma güvenli bir ortam sağlayacağım.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
24. Çocuğum daima barış içinde yaşayacak.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦
25. Çocuğumun uzun bir hayatı olacak.	①	②	③	④	⑤	⑥	⑦

EK 4. Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz	Yaşınız	Sınıfınız	Okul başarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz ?	Aile yapısı
☐ Kız ☐ Erkek		☐ 9 ☐ 10 ☐ 11 ☐ 12	☐ düşük ☐ orta ☐ yüksek	☐ Çekirdek ☐ Geniş
Kaç kardeşsiniz?	Annenizin eğitim durumu	Ailenizin gelir düzeyini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Babanızın eğitim durumu	Anne ve babanız birlikte mi yaşıyor?
☐ Tek çocuğum ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve üzeri	☐ okur yazar değil ☐ ilkokul mezunu ☐ ortaokul mezunu ☐ lise mezunu ☐ üniversite mezunu	☐ düşük ☐ orta ☐ yüksek	☐ Okur yazar değil ☐ ilkokul mezunu ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu ☐ Üniversite mezunu	☐ Evet ☐ Ayrı yaşıyorlar /boşandılar ☐ Annem/ babam öldü ☐ Annem ve babam öldü

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hale SAVCI

Eğitim Durumu

Lisans : Ege Üniversitesi- 2011
Eğitim Fakültesi- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Dil : İngilizce

İş Deneyimi

2011-2016 : Milli Eğitim Bakanlığı- Psikolojik Danışman

Tarih : 10.11.2016